Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Veronika Hauptová

Systém sociálně právní ochrany dětí v České republice a v Norsku

The Systems of Social and Legal Protection of Children in the Czech Republic and Norway

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová Ph.D.

Poděkování

Tímto bych velmi ráda poděkovala paní PhDr. Haně Pazlarové Ph.D. za odborné vedení, připomínky a cenné rady. Poděkování také patří všem respondentům v České republice i v Norsku, kteří se ochotně účastnili mého výzkumu k diplomové práci. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala celé svojí rodině, přátelům a partnerovi za podporu a trpělivost nejen při psaní této práce ale i celém studiu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci s názvem „Sociálně právní ochrana dětí v České republice a v Norsku“ vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14.5.2018 .....

(Veronika Hauptová)

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na mezinárodní porovnání systému sociálně právní ochrany dětí v České republice se systémem sociálně právní ochrany dětí v Norsku. Toto téma jsem si zvolila hlavně z důvodu, že jsem v rámci svého studijního pobytu v Norsku měla možnost několik měsíců v tomto prostředí žít a studovat, i proto mi přišlo troufalé tuto možnost nevyužít, a popsat a mezi sebou porovnat pro nás, a především pro laickou veřejnost v celku kontroverzní systém ochrany dítěte v Norsku vůči České republice. Jak již vyplynulo mým hlavním cílem bude popis a porovnání dvou zmíněných sociálních systémů ochrany dítěte, jeho celkovým přístupem a vnímáním dítěte a rodiny. Dílčími cíli pak bude zhodnotit a posoudit výkon a odlišnosti jednotlivých systémů, vymezení přístupů, metod a možností práce s rodinami, a především s dítětem, přičemž se také zaměřím na legislativní uspořádání v dané zemi, kompetence pracovníků na orgánech ochrany dětí, spolupráci s jinými orgány či další faktory ovlivňující aktuální podobu ochrany dětí.

V rámci svého výzkumu využiji kvalitativní metody výzkumu. Informace budu získávat především kombinací metod analýzy dokumentů, přičemž budu čerpat hlavně z veřejných dokumentů příslušných ministerstev či jiných věrohodných zdrojů. Další metodou zjišťování informací budou polostrukturované rozhovory s pracovníky příslušných orgánů sociálně právní ochrany dětí jak v České republice, tak v Norsku. Do výběrového souboru též mohu zařadit informace získané od pedagogů na univerzitě v Norsku či jiných zainteresovaných osob v této oblasti. Výzkumný soubor tvořily pracovnice orgánu SPOD v České republice (5) a pracovnice ochrany dětí v Norsku (3), kdy jsem oběma těmto skupinám pokládala otázky, které byly rozdělené do několika navazujících okruhů. Celkem jsem tedy provedla 8 rozhovorů.

Z výzkumu v celkovém porovnání ochrany dětí v jednotlivých zemích vyplynulo, že není natolik odlišná, jak by se mohlo zdát a obě země mají mnoho společného. I přesto můžeme najít rozdíly, přičemž nejvýraznější rozdíl, který výzkum prokázal a na kterém jsou vystavěny další odlišnosti, je spatřován ve všeobecném vnímání dítěte, jeho postavení ve společnosti, kdy v České republice je na dítě nahlíženo spíše jako na součást rodiny, ale naopak pro norské prostředí je typické chápání dítěte jako nezávislé autority se svými potřebami a zájmy.

Klíčová slova

Sociálně právní ochrana dětí, Rodina, Dítě, Sociální pracovnice, Sociální práce, Česká republika, Norsko.

Abstrakt

This thesis is focuses on the international perception of the system of social and legal protection of children, more precisely, I focused on the system of social and legal protection of children in the Czech Republic and findings enrich about the comparison of the child protection system in Norway. I choose this topic because I had the opportunity to live and study for several months on my study stay in Norway, so I was bold to use this opportunity to describe and to compare for us and especially for the lay public the controversial child protection system in Norway towards the CZ. As has already been shown, my main objective will be to describe and compare the two social protection systems mentioned above, her overall approach and the perception of the child and the family. The partial goals will then assess the performance and differences of the individual systems, the definition of approaches, methods and possibilities of working with families and especially with the child, while also focusing on the country's legislative arrangements, the competencies of staff at child protection bodies, cooperation with other authorities, or other factors influencing the current form of child protection.

In my research, I will use qualitative research methods. The information will be acquired mainly by combining methods of document analysis, where I will draw mainly from public documents relevant ministries or other credible sources. Another method of collecting information will be semi-structured interviews with the staff of the relevant bodies of social and legal protection of children, both in the Czech Republic and Norway. I can also include information obtained from teachers at the University of Norway or other stakeholders in the field. The research team consisted of SPOD's staff in the Czech Republic (5) and the child protection worker in Norway (3), when I asked both groups for questions that were divided into several related headings. Overall, I did 8 interviews.

Research from individual countries has shown that it is not as different as it may seem and both countries have much in common. Even though we can find differences. The most striking difference that research has shown and on which other differences are built, is seen in the general perception of the child, his position in society, when in the Czech Republic the child is seen as part of the family, but for the Norwegian environment, it is typical to perceive the child as an independent authority with its needs and interests.

Key words

Social and Legal Protection of Children, Family, Child, Social worker, Social work, Czech Republic, Norway

Obsah

ÚVOD **7**

1. MEZINÁRODNÍ POJETÍ SYSTÉMU SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ **8**

2. SYSTÉM SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V NORSKU **10**

2.1 HISTORIE A VÝVOJ OCHRANY DĚTÍ V SEVERSKÝCH ZEMÍCH 10
2.2 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V NORSKU 14
2.3 DEFINICE SOCIÁLNÍ OCHRANY DĚTÍ 16
2.3.1 Child welfare systém *17*
2.3.2 Hlavní principy služeb péče o dítě *18*
2.4 AKTÉŘI SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY VE SLUŽBÁCH PÉČE O DĚTI 20
2.5 OPATŘENÍ SOCIÁLNÍ OCHRANY 22
2.6 POSÍLENÍ PRÁVA DĚTÍ NA POMOC 27
2.6.1 Dětský ombudsman v Norsku *28*
2.7 NORSKO A JEHO SOCIÁLNÍ OCHRANA V ČÍSLECH 29
2.7.1. Děti podléhající službě péče o děti *29*
2.8 SOCIÁLNÍ OCHRANA A PRACOVNÍ SÍLA 32
2.9 FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍ OCHRANY 34

3. SYSTÉM SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V ČESKÉ REPUBLICE **35**

3.1 HISTORIE SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NA ÚZEMÍ ČR 35
3.2 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V ČR 37
3. 3 DEFINICE SOCIÁLNÍ OCHRANY 39
3.2.1 Hlavní principy sociálně právní ochrany dětí *39*
3. 4 ORGÁNY SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ 41
3.4. 1 Spolupráce OSPOD s jinými organizacemi *42*
3.4.2 Pravomoci a povinnosti orgánů sociálně právní ochrany dětí *43*
3.6 OPATŘENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY 45
3.7 ČESKÁ REPUBLIKA A JEJÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA V ČÍSLECH 48
3. 8 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA A PRACOVNÍ SÍLA 50
3. 9 FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY V ČESKÉ REPUBLICE 51

4. EMPIRICKÁ ČÁST **52**

4.1 CÍLE PRÁCE 52
4. 2 METODOLOGIE 52
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU A METODA SBĚRU DAT 53
4. 4 VÝSLEDKY 55
4. 4. 1 Odpovědi pracovnic orgánu SPOD v České republice *55*
4. 4. 2 Odpovědi pracovnic ochrany dětí v Norsku *67*

5. DISKUSE **77**

6. ZÁVĚR **89**

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ **91**

8. SEZNAM ZKRATEK **97**

9. SEZNAM PŘÍLOH **98**

Úvod

Jakoukoli normou je ochrana dětí náročnou oblastí práce ve sféře sociálních služeb. Všechny postindustriální země mající zákony o ochraně dětí vyžadují, aby stát zasáhl do života rodiny za účelem ochrany dětí. Pracovníci v oblasti ochrany dětí však čelí neustálým výzvám k legitimitě své práce od uživatelů služeb, médií, a dokonce i z politických institucí odpovědných za vývoj právních předpisů o ochraně dětí (HEALY a kol., 2010). V souvislosti s těmito výzvami a složitostí praxe ochrany dětí není divu, že některé organizace na ochranu dětí čelí krizi v udržení odborníků. Navzdory těmto všem společenským výzvám a podmínkám, mezi jednotlivými evropskými státy existují rozdíly ve výkladu sociální ochrany dítěte. A já se v této diplomové práci právě chci zabývat srovnání těchto institucionálních podmínek při vytváření sociální ochrany, už jenom proto že ne vždy stejný režim sociální politiky přináší stejné postupy a podmínky výkonu a konečné výsledky ochrany dítěte. Svoje srovnání budu stavět na současných znalostech systému sociálně právní ochrany České republiky a tento systém porovnám s norským sociálním systémem ochrany dítěte. Bude mě zajímat jak systémový kontext, tak národní údaje odhalující podobnosti a rozdíly týkající se výsledků této praxe a jejich příslušných sociálních přístupů. Celkově mezinárodní srovnání těchto systémů mi umožňuje prozkoumat příslušné systémové diskurzy a obohatit tak někdy velmi vyčerpávající debaty o různých přístupech a jejich relativní zásluhy na ochraně zranitelných dětí a podporujících rodičů (KOJAN, LONNE, 2011 s. 9).

TEORETICKÁ ČÁST

1. Mezinárodní pojetí systému sociálně právní ochrany dětí

Než se v následujících kapitolách začneme zabývat sociálně právní ochranou v České republice (dále jen ČR) a Norsku, považuji za užitečné přiblížit si mezinárodní rámce, které jejich výkon určují a také popsat podmínky pro výkon sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPOD) v zemích Evropské unie (dále jen EU). Primární zodpovědností za SPOD leží na jednotlivých členských státech i přesto je toto téma vnímáno jako důležité i na celoevropské a globální úrovni jejíž pozornost získávají i významné nadnárodní instituce. Obecně hlavní iniciativy a dokumenty k ochraně dětí vycházejí z úrovní EU, Rady Evropy a Organizací spojených národů (dále jen OSN). (PAZLAROVÁ, 2016 a kol., s. 18).

Ochrana práv dětí v EU je vedena principy a standardy, které formulovala v r. 1989 (ČR ji ratifikovala v r. 1991) **Úmluva o právech dítěte vydaná OSN**, a právě o ni se opírá celé pojetí ochrany dětí. (PAZLAROVÁ a kol., 2016, s. 20). K přijetí tohoto mezinárodně nejvýznamnější dokumentu předcházelo několik deklarací např. Ženevská deklarace z r. 1924 nebo deklarace vydaná OSN v r. 1959 (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 29). Nejdůležitější, co však sebou Úmluva přináší je pojem „*blaho dítěte*“ který je uveden v čl. 3 Úmluvy a kterým je smluvním státům uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Přičemž současně zavazuje strany brát ohled na práva a povinnosti jejich rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za ně odpovědných. (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 29). Kromě toho Úmluva jako první dokument takového typu vytvořila mechanismy pro soustavné a pravidelné sledování oblasti ochrany dětí a společně s OSN formuluje svoje komentáře a doporučení ke zlepšení situace v jednotlivých zemí. Také vydává různé příručky, standardy a pravidla (PAZLAROVÁ a kol., 2016, s. 20). Pokud se bavíme o vlivu OSN tak nesmíme zapomínat ani na **Všeobecnou deklaraci lidských práv,** která byla schválena Valným shromážděním OSN dne 10.12.1948 a ve které je mimo jiné také oblast ochrany dětí zastoupena, resp. rodinně-právní vztahy, přesněji v čl. 23 a 24 (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 30).

Z pohledu Evropské unie je ochrana dětí dále zakotvena v **Chartě práv EU** z r. 2000 a zároveň agendu ochranu dětí má ve své gesci Komisariát pro justici (DG Justice). Od r. 2007 byla navíc zřízena **Agentura EU pro základní práva** (FRA), která se otázkou dětí také zabývá. Následovalo v Bruselu r. 2012 sedmé Evropské fórum o právech dítěte, které se mimo jiné zaměřilo na systémy SPOD v EU a stanovilo si cíle prozkoumat systémy SPOD, přispět ke

snaze členských zemí zlepšovat tyto systémy, prozkoumat, jak EU může být kompetentní ke zlepšení těchto systémů a pomoci členským zemím brát více na vědomí mezinárodní aspekt SPOD. Konkrétně se Agentura zaměřila ku příkladu na srovnání systému SPOD v zemích EU či výzkum zaměřený na etické otázky výzkumu dětí a získávání informovaného souhlasu aj. (PAZLAROVÁ a kol., 2016, s. 20). Ochranu dětí také na úrovni EU ovlivňuje **Evropská politika soudržnosti**, jejíž programové období pro roky 2014-2020 má jako jednu z priorit boj s chudobou, která se stále dotýká velmi významné skupiny lidí v Evropě. Agenda EU v oblasti práv dítěte sčítá celkem 11 opatření, která od r. 2011 se snaží být naplňována a uváděna do praxe (PAZLAROVÁ a kol., 2016, s.20).

Další mezivládní organizací, jak již jsem jmenovala na začátku je i **Rada Evropy**, která se tomuto tématu rovněž věnuje. Zajišťuje spolupráci členských států zejména v oblasti podpory demokracie a dodržování práv a svobod. Na její půdě vznikla řada úmluv a doporučení ke zvýšení ochrany dětí jako jsou například: Úmluva o podmínkách osvojení, Úmluva o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí a další (PAZLAROVÁ, 2013, s. 20). Avšak zřejmě mezi nejvýznamnějšími dokumenty přijaté Radou Evropy v oblasti péče o děti řadíme zejména Evropskou sociální chartu (1961) a Evropskou Úmluvu o osvojení dětí (1967) (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 30). S výše uvedenými úpravami také mimo jiné souvisí **Úmluva Mezinárodní organizace práce** čl. č. 182, týkající se zákazu a odstranění nejhorších forem dětské práce. Rovněž dokumenty přijaté **Haagskou konferencí** o mezinárodním právu soukromém obsahují rodinně právní úpravy (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 30).

Jak je patrné z výše uvedeného, otázky ochrany dětí v posledních letech se stávají čím dál více aktuálnějšími, kdy klíčovým momentem se stal právě vznik Úmluvy o právech dítěte, na kterou všechny další iniciativy navazují nebo ji rozvíjejí, přičemž jednotlivé země nebo jejich společenství mají možnost dále se zaměřovat na témata, která jsou pro ně specifická.

2. Systém sociálně právní ochrany dětí v Norsku

2.1 Historie a vývoj ochrany dětí v severských zemích

Během posledních 100 let, dosahovaly severské státy mezinárodní reputace pro vnímání dítěte jako jedince s jeho vlastními právy poukazující na povinnost národního státu zajistit vnímání dětských práv, a to ještě před ratifikací Mezinárodní úmluvy o právech dítěte vydanou OSN. Obecně rodiny s dětmi a jejich sociální služby byly v samém srdci severské sociální politiky blahobytu od prvního modelu tzv. *folkhemmetu* v překladu do angličtiny "home for people" neboli domova pro lidi (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34).

V současné době jsou severské země včetně Norska často uznávány jako specifický geografický roh Evropy, který se vyznačuje jako lidsky přátelský stát severního blahobytu. Navíc můžeme říci, že ti, kteří jsou obeznámeni s komparativním evropským výzkumem věří, že severské země jsou obecně řečeno velmi citlivé k dětským potřebám (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34). A i když dnes patří Norsko k nejbohatším státům v Evropě, nebylo tomu tak vždy. Norové v minulosti museli bojovat o přežití ve srovnání s ekonomicky rozvinutějším Švédskem. To se změnilo po objevení ropy a zemního plynu v 60. letech 20. století, a i nyní tato produkce tvoří nenahraditelnou součást státních příjmů (kolem 20%) a udržují stabilní ekonomiku, blahobyt a sociální servis nabízený svým občanům (MIESSLEROVÁ, 2011, s. 24).

Nyní se zaměřím na popis sociálních dějin a společenskou organizaci politik péče o děti v severských zemích, jejichž původy a kořeny jsou často počítány od prvních občanských hnutí a následujících veřejných politik a zákonů a zásahů do každodenního života dětí a životních podmínek dětí v rodinách a komunitách. V následující analýze, rozdělujeme tuto trajektorii dětského sociálního státu na 3 hlavní fáze: (BREMBECK A KOL., 2004, s. 35).

1. počáteční fáze
2. průmyslová fáze
3. postindustriální fáze

Na jedné straně se toto dělení řídí většinou obecně historického popisu severského sociálního státu a na druhou stranu sleduje hlavní fáze sociálního a ekonomického rozvoje západních zemí (BREMBECK A KOL., 2004, s. 35).

Počáteční fáze

Toto období je charakterizováno patriarchálním řádem uvnitř rodin, které často tvořilo několik generací. Občané byli zvyklí žít na venkově nebo v malých vesničkách a na živobytí s vydělávali buď z lesnictví, zemědělství nebo rybářství. Navíc během 19. století v souvislosti s procesem industrializace byly prostředky k živobytí pomalu mechanizovány a objevil nedostatek práce na venkově, lidé začali migrovat z regionu do regionu v hledání příležitostí pro práci. A to byl začátek mzdové průmyslové práce v průmyslu. V tu dobu se již začaly objevovat znepokojující sociální nemoci této doby. Jednou z nejvíce zneklidňující nemocí pozdního 19. století byl výskyt deviantních dětí na ulicích, jelikož v té době neexistovala povinná školní docházka a rozvíjející se průmysl přestal potřebovat dětskou práci. V tomto duchu velkého nacionalismu se ochrana dětí ze sociálních nemocí stala první sociální otázkou a prioritou v moderních politických debatách (BREMBECK A KOL., 2004, s. 33).

A ačkoliv ne všichni byly s touto novou politikou ztotožněni, začaly vznikat první zákony o ochraně dětí. Kromě zákonů o ochraně dětí většina národů zároveň přijala zákony, které zakládaly podstatu skutečného dětství na úsvitu industrializace. Přičemž Theborn (1993) k tomuto tématu uváděl, že nejvíce důležité definátory dětství byly právní předpisy týkající se povinného vzdělávání a práce. Dítě se stalo někým, kdo byl příliš mladý k práci a zároveň někdo kdo nemá ukončené jeho nebo její základní vzdělání. Legislativa založená na tomto pohledu vstoupila v platnost v mnoha zemích v pozdním 19. století nebo začátkem století dvacátého.

Theborn (1993) se mimo jiné také zabýval významem trestních zákonů, zákonů o ochraně dětí a zákonů, které regulují sexualitu a věk prvních manželství ve vztahu k definicí dětství. Poukazoval na to, že kromě konstituce dětství ze zákona, severské země také začaly zdůrazňovat emancipaci dětí od začátku 20. století. Toho bylo dosaženo vytvořením zákonů, které zajistily:

1) rovné rodičovství v případě kdy oba partneři získali práva na zákonnou péči o své děti
2) že dětský zájem byl zvažován při rozhodování o péči po rozvodu
3) že děti narozené v nebo mimo manželství měli stejná práva v dědictví

To byly skutečně velmi pokrokové myšlenky a přes všechny tyto dekády, severské země udělaly obrovský krok vůči zvyšující se emancipaci dětí. Toto období bychom mohli charakterizovat vývojem z patriarchálství směrem k rodině ve které matky pomalu se stávaly klíčovou figurou (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34).

Industriální fáze

V praxi industrializovaného a urbanistického sociálně demokratického státu se severský sociální stát vyvíjel hlavně po 2. sv.v. V některých zemích jako Finsko byl však kompletní až na začátku 1980 tj. o dekádu později než Švédsko (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34).

Během období silného severského sociálního státu byl rozvoj charakterizován čím dál více zvyšující se institucionalizací dětství. To zahrnovalo služby a politiku od dobře organizované mateřské péče po nejrůznější preventivní mladistvé politiky pokrývající velký počet mladých lidí. Primární místem dětství byla nukleární rodina ve spolupráci s veřejnými denními centry a veřejnými školami financovanými a kontrolovanými státem (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34). Děti a mladiství byli považováni jako základní nebo nezbytnou budoucí investicí pro stát. Životní podmínky dětí byly podporovány nejrůznějšími státními benefity. Přičemž premisa této aktivní státní intervence byla odvozena z myšlenky britského sociálního státu, navrženého ve prospěch všech svých občanů lordem Williamem Beveridgem. V severských zemích tyto myšlenky poprvé formulovány jako součástí Švédské myšlenky "*folkhemspolitik*" v pozdních 30. letech (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34).

Ze 2. sv. v. Norsko vyšlo v celkem dobrém stavu, lidské ani materiální ztráty nebyly tak vysoké, i přesto životní úroveň byla nižší. O to větší byly snahy. Toto období se vyznačovalo hospodářským růstem, plnou zaměstnaností a budováním sociálního blahobytu. Tyto vedoucí myšlenky a hodnotové základny pro státní politiku dětí byly jasně založeny na univerzalitě. Hlavním cílem bylo zajistit sociální bezpečnost pro všechny občany, zahrnující děti a také nabídnout stejně vysoký standard všem dětem (BREMBECK A KOL., 2004, s. 35). Do 90. let 20. století byla veřejná denní péče a veřejné vzdělávání přijata jako subjektivní práva všech dětí ve většině severských zemí. To znamenalo, že tyto služby byly dostupné pro všechny děti bez ohledu na jejich sociální pozadí. Tato politika byla velmi silně založená na pevné víře, že sociální stát má kapacitu k odčinění křivd a vytváření rovnosti vůči jejich občanům, konkrétně vůči dětem a jejich rodinám (BREMBECK A KOL., 2004, s. 36). Dalo by se říct, že v tu dobu byl sociální stát na vrcholu a garantoval svým občanům mnohé jistoty a sociální zabezpečení bylo rozšířeno (MIESSLEROVÁ, 2011, s. 25). Cílem bylo vytvořit společnost, která může být popisována jako místo, kde lidské potřeby, sociální péče, zdraví a sociální bezpečnost je pokračující starostí státu. V dětské sociální politice byla tato fáze popisována vývojem legálních práv k ochraně a zvýšení materiální a vzdělávací provize. Důležitou součástí rozvoje byly také nově vznikající profese pro rodiny s dětmi jako jsou sociální pracovníci, psychologové či profesionální rodinní terapeuti. Severský stát také podporoval rozvoj

poradenství pro matky s malými dětmi a pro problémové rodiny. Dominantní vizí bylo vytvoření lepší a šťastnější společnosti, skrze systematické procedury založené na moderních vědách a expertních znalostech (BREMBECK A KOL., 2004, s. 39).

Post industriální fáze

Rozšíření sociálního zabezpečení začalo stále více zatěžovat státní rozpočet a koncem 80. let se začínaly objevovat pochybnosti na kterém byl "child friendly" sociální stát postaven a začínal byl zpochybňován z mnoha důvodů (BREMBECK A KOL., 2004, s. 39). Navíc v důsledku vleklé krize kvůli snížení cen ropy, která trvala do roku 1993 (MIESSLEROVÁ, 2011, s. 25) se stával každodenní život dětí a rodin čím dál více transformován a neočekávaný rozvoj v pracovním trhu tlačil spousty mladých lidí do nezaměstnanosti a tím pádem vzrostl počet zájemců o sociální podporu. Problémem bylo, že slavný sociální stát nebyl připraven na takové masivní pokrytí zvyšující se nejistoty v tak velkém počtu lidí. Systém byl vystavěn na podmínkách pracovní kariéry lidí, které byly mnohem více stabilní a tyto nové nejistoty a rizika potřebovaly nové odpovědi (BREMBECK A KOL., 2004, s. 34). V tu dobu se začalo diskutovat o deregulaci a privatizaci, byla zpochybňována některá práva na sociální pomoc, s čímž klesala záruka blahobytu státu a docházelo k zavedení různých poplatků. Hlavním problémem se ukázaly být starobní důchody a výdaje na zdravotnictví (MIESSLEROVÁ, 2011, s. 25). Avšak severská univerzalita byla zakořeněna v severských společnostech do takové míry, že zabraňovala důkladné překonání hospodářské krize 90. let a celková zásada univerzality a její hodnota prosazování rovnosti mezi občany byla nepochybně přeměněna (BREMBECK A KOL., 2004, s. 40).

V současné době se očekává, že severští občané budou více zodpovědní za sebe a své rodiny než před dvaceti lety. Navíc tyto nové potřeby se obrátily i směrem k ochraně dětí, vznikaly nová rizika například z virtuálního násilí zprostředkovaného prostřednictvím internetu a dalších hromadných sdělovacích prostředků, které se stávaly čím dál více široce dostupné a začaly se považovat za novou hrozbu pro děti na což nebyl severský sociální systém připravený účinně a rychle reagovat. A ačkoliv se zdá, že severský způsob sociální péče přežil mnoho nových úkolů, existuje spousta nových otázek a důvodů se ptát, zda se severskému sociálnímu státu podařilo chránit své děti v souladu se svými univerzálními politickými cíli. Zároveň kromě těchto nových úkolů způsobených změnami na trhu práce, v rodinách a ve virtuálních mediích se dnes objevují nové a nové výzvy způsobené skutečnostmi, že severské země se stávají čím dál více multikulturní společností (BREMBECK A KOL., 2004, s. 40).

2.2 Legislativní ukotvení sociálně právní ochrany dětí v Norsku

První základní úmluvou chránící dětské zájmy, je již jednou zmiňovaná **Úmluva o právech dítěte vydaná Organizací spojených národů** (dále jen OSN). V anglickém překladu známá jako The Committee on the Rights of the Child neboli CRC. Norsko ratifikovalo tuto úmluvu v r. 1991 a v r. 2003 byla začleněna do norského zákona o lidských právech. Bylo stanoveno pravidlo, které náleží všem mezinárodním smlouvám, kdy v případě vzniku jakéhokoliv konfliktu mezi Úmluvou a jiným zákonným právem, bude mít CRC přednost (STOFFELEN, VAN DEN BROECK, 2009, s.13).

Kromě CRC Norsko přijalo další zákony sloužící k ochraně dětí. Je to **Trestní zákoník Norského království** nebo také v Criminal Code of the Kingdom of Norway, který je přímo určený k ochraně před násilím a zneužíváním. Tento zákoník byl přijat již v r. 1902 a po více než stoletém období byl pozměněn v roce 2005 a obsahuje opatření, která chrání dospělé i děti proti zločinu. Pro ochranu dětí a rodiny jsou v tomto zákoníku důležité 3 kapitoly, týkající se domácího zneužívání a zanedbávání. Především kapitola č. 20 upravuje zločiny týkajících se rodinných vztahů, kdy nedochází k poskytování podpory dětem podléhající péči nebo těm kteří dítě zanedbávají či týrají. Za druhé kapitola č. 19 se týká sexuálních zločinů páchaných na dětech a poslední je kapitola č. 22, která se týká obecně trestných činů proti životu, tělu či jiné osoby. V trestním zákoníku jsou stanoveny i důsledky při porušení zákona včetně trestů odnětí svobody (STOFFELEN, VAN DEN BROECK ,2009, s.14).

Dalším velmi významným zákonem pro ochranu dítěte je **Zákon o dětech a rodičích** neboli Zákon o dětech (The Act relating to Children and Parents (The Children Act)). K přijetí zákona došlo 8. dubna 1981, přičemž poslední změna proběhla v červenci roku 2016 (GOVERNMENT, 2001). Účelem tohoto zákona je úprava vztahů mezi dětmi a rodiči. V kapitole č. 5 je definována rodičovská zodpovědnost a výslovně se zde zakazují tělesné tresty jakéhokoliv druhu. Přesněji § 30 stanoví, že "*dítě nesmí být vystaveno násilí nebo jiným způsobem s ním zacházeno tak, aby poškozovalo nebo ohrozilo jeho duševní nebo fyzické zdraví*". Zákon také stanoví, že rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti a o tom, kde dítě žije, musí být učiněno na základě nejlepších zájmů dítěte (§ 48). A pokud dojde k porušení takových ustanovení je trestné dle trestního zákoníku (STOFFELEN, VAN DEN BROECK ,2009, s. 14).

Zřejmě nejvýznamnějším a stěžejním aktem, norské sociálně právní ochrany je **Zákon o službách péče o děti (Zákon o péči o děti)** *(The Act relating to Child Welfare Services (The Child Welfare Act)*. Jedná se o zákon z r. 1992 a má za cíl chránit děti před všemi formami násilí a zneužívání v domácnosti. Účelem tohoto zákona je „zajistit“, aby děti a mladí lidé, kteří

žijí v podmínkách, které mohou poškodit jejich zdraví a rozvoj, dostávali potřebnou pomoc a péči ve správný čas a pomohli zajistit jejich dospívání (STOFFELEN, VAN DEN BROECK 2009, s. 15). Tento zákon je v Norsku vypracován na národní úrovni, nicméně v zákoně existují relativně silné pozice místních obcí s možností vykládat si své povinnosti a způsoby výkonů těchto povinnosti, které stojí před zákonem. Je to především, kvůli někdy diametrální odlišnosti jednotlivých území Norska, a to následně přispívá k některým regionálním rozdílům v místních zákonných postupech ochrany dětí (HEALY a kol., 2010). Tento zákon zároveň ukládá svým orgánům ochrany dětí povinnost vyšetřovat obavy o zneužívání a zanedbávání dětí a dělat tak způsobem, který je důkladný a minimálně zasahující. Nezapomíná se ani na zásadu, že činnost orgánů ochrany dětí musí vždy podporovat „nejlepší zájmy dítěte“. (HEALY a kol., 2010).

V červenci roku 2016 Norsko ratifikovalo další velmi významný dokument, který posiluje ochranu dětí, a především spolupráci s ostatními státy v případech, kdy vznikají rodičovské konflikty a případy péče o děti, které se týkají více než jedné země. Je to **Haagská úmluva o ochraně dětí z roku 1996.** Tato úmluva usnadní nejenom spolupráci a výměnu informací o jednotlivých případech mezi smluvními státy, ale poskytuje další rámec pro nalezení dobrých řešení přes hranice států pro děti a rodiny v krizi (GOVERNMENT, 2016). V současnosti má Úmluva více než 40 smluvních států, včetně členských států EU a každý stát označuje ústřední orgán, který hraje klíčovou roli při spolupráci. Pro Norsko je ústředním orgánem Norské ředitelství pro děti, mládež a rodinné záležitosti – Bufdir (GOVERNMENT, 2016).

2.3 Definice sociální ochrany dětí

Do teď jsem se zabývala historickým vývojem ochrany, postavením práv dětí a jejich ochranou a legislativním vymezením. Neobjasnili jsme si však podstatu takové ochrany, co skutečně představuje a co vše obnáší v norském prostředí.

Celou dobu užíváme pojmy „ochrana dítěte“ a naproti tomu „péče o dítě“. A je mezi nimi rozdíl? Healy (2009) nazývá „*ochranu dětí*“ jako termín, který odkazuje na široké spektrum služeb péče o děti a rodiny zaměřených na prevenci zneužívání a zanedbávání dětí (neboli intervence). Toto spektrum služeb zahrnuje intenzivní podporu rodiny, rodinnou podporu, prevenci domácího násilí, statutární ochranu dětí a další služby pro ochrany dětí a rodiny. Zároveň k tomu dodává, že výstavba takového termínu je sama o sobě významnou mezinárodní soutěží a je i místem rozdílů, které mohou být sledovány v porovnávacích analýzách zaměřených na zranitelné děti a jejich rodiny (HEALY a kol., 2010). Naproti tomu termín „*péče o děti*“ se v Norsku obvykle používá k odkazu na širokou škálu služeb zaměřených na posuzování a zasahování do rodin, kde hrozí nebezpečí zneužívání a zanedbávání dětí (HEALY, a kol., 2010).

Toto jednotlivé chápání pojmů, které jsou podstatou vykonávané péče, je v rámci každého státu odlišné z hlediska jeho režimů sociální politiky, které ovlivňují povahu a kontexty poskytování služeb ochrany dětí v rámci každé země. V rámci naší práce se zabýváme Norskem a Českou republikou, ale v této části se prvně zaměřím na norský režim. Typologii režimu sociální politiky nám velmi dobře překládá Esping-Andersenova (2000) typologie. Tato typologie rozeznává tři základní režimy sociální politiky, v nichž osvětluje kontrastní předpoklady o vztahu mezi státem a rodinou, které vytvářejí různé způsoby přístupu k poskytování služeb ochrany dětí (HEALY a kol., 2010). Všechny severské země, stejně jako Norsko patří do sociálně demokratického modelu sociálního státu (ESPING-ANDERSEN, 2000). Tento režim je charakterizován všeobecným sociálním zabezpečením, komplexním poskytování služeb a silnou sociální ochranou (Eydal a Satka, 2006, Harrikari, 2004 in HEALY a kol., 2010). Sociálně demokratické státy jsou zároveň uznávány státy s menšími nerovnostmi mezi jednotlivými osobami, a to prostřednictvím systému redistribučních daní. Skandinávské modely byly také popsány jako koordinované tržní systémy (KOJAN, LONNE 2011, s. 101).

Tento skandinávský model je charakterizován všestrannými sociálními službami, které zajišťují lidem relativně vysoký životní standart a zdůrazňují občanská a sociální práva všech občanů. Na místo trhu, hraje klíčovou roli rodina, dobrovolné organizace a místní orgány, kteří jsou vnímáni jako producenti sociálních služeb a jako organizátoři komplexní sociální práce.

Postavení obcí jako organizátorů, ale i poskytovatelů v systémech sociálního zabezpečení je dle mezinárodních standardů jedinečné a sociální pracovníci jsou zaměstnáni především ve veřejném sektoru (FORSBERG, KROGER, 2010).

Dítě je v severských zemích sociálního zabezpečení považováno za společnou odpovědnost rodičů a státu a považuje se za povinnost státu přispívat jak k nákladům, tak k péči o děti (Eydal and Satka, 2006 in HEALY a kol., 2010). Tento předpoklad je zakotven i v požadavku norského zákona o péči o děti (oddíl 4-4), podle něhož stát zajistí, aby rodinám dětí v nouzi byla poskytnuta finanční a jiná podpora potřebná k tomu, aby se zabránilo tomu, aby se dítě dostalo do péče státu. Zároveň na rozdíl od liberálních režimů sociální politiky je cílem sociálně demokratického státu podporovat sociální rovnost mezi všemi občany (Brown, 2000 in HEALY a kol., 2010). Kladen důraz je i na vztah mezi univerzálními službami a poskytování služeb založených na lidských potřebách s dobrými životními podmínkami (KOJAN, LONNE 2011, s. 103).

2.3.1 Child welfare systém

Norský sociální systém zaměřený na ochranu dítěte zajišťuje primární veřejnou úlohu a odpovědnost a podporu ohrožených dětí a rodin, přičemž jednou ze základních vizí je jeho schopnost prosazovat rovnost mezi dětmi. Obecně řečeno statutárně ovládaný norský systém ochrany, poskytuje takovou podporu, léčebné a jiné rezidenční služby s omezenou rolí pro nezávislý sektor (KOJAN, LONNE, 2011, s. 104).

Samotný systém vznikl v r. 1953 zákonem o ochraně dětí, který nahrazoval zákon o chudobě a také poprvé zavedl princip „nejlepších zájmů“ pro práci s dětmi. Avšak „moderní“ systém sociální ochrany byl vyvinut s Child Welfare Act z roku 1992, který jsem zmiňovala již při představování legislativy, a který pomohl k zavedení nových programů a ke zlepšení výkonů péče v dětských sociálních službách. Došlo i ke zvýšení statusu dětských sociálních pracovníků a vytváření více odlišného sociálního systému od ostatních sociálně spojených organizací. Děti a jejich rodiče se staly skupinou politicky prioritní a bylo jim přidělováno více zdrojů, došlo ke zvýšení pracovníků v sociálních službách, rozvíjení vzdělávání a odborné přípravy a rozšíření úrovní krizových služeb pro děti a mladistvé. Byly zavedeny komplexní systémy screeningu, které ovlivnily rozhodovací procesy pro zaměstnance. Tento zákon především zdůraznil spolupráci s rodinami, přičemž intervence mimo domov byla stanovena jako poslední možnost (KOJAN, LONNE, 2011, s. 105).

Norsko je systém samo o sobě zaměřený hlavně na rodinu a rodiče a děti, který je umí identifikovat v jejich zranitelných podmínkách a zaměří se na včasné zásahy, podporu a charakteristické rysy, které ovlivňují vztahy mezi rodičem a dětmi (FAUSKE et al., 2009).

Tak už je i stanoveno v norském zákoně péče o děti, který ve vztahu k odpovědnosti rodin a státu při dosahování takových principů vyžaduje, aby obec zasáhla a přijala taková potřebná opatření k zajištění toho, aby dítě a rodina měla přístup ke zdrojům potřebným k vyvarování se trvalým problémům pro dítě. Zároveň vyvíjí tlak na obce, aby poskytovaly služby v domácnostech, pokud je to přístupné ke snížení rizika a aby přijaly komplexnější podporu, včetně podpory aktivit pro volný čas pro zranitelné děti a celkově tak převzaly odpovědnost za podpůrné zásahy s rodinami a dětmi (HEALY a kol., 2010). Více o rozsahu pravomocí a služeb, které tento zákon ukládá budeme probírat v dalších kapitolách, prozatím je dostatečné toto poznání a s tím zákonem se určitě neloučíme, ale bude nás doprovázet po celou dobu tohoto teoretického poznání systému ochrany v Norsku.

2.3.2 Hlavní principy služeb péče o dítě

Služby péče o děti poskytují pomoc a podporu dětem, dospívajícím a rodičům, kteří v rodině čelí problémům nebo jiným potížím. Služby péče o děti se mohou také zapojit, pokud dítě potřebuje pomoc z jiných důvodů, jako jsou například otázky týkající se chování spojených s drogami, alkoholem či jiným rizikovým chování (BUFDIR, 2017). Další důvody, které uvádím níže, vyžadující zájem služeb péče o dítě jsou uváděny na webových stránkách Bufdiru. Konkrétně se jedná o takové případy dětí, na které je ochrana zaměřena:

- Na děti, pokud u nich existují závažné nedostatky v každodenní péči nebo vážné nedostatky ve vztahu k osobnímu kontaktu a bezpečnosti požadované dítětem na základě věku a vývoje.
- Na takové děti, které rodiče nezajistí, případně je-li dítě nemocné, zdravotně postižené nebo má zvláštní potřeby, důkladnou péči, kterou výslovně vyžadují.
- Pokud je s dítětem v domácnosti špatně zacházeno nebo zneužíváno.
- Pokud může být zdraví nebo vývoj dítěte vážně poškozen, protože rodiče nejsou schopni pečovat o dítě (BUFDIR, 2017).

Jak již je zřejmé, rodiče ze zákona odpovídají za péči a ochranu svých dětí, ale pokud rodiče nejsou schopni tak učinit, jsou služby péče o děti povinny poskytnout veškerou potřebnou pomoc, aby děti a dospívající dostali péči, kterou potřebují (BUFDIR, 2017). Konkrétně jsou služby péče zodpovědné za:

- poskytování poradenství a jeho vedení
- provádění sociální šetření a vyšetřování
- rozhodování dle zákona a příprava případů pro zpracování
- provádění a sledování svých případů (GOVERNMENT, 2014).

Healy a kol., (2010) k těmto hlavním úkolům přidává 3 hlavní funkce norských služeb péče o děti, které jsou součástí zákona o ochraně dětí a jsou to:

1. vyšetřování a hodnocení zneužívání a zanedbávání dětí
2. poskytování podpory rodiny a terapeutických služeb
3. poskytování alternativních služeb péče.

Že tyto služby péče o děti musí být v souladu a založené na nejlepším zájmu dítěte, neslyšíme poprvé. Tak to deklaruje i Úmluva o právech dítěte, proto norské služby vedoucí k ochraně dítěte toho nejsou výjimkou. Někdy se ale stává, že nejlepší zájmy dítěte jsou v rozporu s rodiči. I proto prvním úkolem služeb péče o děti je poskytovat rodičům pomoc a podporu, aby mohli být pro své děti dobrými pečovateli. A v případě, pokud taková opatření nedosáhnou požadovaného výsledku nebo pokud problémy jsou pro rodiče z jakéhokoliv důvodu nepřekonatelné, může být alternativou přemístění dítěte nebo dětí mimo domov na kratší nebo delší dobu (BUFDIR, 2017). Pokud rodiče s tímto rozhodnutím nesouhlasí, mají nárok na právní pomoc a případ je dále řešen nezávislým orgánem, kterým je Rada okresního sociálního zabezpečení (NEWINNORWAY, 2017).

Hlavním cílem celého norského systému ochrany dítěte je zajistit, aby děti a dospívající, kteří žijí v podmínkách, které mohou představovat určitá rizika pro jejich zdraví nebo rozvoj, dostávali takovou pomoc, kterou potřebují a přispívat tak k tomu, že děti a dospívající vyrůstají v bezpečných podmínkách péče (BUFDIR, 2017). Takové služby pomáhají každoročně více než 40 000 dětem a rodinám v Norsku (NEWINNORWAY, 2017).

Služby péče o dítě jsou dobře místně dostupné a nachází se v každé obci v Norsku. Kvalita služeb je zajištěna takovým způsobem, že každý případ se hodnotí jednotlivě. Získání pomoci od služeb péče o děti není univerzálním právem, avšak norské zákony stanovují, že služby péče o dítě mohou a musí přijmout taková opatření, pokud mají podezření, že dítěti je ubližováno nebo jinak trpí (NEWINNORWAY, 2017).

2.4 Aktéři sociálně právní ochrany ve službách péče o děti

Jak již jsem zmínila v předchozí kapitole, severské země jsou známé, tím, že jejich služby jsou poskytovány především na obecní úrovni. Tím vzniká povinnost obecním místním i ústředním orgánům v oblasti odpovědnosti péče o děti, přičemž každá obec musí mít zajištěné tyto služby, odpovídající každodenní práci, kterou určuje zákon.

Všechny tyto funkce, ale s jistotou nejsou prováděny jedním týmem nebo jednou obecní složkou. Obvykle jsou prováděny různými týmy v rámci orgánů péče o děti, ačkoliv v případě menších obcí, mohou být praktikována zapojení do všech aspektů této praxe. Přičemž tento trend k týmovým specializacím v oblasti péče o děti je pozorován i v dalších severských zemích jako je Švédsko (HEALY a kol., 2010).

V norském prostředí jsou úkoly ústředních orgánů rozděleny mezi: Ministerstvo dětí, rovnosti a sociálního začlenění, Ředitelství pro děti, mládež a rodinné záležitosti a 5 krajských úřadů a okresní úřad sociální péče, přičemž ministerstvo má nadřazenou odpovědnost za péči o děti (GOVERNMENT, 2014). Nyní si stručně vyjasníme základní úkoly a postavení jednotlivých subjektů a popřípadě dalších subjektů, kteří hrají svoji roli při ochraně dětí.

1. **Ministerstvo dětí, rovnosti a sociálního začlenění** – má správní odpovědnost za zákon o péči o děti, dohlíží tedy na správné uplatňování zákona, předpisů a jiných pravidel. Ministerstvo také zajišťuje, že zkušenosti získané při uplatňování zákona jsou vyhodnocovány a následně dochází k nezbytným změnám v legislativě. Ministerstvo je rovněž odpovědné za poskytování pokynů a instrukcí, k zahájení výzkumů v této oblasti a k rozvoji obecné politiky v oblasti péče o děti a poskytování dostupných informací. Zároveň ministerstvo není odvolacím orgánem (GOVERNMENT 2014).
2. **Norské ředitelství pro děti, mládež a rodinné záležitosti (Bufdir)** – odpovídá za služby týkající se péče o děti, otázky rodinného poradenství, adopce, násilí v blízkých vztazích, rovnost a nediskriminace. Kromě toho, že je kompetenčním centrem pro péči o dítě, Bufdir je rovněž zodpovědný za řízení a provozování služeb financovaných z prostředků státu a rodinných poradenských (BUFDIR, 2016).

   Velmi často je ***Bufdir*** zaměňován z tzv. ***Bufetatem***, proto bych zde ráda uvedla věci na pravou míru. Bufdirem je nazýván výkonný orgán Norského ředitelství a Bufetatem je nazýván Úřad pro děti, mládež a rodinné záležitosti, který je agenturou pod Ministerstvem dětí, rovnosti a sociálního začlenění. Pro praktické účely je Bufetat rozdělen do 5 základních regionálních částí (a jak uvádí Healy a kol., (2010) dále do dalších 26 regionálních konzultačních týmů) a je zodpovědný za státní sociální péči a

služby rodinného poradenství. Jejich hlavním úkolem je poskytovat dětem, mladistvým a rodinám, kteří potřebují pomoc a podporu odpovídající kvalitní asistenci na celostátní úrovni. Regiony jsou navíc odpovědné za řešení případů adopce v rámci jejich jednotlivých regionů, jakož i některých dalších iniciativ ve spolupráci s místními orgány. Některé regiony jsou také odpovědné za fungování středisek péče o nezletilé uprchlíky a uprchlíky bez doprovodu (BUFDIR, 2016). Každý z takových úřadů je zároveň odpovědný za zřizování a provozování institucí a za schvalování soukromých a obecních institucích, které jsou využívány dle zákona (GOVERNMENT, 2014). Důležité je také připomenout, že Bufdir neexistoval vždy, k jeho zavedení došlo v roce 2004 v reformách norského ministerstva dětí a rovnosti a jedná se o specializovanou službu na podporu dětí a rodin, určenou k doplnění týmu pro péči o děti v rámci obcí. I přes všechny tyto aspekty Healy a kol., (2010) ve své analýze zmiňuje možnou problematickou debatu především ohledně funkce Bufetatu a jeho značné problémy při koordinaci odpovědnosti mezi státními úřady a místními obce, nicméně na druhou stranu reforma Bufdir naznačuje zintenzivnění a další profesionalizaci služeb nabízených zranitelným rodinám.

3. **Krajský guvernér** – dohlíží na činnost v oblasti péče o děti v každé obci, tzn., že zajišťuje, aby místní úřady plnily své povinnosti v souladu se zákonem a zajistily, že obce obdrží rady a pokyny. Guvernér také dohlíží na instituce péče o děti. Důležitou roli guvernér má jakožto odvolací orgán pro individuální rozhodnutí, která jsou dosažena dle zákona (GOVERNMENT, 2014).
4. **Norská rada zdravotního dozoru** – má primární odpovědnost za dohled vykonávaný nad krajským guvernérem v oblasti péče o děti (GOVERNMENT, 2014).
5. **Rada okresního sociálního zabezpečení** – je správním orgánem s rozhodovacími pravomocemi v případech, které zahrnují příkazy k péči a nucené intervence v případě mládeže se závažnými poruchami chování. Rada se skládá z předsedy, který je právníkem, dvěma odbornými členy a dvěma laickými členy. Rozhodnutí rady mohou být předložena u okresních soudů. (GOVERNMENT, 2014).

2.5 Opatření sociální ochrany

V předchozí části jsme si objasnili základní východiska a cíle na kterých je služba sociální péče vystavěna a jaké pravomoce může využívat k ochraně dítěte a jeho zájmů, které nemusí být vždy v souladu s jeho rodiči. I přesto je důležité si uvědomit, že v životě každého člověka mohou existovat časy, kdy vzniknou obtížné situace a člověk nebo rodina potřebuje pomoc a podporu při správné péči o své děti. Důležité je, aby si rodina nebo jedinec byl schopný uvědomit tuto situaci a mohl tak přijmout pomoc, aby nemuselo v pozdější době docházet k nejhoršímu, kdy dítě musí opustit rodinu. V takových případech může rodič dobrovolně kontaktovat službu péče o dítě a ta má povinnost pomoc rodině poskytnout. Avšak pro mnoho lidí je k takovému kroku obtížné přistoupit, protože se obávají ztráty svých dětí. Ale jak již jsem jednou zmiňovala předpokladem pro takové závažné opatření musí existovat mimořádně dobrá příčina (BARNEVERNET, 2015).

I přesto jsou tyto obavy zbytečné, jelikož většina těch, kteří dostávají pomoc a podporu a dětských sociálních služeb, obdrží pomoc v domácnosti, aby dítě a rodina mohli žít společně. Tato pomoc je nazývána **iniciativou** a její příklady jsou:

- Poradenství pro rodiny (Family counselling)
- Rodičovské skupiny
- Podpůrné kontakty
- Finanční podpora buď v souvislosti s mateřskými školami či ve spojení s denními centry nebo jinými zařízeními pro školáky a podpora ve volnočasových aktivitách.
- Úlevy o víkendech využívání tzv. hostujících domů.

Nyní si krátce probereme ty nejvýznamnější z nich.

Rodinné poradenství – Family counselling

Již tradičně v Norsku jsou služby péče o děti ti, kteří rozhodují o tom co se bude dít v případě péče o děti. Jednou z možnosti pro rodiny, které se potýkají s obtížemi je zajištění rodinného právního poradenství (BARNEVERNET, 2015). Rodinným poradenstvím je myšlena služba dostupná pro všechny osoby, kteří se potýkají s problémy s rodinou nebo se vztahem. Služba je otevřena pro jednotlivce, páry i rodiny, přičemž páry s malými dětmi a mládeží mají přednost (BUFETAT FC, 2017).

Mnoho lidí se obrací na tuto službu pro získání poradenství o každodenních problémech, konfliktech nebo krizí v rodině. Takové poradny mají k dispozici psychology, sociálními pracovníky a dalšími specialisty v rodinné terapii, které mohou být dobrou cestu k předcházení

prohlubování problémů, které mají dopad na rodinu i dítě. Poradny mohou zajistit jak individuální, párovou či rodinnou terapii. Zachování mlčenlivosti je samozřejmou podmínkou, s výjimkou situací, pokud vzniknou vážné obavy ohledně dobrých životních podmínek dítěte, mají poradci povinnost hlásit své obavy službám péče o dítě, popř., poradci mohou být vyzváni, aby svědčili jako svědci před soudem. Služba je bezplatná. (BUFETAT, FC, 2017).

Přijetí poradenských služeb je obzvláště významné ve chvílích kdy rodiče ztratí péči o své dítě, které je přijato do náhradní péče, a ačkoliv to někteří považují za velmi obtížné spolupracovat s těmito službami, oni stále potřebují pomoc a podporu, a to je důvod proč je na poradenské služby kladena zvláštní odpovědnost nabízet tyto služby rodičům (BUFETAT, FC, 2017).

Takové služby mohou nabídnout především vhodné emocionální zpracování ztráty péče o dítě, která se hodnotí jako jedna z nejzávažnějších krizí, které rodič může zažít a často je velmi nápomocné sdílet tyto emoce a zkušenosti s někým kdo je kompetentní k diskusi o takových záležitostech na profesní úrovni. Dále je to nabídka poradenství, které mohou pomoci rozpoznat potřeby jejich dítěte, naučí vás být připraveni na situace, které mohou vzniknout a zároveň vám mohou předat nástroje, jak tyto situace zvládat. Některé rodinné poradny také nabízejí podpůrné skupiny a programy, kteří ztratili péči o své děti a dává možnost diskutovat o podobných zkušenostech s nimi (BUFETAT FC, 2017).

Rodičovské vedení (Parental guidance)

Lidé, kteří nejvíce ovlivňují vývoj dítěte, jsou jeho rodiče. Je proto důležité, aby komunikace mezi dítětem / dospívajícím a rodičem byla co možná nejlepší. I proto je po celém Norsku relativně velký počet poradenských skupin pro rodiče, kteří by chtěli diskutovat o otázkách týkajících se dětí a rodičovství jak s dalšími rodiči, tak odborníky (BUFDIR, 2015).

Velmi známou skupinou jsou rodičovské pokyny pro rodiče přistěhovalců, který je veden pod Mezinárodním programem rozvoje dítěte (ICDP). Tato orientace je přizpůsobena potřebám přistěhovaleckých rodin a může pomoci k uvědomění si vlastních kulturních hodnot a rodičovského stylu, který se zaměří na to, jak je možné tyto hodnoty udržovat i v Norsku. Program se zaměřuje především na zdroje, nikoliv na chyby nebo selhání a je z velké části založen na skupinách, kdy certifikovaný poradce vede skupinu, tak aby docházelo ke sdílení názorů a zkušeností. Rodičovské poradenské skupiny pro rodinu přistěhovalců jsou vedeny dvěma poradci – jeden ze stejným imigrantských pozadí a jeden norský a diskuse se konají především v rodném jazyce přistěhovalců (BUFDIR, 2015).

Rodinné skupinové konference

Kromě těchto iniciativ se využívají také rodinné skupinové konference. V tradičních postupech při řešení věcí ohledně péče o dítě, jsou zodpovídajícím orgánem stanoveny kroky, které jsou předurčené a jsou rodině představeny a ta se jimi řídí. Ale v rámci rodinných konferencí naopak dochází k zapojení celé rodiny do hledání nejlepšího řešení. Účastní se i širší rodinné prostředí jako jsou tety, strýcové, prarodiče a další dospělí, které mají nějaký vztah k dítěti. Na konferenci je přítomen zástupce sociální služby, ale jeho pozice není zcela direktivní. Účelem setkání je vytvořit plán na zlepšení rodinné situace, a to mobilizací jejich vlastních zdrojů, zároveň taková jednání vedou k tomu, že víc dětí a mladých lidí obdrží potřebnou pomoc v jejich primárním sociálním prostředí místo toho, aby byly přesunuty do pěstounské nebo jiné domácí péče (BUFDIR, 2017). Na stránkách https://www.bufdir.no/en/English_start_page/The_Norwegian_Child_Welfare_Services/, jsou navíc přiloženy krátké filmy, představující rodinnou konferenci z více pohledů. Dostupné jsou pouze v anglickém, popřípadě norském jazyce). (BUFDIR, 2017).

Pěstounská péče neboli tzv. pěstounské domy (Fosters home)

Další alternativou je využití pěstounské péče neboli tzv. pěstounských domů které jsou jednou z alternativ pro umístění. Pěstounský dům je soukromá rezidence, ve které dítě získá dočasnou péči a ubytování po dobu, kdy nemůže žít se svojí rodinou (BUFDIR, 2017). Tato služba je využívána ve více než 80 % případů, kdy dítě nemůže zůstat v rodině (GOVERNMENT, 2015) Někdy se rodiče rozhodnout sami o takovém umístění, v ostatních případech se rozhodnutí vydává na základě doporučení místních služeb péče o dítě. Pěstounští rodiče poskytují každodenní péči o dítě ve prospěch služeb péče o dítě (BUFDIR 2017). Pěstounští rodiče s těmito úřady primárně spolupracují, jakož i s rodinou dítěte při ochraně jeho potřeb a při plánování jeho budoucnosti. Na pěstounské rodiče jsou kladeny nejenom podmínky zvláštních schopností, ale stejně tak dostatek času a energie, aby mohli poskytovat dítěti bezpečný domov. Je u nich také vyžadován stabilní život, dobré zdraví, jsou také povinni mít zdravou ekonomiku, ubytování a pevnou sociální síť, ze které děti mohou čerpat po celý život (GOVERNMENT, 2015). Pěstounům je také věnováno náležité školení pod Agenturou pro děti mládeže a rodinných záležitostí, přičemž uplatňován je známý vzdělávací a náborový program PRIDE, který pomáhá pěstounům se rozhodnout, zda chtějí a mohou být dobrými pěstouny (GOVERNMENT, 2015). Kromě vzdělávání je služba pěstounské péče zodpovědná za nábor a přidělování pěstounských domovů a pomáhá místním orgánům v péči o děti, pokud jde o umístění, pokračování a ukončení pěstounské péče (BUFDIR, 2017).

Přibližně 90 % všech pěstounských domů jsou známé jako ***obecní pěstounské domy***, kde se pěstounští rodiče dohodli s obcí a dostávají za tento výkon náležitou odměnu. Všechny tyto náležitosti jsou podloženy dohodou o pěstounském domě. Kromě těchto domovů existují dále ***domovy se zvláštními kompetencemi pro péči o děti a mladé lidi v akutních situacích*** – ty jsou známé jako *Emergency fosters home* a další jsou tzv. *Familiehjem* (rodinné domy), které jsou určené pro děti a mladé lidi se speciálními potřebami. Tyto domovy často fungují jako alternativa k umístění v institucích a je nutné, aby alespoň jeden z rodičů byl zaměstnán na plný úvazek na práci v domácnosti a neměl jiné zaměstnání (GOVERNMENT, 2015). Odpovědnost za tyto domovy nese stát a domovy jsou povinny uzavírat 5letou smlouvu s úřadem o péči o děti na regionální úrovni, která je také odpovědná za odměňování. Je využívána tzv. kontinuální smlouva, kterou se rozumí, že smlouva platí i v případě kdy v domově nejsou žádné děti (GOVERNMENT, 2015).

Residenční péče

Poslední možností je využití residenčních péče. V Norsku existují různé druhy rezidenčních zařízení pro péči o děti a většina z nich se stará o mladé lidi. Platí zde totiž pravidlo, že děti mladší 12let jsou zpravidla umisťovány do pěstounské péče. Jedním z takových zařízení je ***Instituce pro mimořádné umístění***, které jsou určeny k poskytnutí urgentní pomoci v krátké době a takové umístění vyplývá z různých krizových situací, přičemž skutečně se jedná o krátkodobé řešení a cílem je vyvíjet snahy k určení co bude v nejlepších dlouhodobých zájmech mladistvých. Dalším zařízením jsou ***Domovy pro péči o mládež***, které přijímají mládež od 12–18let a některé jsou určené ke krátkodobému jiné k dlouhodobému pobytu. Většinou se zaměřují na následnou podporu mladých lidí poté, co opustili systém péče (BUFDIR, 2017). V našem systému bych je přirovnala k domům na půli cesty.

Opatření na podporu dětských soc. služeb pro mladé lidi ve věku 18–23 let

V norském právním řádu se dítětem rozumí každá osoba mladší 18 let a termín mladí lidé se často využívá pro označení osob do 25 roku věku (RIGHTS OF CHILDREN 2016). A jak už jsem v této práci jednou zmiňovala sociální ochrana se nemusí vždy vztahovat pouze na děti, ale i mladé lidi, pokud se rozhodnou pokračovat v ochranné péči, nejvýše však do 23 roku. Cílem takového jednání je pomoci této věkové skupině poskytnout potřebnou pomoc a podporu při přechodu na nezávislý dospělý život (GOVERNMENT, 2014). Pokračování takové pomoci umožňuje dle čl. 1-3 odst. 2 zákona o péči o děti taková opatření, která jsou zavedena před tím, než osoba dosáhla věku 18 let a tyto opatření mohou být zachována, včetně umístění mimo domov, nebo nahrazena jinými opatřeními, pokud s tím mladá osoba souhlasí.

Zároveň v dostatečném časovém předstihu před 18 rokem věku, je úkolem služby péče ve spolupráci s mladistvým, připravovat tzv. akční plán. Pokud mladý člověk odmítne taková opatření, má možnost do 1 roku znovu požádat o pomoc a pokud takovou pomoc neobdrží může se obrátit na guvernéra kraje. Zároveň dle oddílu 1-3 zákona o péči o děti ukončení opatření a zamítnutí žádosti o opatření mladé osobě musí být považováno za individuální rozhodnutí a musí být odůvodněno se zohledněním nejlepších zájmů dítěte, přičemž cílem tohoto ustanovení bylo zdůraznění, že hlavním pravidlem a výchozím bodem je, aby opatření pokračovala i po dosažení 18 roku věku a aby bylo zajištěno důkladné posouzení, zda je mladá osoba připravena na vstup do samostatného života (GOVERNMENT, 2014).

Nyní jsme si vyjmenovaly nejzákladnější možnosti péče a nástroje, které služby péče o děti mají ve svojí pravomoci. Ale zbývá nám otázka, jak se dostat do kontaktu s těmito službami?

Kontaktovat službu je možné několika způsoby. Buď je to posláním dopisu, ve kterém vysvětlíte, že potřebujete pomoc a rádi byste si objednali schůzku na místním úřadě ochrany dítěte (Barnevernet). Stejný postup můžete aplikovat telefonicky, rovněž je možné hledat pomoc a rady od rodinných poraden, které mohou pomoci získat rady v každodenních problémech, včetně konfliktů v rodině (BARNEVERNET, 2015).

A co se stane po kontaktování?

Služba péče je ze zákona povinna každé hlášení prověřit a posoudit, zda je potřeba k řešení zapojení úřadu nebo nikoliv (BUFDIR, 2017). Pokud zjistí důvody k dalšímu vyšetřování, zpravidla se obrátí na původce oznámení ke získání více informací. V jiných případech se služba může přímo zaměřit na kontakt s rodiči dítěte nebo samotným dítětem, aby mohla pokračovat ve své práci. Rodiče jsou obvykle vyzváni k účasti na schůzce v kancelářích Barnevernetu nebo v jejich domácnosti. O setkání v domácnosti, jsou rodiče upozorněni dopisem. Při samotném setkání, jsou rodičům sděleny získané poznatky o výzvě nebo obavě a ve většině případů si tuto výzvu mohou sami přečíst. Po poskytnutí informací následuje diskuse o obsahu znepokojení a jeho možnosti řešení. Častou součástí řešení je i hlubší průzkum, kde pracovníci služby péče o děti kontaktují ostatní zainteresované osoby, které mají s rodinou a dítětem určitý vztah, například to jsou učitelé ve školách, zdravotní střediska, kde jsou děti vedeny, aj. A na základě těchto celkových zjištění je služba kompetentní rozhodnout o další postupu práci či zda je vůbec nutný. Pokud se další postup shledá jako nezbytný, nastává proces podpory a pomoci rodině různými způsoby, kterým úřad disponuje a jaké jsou pro daný případ nejvhodnější (BUFDIR, 2017). Tyto postupy a možnosti, jsem představovala viz výše.

2.6 Posílení práva dětí na pomoc

V roce 2014 došlo k úpravě zákona o dětech, který objasnil, že děti mladší 7 let, které jsou schopné vytvářet své vlastní názory, musí mít možnost vyjádřit se před tím, než se rozhodne o jeho osobních záležitostech. Názor dítěte musí být přizpůsoben věku a zralosti dítěte a soud stejně jako rodiče musí toto právo chránit. Soudce je zároveň zodpovědný za to, že dítě, které se vyjádřilo v rodičovském sporu, dostane informace o jeho výsledku. Cílem bylo zajistit, aby byly slyšeny názory dětí při sestavování dohod o rodičovské zodpovědnosti, péči o děti (místo jejich dalšího pobytu) a přístupu k péči (RIGHTS OF CHILDREN 2016).

V tom samém roce v návaznosti na tuto změnu byl zákon pozměněn v tom smyslu, tak že umožnil posílení dětí v případech jich se týkajících, a to tím způsobem, že dítě v takových případech doprovází tzv. důvěřující osoba. (RIGHTS OF CHILDREN 2016).

V roce 2013 vstoupil v platnost nový zákon o opatrovnictví, kdy klíčovým cílem zákona je chránit zájmy nezletilých a zajistit, aby byla respektována důstojnost a bezúhonnost jednotlivce. Strážci jsou pod dohledem krajských guvernérů a dle tohoto zákona jedná opatrovník jménem nezletilých ve finančních záležitostech a dalších záležitostech stanovených zákonem. Pokud jde o právo nezletilého na spolurozhodování v osobních záležitostí, platí zde pravidla uvedená v zákoně o dětech (RIGHTS OF CHILDREN 2016).

V posledních letech je také aktuální nový způsob péče o děti a jak jim poskytnout potřebnou pomoc. K tomu je vyžadována změna zákona o péči o děti, která by usnadňovala péči o děti. Aktuálně je tento návrh v připomínkovém řízení, ale jejím cílem je zlepšit situaci dětí a vyhnout se invazivním opatřením. Vychází z přesvědčení, že rodiče jsou nejdůležitější osobou v životě dítěte, a proto je v nejlepším zájmu dětí, jak zmiňuje ministr dětí rovnosti a sociálního zabezpečení Solveig Horne (2015), aby byla dostupnější širší pomoc v domácnostech těm, kteří je potřebují a zabránit tak pozdějšímu převzetí péče o děti orgány péče o děti. Přesněji v tomto konzultačním dokumentu ministerstvo navrhuje, aby bylo možné uložit tři nové hlavní kategorie časově omezených opatření. Těmito opatřeními jsou:

- ***Kompenzační opatření*** – jako jsou odlehčovací rodinné pobyty, rekreační aktivity, pomoc s domácími úkoly a využívání osobního podpůrného kontaktu, jejímž cílem je snížit zátěž dítěte a zároveň zajištění stimulace na činnostech.
- ***Opatření ke změně péče*** – zahrnující různé formy rodičovského vedení, kdy cílem je pomoci rodičům vykonávat své úkoly způsobem, vedoucí k pozitivnímu rozvoji dítěte.

- ***Kontrolní opatření*** – zahrnující analýzy vzorců moči rodičů, povinnost hlášení se oddělení služby péči o děti (telefonní nebo osobní kontakt) Cílem je kontrola, zda děti nejsou vystavovány zneužívání nebo týraní (GOVERNMENT, 2015).

Dle ministerstva, takové pomocné opatření může být invazivní, ale objednávka péče ze strany služeb péče o děti je ještě vážnější a s ohledem na nejlepší zájem dítěte by děti měly mít přednost a rodiče by neměli mít právo odmítnout pomoc. Konzultační dokument také doporučuje snížit důkazní požadavky na zavedení dohledu nad domovem, který lze v současné době uložit pouze tehdy jsou-li splněny přísné podmínky pro vydání příkazu k péči. Tato změna by umožnila službě péče o dítě, provádět dohled dříve, než situace stane závažnou, že je potřeba odnětí dítěte z rodiny (GOVERNMENT, 2015).

2.6.1 Dětský ombudsman v Norsku

Zákon o ombudsmanovi pro děti v Norsku byl přijat v r. 1981, a ve stejném roce byl jmenován první dětský ombudsman (GOVERNMENT, 2017). Nyní je tato funkce rozšířená po celém světě. Jedná se o volenou funkci na dobu 6 let a v současnosti je ombudsmankou Anna Lindboeová, která přijala funkci v r. 2012 (BARNEOMBUDED, 2017).

V Norsku je ombudsman pro děti pověřen prosazováním zájmů dětí ve veřejné i soukromé sféře a věnuje zvláštní pozornost změnám v podmínkách dětského vývoje. Zároveň je zastáncem dětí a mladých lidí a pracuje na dodržování jejich práv (GOVERNMENT, 2017). Ombudsman pro děti je nezávislým orgánem a povinností takového ombudsmana je zajištění, aby názory dětí a mladých lidi byly slyšeny a aby nedocházelo k porušování práv dítěte ze strany úřadů. Ombudsman se svojí prací snaží ovlivňovat orgány způsobem, který může vytvářet lepší společnost pro děti a mladé lidi. Toto se snaží naplňovat prostřednictvím seminářů, přednášek, vydávání výroků při psaní nebo změně zákonů, setkávání s členy vlády, komunikace s výkonnými orgány a rovněž je to poskytování poradenství a informace o právech dítěte. Jedním z nejdůležitějších úkolů, který ombudsman vykonává je komunikace s dětmi a mladými lidmi o jejich zkušenostech a předávání doporučení a pohledů osobám s rozhodovacími pravomocemi. Zároveň je zvykem, že ombudsman každoročně věnuje zvláštní pozornost jedné nebo několika oblastem, v nichž je potřeba posílit práva dětí. S čím ale naopak ombudsman nemůže pomoci je převrácení rozhodnutí učiněná jinými vládními orgány jako jsou například služby péče o děti, školy nebo soudy aj. Zároveň není způsobilý zasahovat do konfliktů mezi rodiči a orgány (BARNEOMBUDED, 2017).

2.7 Norsko a jeho sociální ochrana v číslech

Norsko je relativně malá země ani tolik jako ve velikosti tak jako v počtu obyvatel. Ke konci třetího čtvrtletí r. 2017 byla norská populace přibližně na 5 290 028 lidí, přičemž v posledních letech je znatelný populační přírůst. Velký vliv na tento růst má migrace, kdy k poslednímu čtvrtletí bylo přičteno 12 526 lidí a každoročně je tento růst odhadovaný okolo 43 tisíc nových lidí. Nejčastěji se jedná o osoby ze Sýrie, Polska, Eritrei, Litvy, Indie, Thajska a dalších asijských států (STATISTICS NO, 2017). Z tohoto celkového počtu obyvatel bylo k r. 2016 celkem 1 114 268 dětí, z toho 364 431 byly děti ve věku 0-5 let. Větší polovina teda 749 837 dětí bylo ve věku 6–17 let. Podíl dětí žijících v úplných sezdaných rodinách nadále převažoval všechny ostatní a byl v roce 2017 okolo 608 tisíc. 239 tisíc dětí žilo v kohabitujícími rodiči tedy nesezdanými a pouze 179 980 dětí žilo se svobodným rodičem buď matkou nebo otcem a okolo 87 tisíc dětí žilo se svými nevlastními rodiči (STATISTICS NO, 2017). Míra dětí žijících v chudobě byla v roce 2016 okolo 7 % (OECD, 2017).

Norsko je řízeno národně voleným parlamentem s 12 kraji a 431 obci (z toho 129 z nich má méně než 2499 obyvatel). Zatímco obce jsou právně a politicky vázány na národní programy, uplatňují značnou politickou nezávislost. Veřejný sektor hraje velkou roli naopak v organizaci a poskytování většiny služeb pro děti a rodiny (KOJAN, LONNE, 2011, s. 17).

2.7.1. Děti podléhající službě péče o děti

Od populačních norských statistik se dostáváme ke statistickým údajům počítající děti podléhající službě péče o děti v norském prostředí. Jak již jsem zmiňovala dříve služby péče o dítě musí někdy vykonávat tuto péči proti vůli rodičů. To platí v případech, kdy děti nedostávají řádnou péči od rodičů nebo pokud služba péče o děti vyhodnotí situaci v domácnosti jako škodlivou pro nezletilého. V takovém případě je nutné dítě z takového prostředí neomezeně vyjmout. Takové rozhodnutí je velmi těžké a rušivé více než v případech dobrovolných umístění mimo domov, které pomůžou rodině získat čas a prostor pro vyřešení svých neuspokojivých záležitostí (BUFDIR, 2016).

Příkaz z takovému rozhodnutí se vydává jen tehdy, pokud je situace dítěte natolik závažná a nelze ji napravit pomocí dobrovolných opatření. Toto je potvrzováno i zákonem, který stanovuje, že pokud je to možné děti by měly zůstávat pod péčí svých biologických rodičů. I proto před samotným odebráním dítěte musí být splněny přísné podmínky. Takové podmínky a situace v sobě například zahrnují také momenty, kdy je dítě bezprostředně vystaveno vážnému zanedbání, útoku nebo jinému závažnému zneužití v domácnosti.

Takové rozhodnutí mohou vydávat pouze Rady okresních sociálních zabezpečení, ale vyšetřování a připravování případu je vyřizováno obecní službou péče o děti. Navíc pokud se Rada zaváže k takovému opatření, vždy je potřeba brát v úvahu otázku kontaktu mezi dítětem a jeho rodiči. Děti, které podléhají takovému rozhodnutí jsou většinou umisťovány v pěstounských domovech nebo jiných institucích. Samotné příkazy o péči mohou být zrušeny a rodiče mohou znovu získat odpovědnost za péči o své dítě. Služby péče mohou přebírat odpovědnost za péči pouze o mladé lidi starších 18 let, výjimkou jsou situace kdy někteří jednotlivci mohou i nadále podléhat opatření následné péče i poté co nabyly 18 roku. Je také známo, že řada dětí, kteří jsou z domova odebrání na základě případů nouzové péče, jsou dočasně umístěni jinde, zatímco čekají na rozhodnutí o tom, zda by měla být učiněny další potřebná opatření nebo zda se vrátí do rodiny. (BUFDIR, 2016).

Nyní bych ráda graficky představila celkový počet dětí v sociální péči ve vymezeném časovém období. Čísla se někdy mohou zdát velmi vysoká, ale Bufdir (2016) toto argumentuje tím, že příkazy péče se pravidelně používají jako dlouhodobá opatření a z tohoto důvodu je počet dětí, které jsou v péči v daném okamžiku větší než počet dětí, které jsou v péče v daném roce.

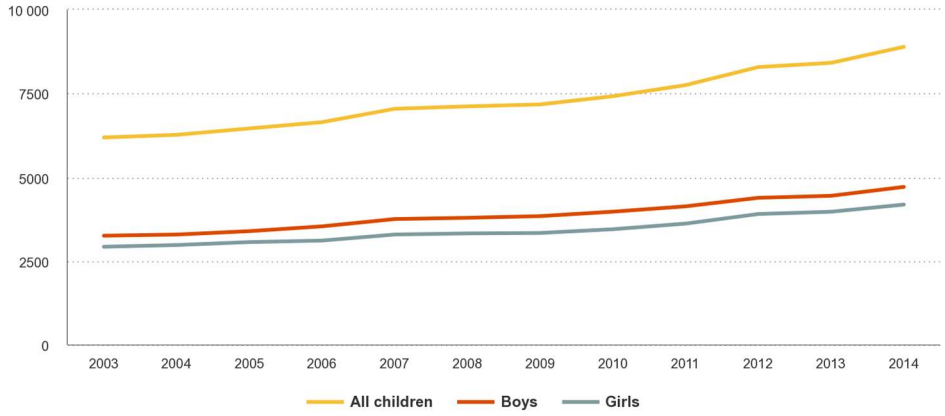

Tabulka č. 1 – Vývoj celkového počtu podléhající péči. Zdroj: Statistics Norway

Z grafu je dobře viditelné, že počet dětí v péči každým rokem mírně stoupá, kdy přesné číslo, které odpovídá roku 2014 je 8892 dětí v péči. To představuje 19 % dětí z celkových 33 321 dětí které dostávaly pomoc ve věkové kategorii 0-17 let k r. 2014 Takové děti byly umístěny buď v pěstounských domovech nebo v institucích – celkem 35 % a 65 % dětí byla poskytnuta péče v domácnosti. Ve vztahu k obecné populaci ve věkové kategorii 0-17 let je ekvivalent 7,9 dětí na 1000 osob, kteří jsou v péči o služby péče o děti (BUFDIR, 2016). Jak ukazuje graf během období od roku 2003 do roku 2014 došlo k nárůstu o 44 % a jenom od roku

2013 do roku 2014 to bylo o 6 % což je ekvivalentem 478 dětí. (BUFDIR, 2016). Zajímavé z tohoto grafu také je, že chlapci mírně převažují nad dívkami, jelikož chlapci zaujímají celkem 53 % a dívky 47 %.

Tento graf ovšem počítá s údaji do r. 2014. Na stránkách norského statistického úřadu jsou dostupná i data dřívější. Přesněji k r. 2016, přičemž tyto čísla jenom potvrzují zvyšující se trend, kdy počet dětí podléhající péčí se zvýšil na 10 324. Statistika počítá s tzv., pomocnými opatření, kdy nedochází k odloučení dítěte od rodiny a těch v roce 2016 proběhlo 44 386, dohromady s opatřeními k péči v sociálních službách číslo přesáhlo padesát tisíc, přesněji 54 620. (STATISTICS NO – CHW, 2017). A to jsou velmi vysoká čísla, porovnáme-li tyto údaje s celkovým počtem dětí žijících na území Norska. Tento názor zastává i K. Healy a kol. (2010), která ve své analýze porovnávala systém ochrany v Norsku a jí domovské Austrálii, a i v takovém případě byly počty ochranných opatření v Norsku velmi převyšujícími nad těmi Australskými. V případě norského systému ochrany je tedy velmi patrná široká odpovědnost státu za zásahy do zranitelných rodin a jejich dětí (HEALY a kol., 2010).

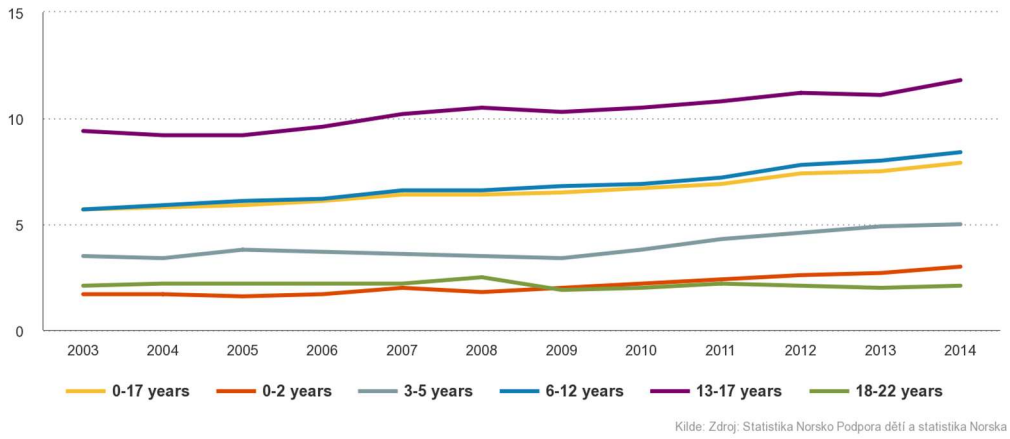

Tabulka č. 2 – Podíl věku dětí umístěných v péči. Zdroj: Statistics Norway

Další graf znázorňuje podíl věku na umístění do péče. Z grafu je viditelné zvýšené riziko okolo věkové skupiny 13–17 let, za ním následuje skupina 6–12 let. Graf také ukazuje mladé dospělé, kteří se dostávají do opatření, přičemž v r. 2014 bylo registrováno 719 dospělých ve věku 18-22 let, kteří jsou v péči. Celkově jako u předchozího grafu logicky došlo k nárůstu ve všech věkových kategorií, přičemž nejnižší úrovně drží dětí ve věku 0-2 let (BUFDIR, 2016).

2.8 Sociální ochrana a pracovní síla

Pracovní síla by měla být dozajisté důležitým faktorem této analýzy, neboť pracovníci hrají klíčovou roli při provádění politiky ochrany dětí. A jelikož se v současnosti v evropských státech potýkáme s relativně velkou úrovní obratu pracovních sil, která může být pozitivní ve smyslu nových inovativních myšlenek, ale je-li příliš vysoká může být destabilizující a mít problematický vliv na výkon ochrany dětí, je dobré toto téma také zařadit a zjistit stav pracovních sil v norském prostředí.

Typickým sociálním pracovníkem v Norsku bylo výzkumem Healy a kol. (2010) ukázáno, že je osoba starší 35 let a má alespoň 5 let zkušeností s ochranou dítěte. Výzkum také zjistil, že jen málo pracovníků začíná svou kariéru v oblasti ochrany dítěte (pouze 7 % pracovníků jsou mladší 26 let). Tento profil zatím poukazuje na značnou odbornou zkušenost mezi norskými sociálními pracovníky (HEALY a kol., 2010).

Také bylo zjištěno, že norští pracovníci podléhají mnohem nižším úrovním administrativní správy kdy, obce jsou primárním místem zákonné praxe ochrany dětí a mají mnohem plošší řídící struktury tzn., že tito pracovníci mají omezenější byrokratický dohled nad svou prací, a to také znamená, že mají k dispozici méně možností pro kariéru v administrativě. V souvislosti s touto nízkou úrovní administrativní regulace své praxe je dále zodpovědnost za negativní výsledky připisována vedoucím postavám služby, kteří reprezentují rozhodnutí týmu. Tato sdílená profesionální zodpovědnost snižuje osobní zodpovědnost a stres, kterou nese individuální případový pracovník (HEALY a kol., 2010).

Pod tímto vlivem, kdy většina norských služeb péče o dítě a rodinu je právě poskytována prostřednictvím místní samosprávy, přičemž malý podíl je poskytován v rámci státní správy mohou mít tyto relativně ploché řídící struktury svoje byrokratické výhody, ale naopak poskytují jen malé příležitosti pro kariérní dráhu. Omezený vývoj nevládního sektoru také znamená, že tento sektor nenabízí životaschopnou alternativu zaměstnání. Výsledem tedy je, že kromě těchto zmíněných možností se příležitosti pro norské pracovníky omezují na hledání zaměstnání v jiných obcích nebo v jiné oblasti poskytování sociálních služeb jako jsou služby duševního zdraví nebo úplně opustit svoji profesi (HEALY a kol., 2010).

V roce 2006 bylo v norských obcích zaměstnání přibližně 3040 pracovníků a dalších 3333 pracovníků je zaměstnáno v celém Norsku pod správou Bufetatu. Bohužel se mi nepodařilo najít novější údaje.

Co se týče vzdělání pracovníků ochrany dětí, bylo zjištěno v rámci přezkumu, který probíhal v Oslu a Bergenu (BOGEN A KOL., 2007), že více než 90 % členů pracovních sil jsou vzdělaní jako sociální pracovníci nebo jako pedagogové. A jak u sociálních pracovníků, tak u dětských pedagogů je vyžadováno minimální tříleté vzdělání a následně společně sdílejí společný etický kodex a profesní sdružení. To bylo potvrzeno i zprávou od Healy a kol. (2010), která předkládá že většina pracovníků v Norsku v oblasti ochrany dětí má vysokoškolské vzdělání v oblasti pedagogiky dětí nebo sociální práce a toto vzdělání je podporováno značnými mzdovými strukturami a pobídkami ke získání postgraduálních kvalifikací v odborné praxi.

Obecně v Norsku jsou platové stupnice pro pracovníky na pracovišti diferencovány dle úrovně kvalifikace, přičemž kvalifikovaní pracovníci na magisterském stupni jsou vypláceni podstatně vyššími sazbami než osoby s bakalářskými tituly. To poskytuje významnou pobídku pro odborníky, kteří se zajímají o pokročilé studium v odborné praxi. Tato vzdělávací investice pravděpodobně nejenom zlepší odborné schopnosti, ale také posílí jejich závazek k přímé praxi (HEALY a kol., 2010).

2.9 Financování sociální ochrany

Nejpodstatnější část financí, které obce získávají pro svoji činnost je prostřednictvím státních dotací a grantů. Obce jsou sami o sobě založeny na principu místní samosprávy, jak to určuje zákon, přičemž upřednostňují svoje povinnosti včetně zákonných povinností.

V Norsku je také funkční nástroj pro statistiku a podávání zpráv – KOSTRA, který umožňuje sledovat prioritu místní samosprávy z hlediska rozpočtových prostředků vyčleněných na služby místní správy pro děti. Prostřednictvím těchto výkazů, mohou smluvní strany a stát sledovat, zda jsou přidělené prostředky použity pro zamýšlený účel (RIGHTS OF CHILDREN 2016). Kostra je národní informační systém, který poskytuje informace o využívání zdrojů obecními a okresními orgány, přičemž systém je založen na po sobě jdoucích datových údajích a výročních zprávách norského statistického úřadu ze strany místních úřadů. Údaje obsahují jak finanční údaje o poskytování služeb, tak společně se statistikami Norska shromažďují údaje jako jsou počty obyvatel a generuje klíčové údaje o prioritách, míře pokrytí a produktivitě / efektivitě ve vztahu k veřejným službám. Klíčové ukazatele jsou zveřejňovány na internetu ve formátu, který umožňuje porovnat využívání zdrojů stejnými obcemi a taková srovnání pomohou následně místním orgánům identifikovat ty, oblasti, kde lze zdroje efektivněji využívat. Další publikací zvaná „*Iniciativy pro děti a mládež*, také poskytuje přehled státních dotací, které jsou přímo zaměřeny na děti (RIGHTS OF CHILDREN 2016).

Kromě využívání státních dotací na poskytování služeb na ochranu dětí jsou značné prostředky plynoucí z těchto grantů určeny k vytváření tzv. dobré společnosti, která je a má být hlavním přínosem pro děti a jejich rodiny. Ty zahrnují především bezplatnou zdravotní péči, bezpečné prostředí, opatření na trhu práce a celou síť sociálního zabezpečení, pro ty děti a rodiny, které je potřebují. A i přesto, že tyto faktory nejsou explicitně zdůvodnitelné nebo označeny jako opatření týkající se práv dětí, významně přispívají k celkové realizaci dětských práv v Norsku (RIGHTS OF CHILDREN 2016).

3. Systém sociálně právní ochrany dětí v České republice

3.1 Historie sociálně právní ochrany dětí na území ČR

Sociálně právní ochrana má za sebou za uplynulých téměř 150 let dlouhou cestu, není proto snadné srovnat současnou péči s moderní úpravou a s počátky zákonných úprav, ke kterým začalo docházet ve 2.pol. 19.st., kdy vznikala péče tzv. chudinská (NOVOTNÁ, 2014, s. 13) Ale pokud bychom měli datovat počátek veřejné správy ve prospěch SPOD na našem území tak lze od r. 1863, kdy byl vydán tzv. Říšský zákon domovský, na který navázal zemský zákon chudinský pro Čechy č. 59 z r. 1868 (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 18). Právní úprava obsažená v těchto předpisech zahrnovala širokou oblast působnosti od péče o chudé, včetně léčení v nemocnicích, péči o výživu a výchovu chudých dětí až po zařízení pro nápravu dětí upuštěných. Děti, které byly osiřelé nebo opuštěné putovaly do pěstounské péče nebo pobývaly v sirotčincích, dětských domovech, azylech či útulcích. Z říšského zákona vyplývala pro každého povinnost postarat se o každého obyvatele obce a jeho rodinu (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 18), přičemž charakteristickým znakem veřejného chudinství byla jeho subsidiární a podpůrná povaha. To znamenalo, že nárok na chudinské zaopatření vznikl jen tehdy pokud neměl-li chudý jiný zákonný nárok na zaopatření (NOVOTNÁ, 2014, s 13). I přes tuto podmínku vše vedlo k zatížení obcí chudinskou péči, což vyvolalo potřebu reformovat státní veřejnou péči. Na základě zákona č.62 z r. 1901 byla přesunuta chudinská péče na vyšší útvary veřejné správy a současně se začala rozvíjet činnost dobrovolnických organizací v oblasti péče o děti i mládež (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 18). Kromě tohoto přinesl tento zákon základy k utváření zemských sirotčích fondů, tím, že přikázal část z přebytků sirotčích pokladen vyhradit k účelům zaopatření a výchovy dětí osiřelých, opuštěných a zanedbaných (NOVOTNÁ, 2014, s. 15).

Od r. 1904 se začaly formulovat první skupiny osob schopných a ochotných spolupracovat se správními orgány působícími v péči o děti, které byly nazvány jako tzv. ***okresní komise pro péči o mládež*** a jak uvádí Novotná (2014) o pár let později přesněji v r. 1908 vznikla ***Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě***. Po první světové válce přibylo v Československu statisíce válečných sirotků a činnost tehdejších organizací ještě více nabyla na významu, narůstal i počet ústavů nejenom pro děti osiřelé, ale již pro děti zdravotně postižené a mravně narušené (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 19). S nabytím státní samostatnosti neubylo opuštěných a ohrožených dětí, které potřebovaly ochranu a pomoc, ale v té době už vznikala ministerstva jako samostatné ústřední orgány. Stát sice dále pověřoval komise v úkolech v oblasti péče o dítě, ale postupně se komise změnily ve výkonné orgány

a dostaly i nový název (Okresní a Zemská péče (ústředí) o mládež). Ke konci 20. let 20 století existovalo přes 220 okresních péčí o mládež (ŠPECIÁNOVÁ 2003, s. 19). Na tu dobu byla působnost těchto orgánů poměrně široká a zahrnovala pomoc od těhotných po pomoc dětem opuštěných, ohrožených, pomoc mladistvým delikventům. Dokonce i poradnu pro volbu povolání či útulky pro nezaměstnaný dorost (KAHOUN, 2007, s. 14).

Tento rozvoj byl s r. 1938 přerušen. Okresní i zemské orgány působily s velmi omezeným aparátem a možnosti po celou dobu okupace (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 19). Další vývoj byl poznamenán změnou politických a společenských poměrů po ukončení 2. sv. války, zejména pak po únoru 1948 (NOVOTNÁ, 2014, s. 18). Významný byl již zákon č. 7/1946 Sb., O hromadném poručenství, dále zákonem č. 48/1947 Sb. o organizaci péče o mládež přešly úkoly péče o mládež na okresní a zemské národní výbory a dále (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 19).

Podstatný zásah do ochrany dětí přinesl až zákon č. 69/1952 o SPO mládeže, který vyřkl názor, že řádná výchova dětí v uvědomělé občany připravené přispívat svou prací ke prospěchu společnosti je prioritním účelem SPO mládeže (NOVOTNÁ, 2014, s.18) V 50. letech 20. století tedy SPOD spočívala pouze ve výkonu tzv. hromadného poručenství a opatrovnictví a v případě, kdy bylo přijato dítě do péče, bylo pravidlo umisťovat děti do kolektivní péče, pokud se neobjevila rodina, která byla pro stát zárukou lidově demokratického smýšlení. Organizačně byla tato činnost svěřena úřadovnám ochrany mládeže při soudech a vrchní dozor náležel MS (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 19). A dle Novotné (2014) uplyne ještě dlouhý čas než zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který nabyl účinnosti 1.4.1964, umožní již bez omezení svěřit dítě do výchovy jiného občana než rodiče, jestliže občan poskytuje záruky řádné výchovy. S přijetím zákona o rodině byly upraveny kompetence státní moci zasahující do rodinných vztahů ze strany soudů a národních výborů a některé zvláštní předpisy upravující SPO byly anulovány (KAHOUN, 2007, s. 14). Zároveň vzniknul zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, na jehož základě došlo ke zřízení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen „MPSV ČR“) v jehož působnosti je SPO dodnes začleněna (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 20).

V r. 1975 také došlo k přijetí zákona o sociálním zabezpečení a spolu s důchodovým zabezpečením upravil sociální péči, do jejíž agendy byla zahrnuta i SPOD dětí jako jedna ze služeb sociální péče. Před přijetím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který je platný dodnes, byla tato činnost upravena v zákoně o rodině a jelikož tato úprava již nebyla dostačující došlo k oddělení SPOD v předpisech soukromoprávní povahy (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 20).

3.2 Legislativní ukotvení sociálně právní ochrany dětí v ČR

Z výše uvedených skutečností je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte zdaleka nelze zahrnout do jediného právního předpisu. V mezinárodních formách je to Deklarace práv dítěte, přijatá OSN 20. listopadu 1959 a Úmluva o právech dítěte přijatá v r. 1989, které deklarují rodinu jako základní složku společnosti s přirozeným prostředím pro růst a blaho všech svých členů, zejména dětí, a proto musí mít dle nárok na potřebnou ochranu a pomoc, aby mohla plnit svoje úlohy. Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm (MPSV, 2013). ***Listina základních práv a svobod***, která je součástí ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“) je dalším významným dokumentem, který věnuje pozornost dětem a rodině, přesněji v čl. č. 32, tím, že dává rodičovství a rodinu pod ochranu zákona a dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu (MPSV. 2013). Neměli bychom zapomínat ani na ***Ústavu České republiky***, která je pro výkon SPOD důležitá především v čl. č. 4 a 10 kdy článek č. 4 hovoří o tom, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, a článek č. 10 uvádí pravidlo, podle něhož jsou součástí právního řádu vyhlášené mezinárodní smlouvy. Toto pravidlo tak určuje, že mezinárodní smlouvy mají přednost před zákony České republiky. (NOVOTNÁ, 2009, str. 17) Vedle těchto zmíněných významných dokumentů nalezneme ochranu dětí upravenou v dalších mezinárodních smlouvách a dalších právních předpisech.

Jedním z nejstěžejnějších právních předpisů se věnuje konkrétně ***zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí***, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“). Tento zákon jasně definuje děti, na které se vztahuje ochrana a péče, popisuje činnost orgánů sociálně právní ochrany dětí a opatření, která mohou činit, věnuje se zprostředkování osvojení a pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu a pojednává o ústavní a ochranné výchově. Tento zákon se zabývá i SPOD ve vztahu k cizině a rámci tohoto zákona najdeme také popis zařízení SPOD a podmínky jejich vzniku. V závěrečné části zákona o SPOD je definována inspekce poskytování SPOD, správní delikty a řízení a místní příslušnost (ČESKO, 1999). Od přijetí tohoto zákona v r. 1999 proběhlo několik novel, nejnovější je ta z r. 2012 (z. č. 401/2012 Sb.), který uvádí, že předním hlediskem SPOD je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství, rodiny a vzájemné právo dětí a rodičů na rodičovskou výchovu a péči, přitom se přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Při výkonu SPOD mají vždy zásadně přednost ta opatření, která podporují výchovu dětí v rodinném prostředí a není-li to možné tak v náhradním rodinném prostředí, nikoliv tedy v tradičně využívané ústavní péči (MATOUŠEK a kol. 2016).

Novela, jak uvádí Matoušek a kol., (2016) zmiňuje povinnost OSPOD zpracovávat *individuální plány ochrany dítěte*. Dále novela zavedla pořádání tzv. *případových konferencí*. Kromě toho novelizací prošla i pěstounská péče a adopce. Velkou novinkou, která tato změna také přinesla, bylo, že orgány SPOD a další subjekty uplatňující ochranu jsou povinni řídit se *standardy kvality sociálně právní ochrany* (MATOUŠEK a kol., 2016).

Dalším významným zákonem je **zákon *č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*** (dále jen „NOZ“) který je účinný od 1.1. 2014 a je jím nahrazen zákon č. 94/1963 b., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o významný pramen vnitrostátní úpravy, který má v sobě zapracovanou problematiku rodinného práva. V první části vymezuje, kdo je považován za zletilého a nezletilého a v druhé části se věnuje rodinnému úpravu, kdy pojednává o manželství, příbuzenství (otcovství, osvojení), rodičovské odpovědnosti, péče o dítě, vyživovací povinnosti a v neposlední řadě se zabývá formám poručenství a dalším formám péče o dítě (ČESKO, 2012). Je tedy patrné, že výše zmíněné zákony pojednávají o tématech, které se navzájem prolínají, a i proto je jich znalost nadmíru vyžadována.

Předposlední zákon, který podrobněji uvedu bude zákon ***č. 40/2009 Sb., trestní zákoník***, který je předpisem trestního práva a co se týká ochrany práv dítěte, zmiňuje se ve věcech trestných o dětech mladších 15 let a o mladistvých v několika desítkách paragrafů. Dítětem tento zákon rozumí osobu, která je mladší 18 let. Trestní zákoník doplňuje ***zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže,*** neboť v první řadě se vždy přihlíží k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže a až pak, v případě, že jeho obsah nestačí k danému případu, přistupuje se k trestnímu zákoníku. (ČESKO, 2009) Souvisejícím zákonem může být i ***zákon č. 109/2002 Sb.,*** o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, který stanovuje pravidla k zajištění stejných práv na výchovu a vzdělání dětem, kteří se dostanou do takových zařízení. Zároveň jsou v zákoně přesně definovány ty zařízení, jichž se zákon týká (ČESKO, 2002).

3. 3 Definice sociální ochrany

Předtím než přistoupíme k samotné definici přijde mi důležité, vysvětlit základní pojmy, a to sociálně právní ochranu dítěte a ochranu dítěte, jelikož tyto pojmy nejsou totožné a každý nese trochu odlišené chápání. Ochrana dítěte, jak je uváděno na oficiálních stránkách MPSV ČR (2013) je širším pojmem než sociálně právní ochrana a zahrnuje v sobě ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte i proto je upravena v různých odvětvích a právních předpisech různé právní síly. Promítá se například do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují.

Oproti tomu sociálně právní ochrana dětí, která je v české legislativě definována zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění dle ustanovení §1 se rozumí zejména: *„ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině“ (ČESKO, 1999).*

Dle Matouška a kol., (2016) je sociálně právní ochranou soubor činností upravených zákony směřující k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů, a protože dítě potřebuje ke svému vývoji rodinné prostředí, zahrnuje i OSPOD činnosti, jejímž cílem je obnovení narušených funkcí rodiny. Zároveň dle MPSV ČR (2013) v sobě také zahrnuje ochranu před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužívám či jiným vykořisťováním.

3.2.1 Hlavní principy sociálně právní ochrany dětí

Jak již velmi dobře vychází z citace ZSPOD hlavním principem a hlediskem pro její poskytování je nejlepší zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství, rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči, přičemž se přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte (MPSV ČR, 2013). Tuto ochranu stát zabezpečuje bezplatně všem nezletilým dětem mladším 18 let bez rozdílu, bez jakéhokoliv diskriminace dle rasy, barvy pleti, jazyka, pohlaví, náboženství aj. (PRÁVONADĚTSVÍ, 2018). Odlišnost spočívá pouze v rozsahu, v jakém se ochrana poskytuje. Dle §2 odst. 2 ZSPOD náleží sociálně právní ochrana těm dětem, které mají na území ČR trvalý pobyt nebo v případě cizinců na území ČR (z. č. 236/1999 Sb.,) jsou-li zde hlášeni k pobytu nejméně po dobu 90 dnů nebo mají povolení k pobytu. V dalším případě jsou to situace za účelem dočasné ochrany, dle zvláštních právních předpisů (ČESKO, 1999).

Stát je zodpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich vývoje ve všech ohledech a aspektech integrity jako nositele práv daných Ústavou, Listinou práv a práv vyplývajících z mezinárodních závazků ČR i přesto však stát nepřebírá plnění povinností a odpovědnosti rodičů, ani nezasahuje do jejich postavení jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, není-li to nutné (MPSV, ČR. 2013). U dětí, které z důvodu naléhavé situace jsou dočasně nebo trvale zbaveni svého rodinného prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní rodinné péče. Zároveň při volbě těchto řešení je nutno brát ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ. V případě osvojení do ciziny je nutné respektovat princip subsidiarity tj., považovat tento způsob jako jediný možný až tehdy pokud by byly vyčerpány všechny možnosti vhodné péče o něj v zemi jeho původu. V případě výkonu ochranné nebo ústavní výchovy se orgánů SPOD ukládá povinnost sledovat výkon těchto orgánů, aniž by zasahovali do řízení a provozu zařízení. Cílem je sledování dodržování práv dětí, rozvoj duševních a fyzických schopností dětí a zda důvody pro které bylo dítě do zařízení umístěno stále trvají a jak se vyvíjejí vztahy mezi rodiči a dětmi. Obecně cílem sociálně-právní ochrany dětí je též sanace rodin (MPSV, ČR, 2013).

Vůdčím pravidlem pro činnost orgánů SPOD je princip preventivního působení. Důraz je také kladen na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy (tj. prevence rizikového vývoje dětí a minimalizace důsledků působení sociálně patogenních vlivů) (MPSV, ČR, 2013).

3.2.2 Na koho je sociálně právní ochrana zaměřena?

V § 6 zákona o SPOD je jasně definováno, na které děti se ochrana zaměřuje:

- ✓ jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti
- ✓ svěřené jiné osobě odpovědné za jejich výchovu
- ✓ které vedou zahálčivý nebo nemravný život, a i na ty, kteří opakovaně utíkají od rodičů
- ✓ děti-oběti trestných činů, děti ohrožené násilím ze strany rodičů nebo jiných osob
- ✓ umístěné v zařízeních pro nepřetržitou péči
- ✓ žádající o udělení mezinárodní ochrany, azylanty a děti požívající doplňkové ochrany
- ✓ s rizikovým chováním

Nebo jiné skutečnosti, které trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí (ČESKO, 1999).

3. 4 Orgány sociálně právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu zajišťují státní orgány sociálně-právní ochrany jejichž úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí (PAZLAROVÁ a kol., 2016, s. 35) a zároveň jsou opatrovníkem a zástupcem dítěte v řízeních, jako je rozhodování o péči o děti, o výživném apod. OSPOD vyhledává ohrožené děti, je zodpovědný za preventivní opatření v rodinách, zprostředkovává náhradní rodinnou péči či vypracovává pro soud posudky a doporučení (PRÁVONADĚTSVÍ, 2018). Tyto orgány jsou definovány v §4 odst. 1 zákona o SPOD a jsou jimi:

a) Obecní úřady s rozšířenou působností
b) Obecní úřady a újezdní úřady
c) Krajské úřady
d) Úřad práce České republiky
e) Ministerstvo práce a sociálních věcí
f) A Matoušek a kol., (2016) k tomu dodává ještě Úřad pro mezinárodní ochranu dětí.

SPOD dále mohou zajišťovat orgány jimiž jsou obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně právní ochranu a další PO a FO, jsou-li výkonem SPOD pověřeny (§4, odst.2), které ale již nejsou orgány SPOD. Takovým způsobem například zákon o SPO dává možnost, aby i nestátní subjekty (nadace, občanská sdružení, církve aj.) na základě pověření plnily určité úkony v SPO dětí, přičemž tyto konkrétní činnosti vymezuje §48 ZSPOD (2016).

Obecní úřady s rozšířenou působností (dále jen ORP)

Jsou povinni zajistit především preventivní a poradenskou činnost a dále vykonávají nezbytná opatření na ochranu dětí. Rozhodují o svěření dítěte do výchovy jiných osob než rodičů, jsou aktivní ve věcech výkonu ústavní a ochranné výchovy a ve věcech péče o děti, kteří vyžadují zvýšenou pozornost. V neposlední řadě jsou povinny jednat v rámci sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k cizině a činit nezbytná opatření (SNRP, 2013–2016)

Tyto ORP si zřizují ***komisi pro sociálně právní ochranu dětí***, která koordinuje výkon SPO a má za úkol navrhovat a posuzovat sociálně preventivní programy na ochranu dětí či posuzovat jednotlivé případy při provádění ochrany a dávat k nim stanoviska (MATOUŠEK a kol., 2016).

Obecní a újezdní úřady

Mají v kompetenci tvorbu kulturní, sportovní, zájmové a vzdělávací činnosti pro děti. A jsou především povinni vytvářet depistáž, tedy vyhledávat děti, na které je SPOD zaměřena a také působit na rodiče, podávat podněty soudu a činit opatření a sledovat, zda opatření,

o kterých rozhodly, jsou dodržována. Jsou povinny zajistit neodkladnou péči dítěti, které se ocitlo bez náležité péče s ohledem k jeho věku (SNRP, 2013–2016).

Krajské úřady

Do působnosti krajských úřadů vedle kontrolní a metodické činnosti patří téměř celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodování o udělení pověření k výkonu SPOD FO i PO a rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP) Zároveň také plní funkci nadřízeného kontrolního orgánu a funkci odvolacího orgánu ve vztahu k obecním úřadům a úřadům s ORP (MPSV, 2013).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen ministerstvo)

Do jehož působnosti patří obecně péče o rodinu a ohrožené děti. Ministerstvo pečuje o náležitou právní úpravu v této oblasti a v rámci zákona řídí výkon státní správy na úseku SPOD vydáváním právních předpisů či směrnic. Rovněž vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům a vede celostátní evidenci FO i PO pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí (MPSV, 2013).

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen ÚMPOD)

Sídlí v Brně a je správním úřadem s celostátní působností, jemuž přísluší řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Byl zřízen ZSPOD a je podřízen ministerstvu (MPSV, 2013).

3.4. 1 Spolupráce OSPOD s jinými organizacemi

Jak uvádí Baláž (2011) bez spolupráce s ostatními organizacemi se OSPOD neobejde. OSPOD ve své podstatě vytváří manažerství SPOD, spolupracuje se školami, úřady, poradnami, lékaři, psychology a samozřejmě s nestátními neziskovými organizacemi (dále jen NNO). Zároveň dodává, že tyto spolupráce a spolupráce s NNO pracovníkům velmi pomáhají a ulehčují jim zejména v oblasti terénní sociální práce a v rámci sanace rodin. To potvrzuje i Matoušek a kol., (2016) a dodává, že pracovníci OSPOD kromě spolupráce s výše zmíněnými institucemi mají spolupracovat i jinými odbory vlastního úřadu, případně s pracovníky jiných obecních úřadů, se státní policií, se soudy je zejména nutná v případech, kdy se rozhodnutí soudu dotýká mladistvých a v některých případech spolupracují i s Probační a mediační službou či s ústavními zařízeními.

Se spolupráci souvisí povinnost oznamování skutečností nezbytných pro poskytování SPO dětí. Protože jak uvádí Špeciánová (2005) tak základním předpokladem včasného a účinného poskytnutí SPOD, je to, že příslušný subjekt se o této potřebě vůbec dozví. Tato

oznamovací povinnost vyplývá jak ze ZSPOD, tak i z řady jiných právních předpisů. I přesto je důležité vědět, že každá osoba je oprávněna upozornit na závadné chování, které souvisí s ochranou dítěte a měli bychom také mít na paměti, že taková povinnost by neměla být jenom oprávněnou povinnosti, ale i morální. V této věci, co se týče povinnosti subjektů vůči orgánům SPOD tak tu zákon upravuje obecnou oznamovací povinností jak pro státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popř. další zařízení určená pro děti. Tyto subjekty mají ze zákona povinnost nahlásit obecnímu úřadu skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na se sociálně právní ochrana zejména zaměřuje, a to bez zbytečného odkladu. Zároveň pověřené osoby mají povinnost bezplatně sdělit údaje potřebné pro poskytnutí ochrany, a to i v případě povinnosti zachování mlčenlivosti na kterou se v tomto případě nelze dovolávat navíc jestliže se jedná o údaje s podezřením na týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte (ŠPECIÁNOVÁ, 2005, s. 9).

3.4.2 Pravomoci a povinnosti orgánů sociálně právní ochrany dětí

Jak jsem zmínila výše zákon přesně vymezuje, který z orgánů veřejné a státní správy je orgánem SPOD, a protože především ORP a obecní úřady mají největší možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek, ukládá jim zákon nejvíce povinnosti (NOVOTNÁ, 2014, s.33). I dle Matouška (2008) co se týče pravomocí jsou rozhodujícím bodem státního systému, přesněji od r. 2003 příslušná oddělení ORP jinak také nazývaná jako OSPOD, resp., Oddělení sociálně právní ochrany dětí, která se nacházejí v každém větším městě v kraji (bývalé okresy).

Obecně se má vzato, že pracovníci spravují tři agendy: náhradní rodinou péči (dále jen „NRP“), výchovné problémy dětí a kolizní opatrovnictví (BALÁŽ, 2011). Pokud si dále přiblížíme obsah jednotlivých agend, zjistíme, že se jedná o velice širokou oblast, kterou pracovníci spravují, a i proto není neobvyklé, že na jednu pracovnici na takovém oddělení vychází v průměru až 120 případů ročně (BALÁŽ, 2011).

Jednou ze základních pravomocí, která má umožnit zachování objektivity situace a ochraňovat nejlepší zájem dítěte je zpravidla ustanovení ***kolizního opatrovnictví*** v případě probíhá-li soudní řízení, které se přímo dotýká dítěte a jeho zájmů. Zákon vychází z myšlenky, že v těchto případech by mohlo dojít ke kolizi mezi zájmem dítěte a přání rodiče, a proto stanoví, že je nutné ustanovit dítěti opatrovníka, který se bude snažit jeho nejlepší zájem chránit (ŠANCEDĚTEM, 2018). Jinak řečeno se této situaci říká úprava poměrů /styku rodiče s dítětem a ustanovení výživného. Jedná se o soudní proces, který musí proběhnout za každých podmínek, při rozvodu rodičů a předtím, než se rodiče rozvedou musí být jasně dohodnuto, jak bude dále

probíhat styk dítěte s rodiči a jaké bude výživné. O této úpravě rozhoduje soud a OSPOD v tomto případě zastává funkci opatrovníka a snaží se zjistit názor dítěte, přičemž svoje zjištění následně předává soudu (ŠANCEDĚTEM, 2018).

Mimo to pracovníci předkládají návrhy k soudů na omezení, zbavení nebo pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti (MATOUŠEK, 2008, s. 153), zastupují dítě v majetkových otázkách nebo v případě změny výživného či změny úpravě styku (ŠANCEDĚTEM, 2018). V jejich kompetencích je také řešení návrhu k nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy a vydání rozhodnutí o splnění podmínek nezájmu rodičů (v tomto případě je možné osvojení dítěte i bez souhlasu rodičů) (MATOUŠEK, 2008, s. 153). ORP v případě je-li to nutné je také oprávněn uložit rodičům nebo dítěti výchovné opatření (MATOUŠEK a kol., 2016, s. 38). Dále předkládají návrhy na vydání předběžného opatření v situaci, kdy se dítě ocitne bez péče nebo v případě ohrožení jeho života nebo příznivého vývoje.

V neposlední řadě zajišťují osvojení a svěřování dětí do pěstounské péče a určují, jakému osvojiteli bude dítě svěřeno do péče, tedy osobě, která se chce stát pěstounem, a dále je to poradenská činnost budoucím pěstounům (MATOUŠEK, 2008, s. 153). V samotném rozhodování o NRP je již příslušný krajský úřad (MATOUŠEK a kol., 2016, s. 38).

V případě trestního řízení, které je vedené proti mladistvému se orgán podílí na návrhu upuštění od výkonu ochranné výchovy, propuštění z ochranné výchovy nebo podmíněném umístění mimo výchovné zařízení, dále také na návrhu na prodloužení ochranné výchovy. OSPOD spolupracuje s věznicemi, ve kterých jsou umístěni nezletilí ve výkonu vazby, ve výkonu trestu nebo děti, o které se starají odsouzené ženy, které mají povinnost pravidelně tyto děti navštěvovat. Osoby, které jsou odpovědné za výchovu dětí, mohou dostat výchovné opatření od zmiňovaného orgánu (MATOUŠEK, 2008, s. 154).

3.6 Opatření sociálně právní ochrany

Kromě práv jako je jednání s rodinou, provádění šetření a vyžádání různých zpráv má OSPOD i své další povinnosti, které zároveň znamenají práva klientů. Tyto povinnost má OSPOD uložené ze zákona, proto je musí dodržovat. Tyto povinnost jsou v zákoně vymezené jako **opatření sociálně právní ochrany**. Tyto opatření se rozdělují na:

Preventivní a poradenskou činnost

Je prvním opatřením, které mají orgány SPOD ve své pravomoci. Takovou činností se myslí aktivní vyhledávání dětí, které by mohly být ohrožené, vedení rodičů k tomu, aby plnili své povinnosti k dítěti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, pomoc rodičům řešící výchovné problémy či jiné problémy související s péčí dítě a zprostředkování poradenství rodičům v oblasti vzdělání a výchovy dítěte, nebo v případě, kdy se rodiče starají o dítě s omezenou schopností pohybu a orientace (NOVOTNÁ, 2009, str. 97).

Výchovnou a poradenskou činnost

Zahrnuje činnosti, které vedou k prevenci vzniku překážek, které by bránily v utváření kladných vztahů v rodině, příp., k odstranění již vzniklých překážek. Dále sem patří poradenství pro rodiny s dětmi s omezenou schopností pohybu a orientace, tak, aby jejich potřeby byly uspokojeny a jejich dítě se mohlo účastnit na společenském životě. V neposlední řadě zde zahrnujeme i poradenskou činnost krajských úřadů, kterou poskytují potencionálním pěstounům či osvojitelům. (KRAUSOVÁ, 2006, str. 40) Výchovnou a poradenskou činnost tedy vykonávají nejen obecní úřady a ORP, ale také krajské úřady.

Tento výčet opatření, které jsme si představili, dokazuje, že orgány SPOD mají vždy vícero možností, jak situaci v rodině s dětmi řešit a zvolení konkrétního opatření vždy závisí na dané situaci a na rozhodnutí sociálního pracovníka OSPOD, který s rodinou pracuje

Kromě toho mají pracovníci sociální ochrany povinnost dle ZSPOD §57 povinnost zachovávat **mlčenlivost** o skutečnostech, se kterými se při provádění ochrany dětí nebo v přímé souvislosti s ní seznámili. Průlomem této povinnost jsou taxativně uvedené případy, kdy je potřeba údaje sdělit uvedeným subjektům na základě §51 ZSPOD. (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 38) Obecní úřady s RP mají zároveň povinnost vést **evidenci a spisovou dokumentaci** dětí na základě ustanovení §54 a násl., dle ZSPOD, kterým se poskytuje sociálně-právní ochrana. Údaje obsažené ve spisové dokumentaci může pracovník využít pouze při zajišťování SPOD a při hájení zájmu dítěte (ŠPECIÁNOVÁ, 2003, s. 38).

Jak již jsem zmiňovala výše stát má kromě těchto opatření možnost využít **náhradní rodinnou péči,** a to v případě, kdy dítě nemůže ze závažných důvodů trvale nebo dočasně žít ve své rodině nebo rodina nemůže výchovu dítěti zajistit v takové míře, která je nezbytná či je výchova dítěte vážně ohrožena či narušena, pak OSPOD přistupuje k využití těchto institutů náhradní rodinné péče (dále jen „NRP“) Jak také uvádí Sychrová (2015) tak ve většině případů se to týká dětí, které svoji rodinu mají, ale ta se z různých důvodů nedokáže postarat a podstatně menší skupinu tvoří dětí, kterým dětem jeden nebo oba rodiče zemřeli.

Z důvodu veliké rozsáhlosti tohoto tématu níže uvedu pouze základní informace k jednotlivým druhům NRP. Více informací je možné nalézt na stránkách ministerstva nebo v zákoně.

Svěření do péče jiné osoby

Je upraveno zákonem č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, přesněji v § 953 je stanoveno, že pokud nemůže o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného FO, přičemž rozhodnutí musí být v souladu se zájmy dítěte (ČESKO, 2012). Tento typ péče je nejčastěji využíván v případě odnětí svobody rodičů, nemoci nebo pobytu v cizině a samozřejmě konkrétní osoba musí se svěřením souhlasit (SYCHROVÁ, 2015, s. 13).

Poručenství

Sychrová (2015) uvádí, že v případě, kdy rodiče neplní rodičovskou zodpovědnost, může soud stanovit dítěti poručníka. Poručník vůči dítěti všechna práva a povinnosti stejně jako rodič, tzn., že dítě vychovává, spravuje jeho majetek a je jeho zákonným zástupcem, ale nemá k němu vyživovací povinnost (ČESKO, 2012).

Pěstounská péče

Je jednou z forem náhradní rodinné péče, při které se pěstoun dlouhodobě stará a pečuje o dítě a je zodpovědný za jeho výchovu. O pěstounské péči tedy rozhoduje soud na dobu nezbytně nutnou, resp., slouží ke překlenutí období v životě, kdy vlastní rodina dítěte není schopna plnit svoji úlohu (SRNP, 2018). Z toho vyplývá i povinnost, pěstounů, že by měli udržovat kontakt s biologickými rodiči dítěte a pracovat na jejím rozvoji v co největší možné míře (SRNP, 2018).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., a také zákonem č. 359/1999 Sb., do kterého v r. 2006 byla začleněna a dle Sobotkové a Otčenáškové (2013) to bylo především z důvodu

všeobecného uznání nutnosti vytvořit novou formu krátkodobé péče o děti, které se dostanou mimo rodinu. Jedná se o dočasné řešení situace dítěte v krizovém období jeho života a dítě v takové péči může být umístěno maximálně 1 rok. Jehož účelem je zejména poskytnout čas rodičům dítěti, aby byli schopno upravit svoje poměry a přijmout dítě zpět svojí péče nebo se pro ně našla stabilní náhradní rodina. (SRNP, 2018).

V České republice je také fungující systém **ústavní péče,** kterou nařizuje soud v případě je-li výchova dítěte vážně ohrožena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Avšak před nařízením ústavní výchovy je soud povinen prozkoumat, zda výchovu nelze zajistit NRP nebo jinou péči, které mají přednost před výchovou ústavní (OTEVŘENÁ BUDOUCNOST, 2013). Toto potvrzuje i Trnková (2018), kdy tvrdí, že ústavní výchova je především pro malé děti kontraindikací, jelikož takové děti potřebují individuální péči jedné osoby, k níž se vztahují. Oproti tomu u dětí staršího školního roku a dětí blízkých dospělosti, může být za jistých okolností indikována jako vhodnější (TRNKOVÁ, 2018, s. 12).

Nejčastějším důvodem pro nařízení ústavní výchovy je vedle výchovných problémů také často nevyhovující situace rodiny a jak je uvádí občanské sdružení Otevřená budoucnost (2013) tak je tato situace ovlivněna i nedostatečnou sítí podpůrných nástrojů a služeb, které by rodinám pomohli překonat obtížnou situaci a vyhnout se tak odebrání dítěte z rodiny. A musí-li být nařízena, měla by trvat dobu pouze nezbytně nutnou, tedy co nejkratší (VANČÁKOVÁ, 2018).

Institucionální péče v podmínkách ČR spadá do gesce 3 ministerstev – Ministerstva zdravotnictví (MZ), Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Ministerstva práce a sociálních věcí (VANČÁKOVÁ,2018).

<u>Zařízení v gesci MZ ČR jsou</u>

- ✓ Kojenecké ústavy a domovy pro děti do 3let věku

<u>Zařízení v gesci MŠMT ČR jsou</u>

- ✓ Diagnostické ústavy
- ✓ Dětský domov a Dětský domov se školou
- ✓ Výchovný ústav

<u>Zařízení v gesci MPSV ČR jsou:</u>

- ✓ Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- ✓ Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc tzv. ZDVOP (VANČÁKOVÁ, 2018).

3.7 Česká republika a její sociálně právní ochrana v číslech

Ministerstvo práce a sociálních věcí každoročně zveřejňuje statistiku „Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí“ s vybranými údaji od počtu případů evidovaných orgánem OSPOD přes počty dětí odebraných v rámci ochrany dětí, náhradní rodinnou péči po počty dětí týraných a zneužívaných. Podobným zdrojem také vydávaným ministerstvem je Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, která v sobě obsahuje tématiku SPOD.

Tabulka č. 3 – Počet dětí evidovaných OSPOD. Zdroj: MPSV

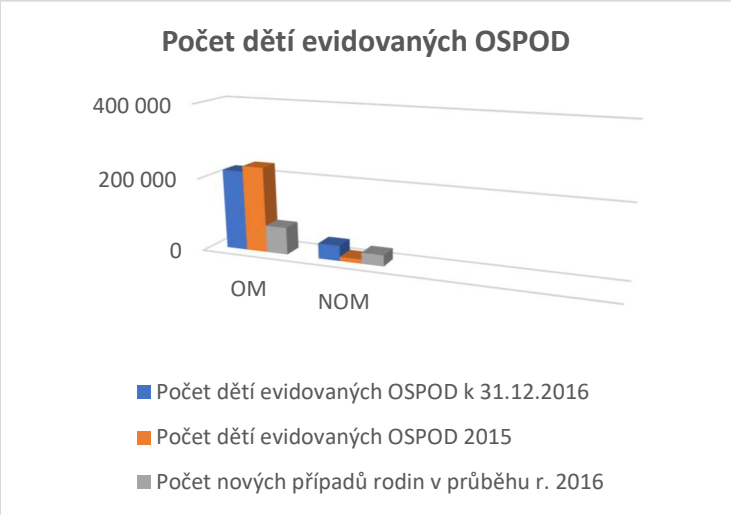

Jak můžeme vidět na grafu ve srovnání s r. 2015 došlo k viditelnému poklesu ve srovnání s r. 2016, kdy celkový počet případů rodin k 31. 12. 2016 činil v OM **218 333** a NOM **41 738,** zatímco v r. 2015 to bylo na OM **233 306** a NOM na **11 484.** V průběhu roku tedy přibylo celkem počet nových rodin v OM **74 088** a NOM **30 244**. (MPSV, SR, 2016). Pokud by nás zajímalo, jaká činnost OSPOD byla nejčastější, bylo to jednoznačně ustanovení opatrovnictví dítěte, které k r. 2016 sčítalo celkem **95 229** případů. Nemalé číslo také tvoří – celkem **2 452**, počet domácích násilí, kterého jsou přítomny děti a které jsou řešeny prostřednictvím OSPODu. **580** případů zaujímá poručnictví. **17** dětí bylo odloženo do babyboxu. (MPSV-SR, 2017).

Dle statistické ročenky MPSV (2017) bylo celkem **1 678 dětí** umístěných s nařízenou ústavní výchovou, a to ve sledovaném r. 2016. Celkový počet dětí k 31.12.2016 sčítá **5 861 dětí**. Oproti tomu v náhradní rodinné péči bylo k 31.12.2016 umístěno celkem **18 636 dětí** z toho **610** se zdravotním postižením. Z toho celkem **3 155** dětí ukončilo péči nebo zanikla jiným způsobem. A to jsou dle mého názoru celkem pozitivní údaje, jelikož je konečně patrné, že při volbě mezi ústavním zařízením a náhradní rodinnou péči má mnohem častěji přednost právě náhradní výchova. Z toho nejčastěji byli děti v r. 2016 umisťováni do pěstounské péče (celkem **1892** dětí), následuje péče jiných FO než rodičů (**1 297** dětí), třetí příčku obsazuje ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte a žádosti OSPOD (celkem **1 190** dětí), následuje pěstounská péče na přechodnou dobu (**692** dětí), do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu (**464** dětí), těsně za ním se umisťuje péče

budoucích osvojitelů (**458** dětí), číslem **377** následuje osvojení a poslední příčku sčítá předpěstounská péče se **194** dětmi za rok 2016. Počet dětí s ochranou výchovou ve sledovaném roce činil celkem **47** dětí a celkem k 31.12.2016 sčítali **83** dětí (MPSV-SR, 2017).

Poslední dva grafy, které níže uvádím ukazují počty dětí odebraných z péče rodičů, a to ze dvou pohledů. Prvně ze strany návrhů k takovému opatření a za druhé nejčastější důvody, které vedou k tomuto rozhodnutí.

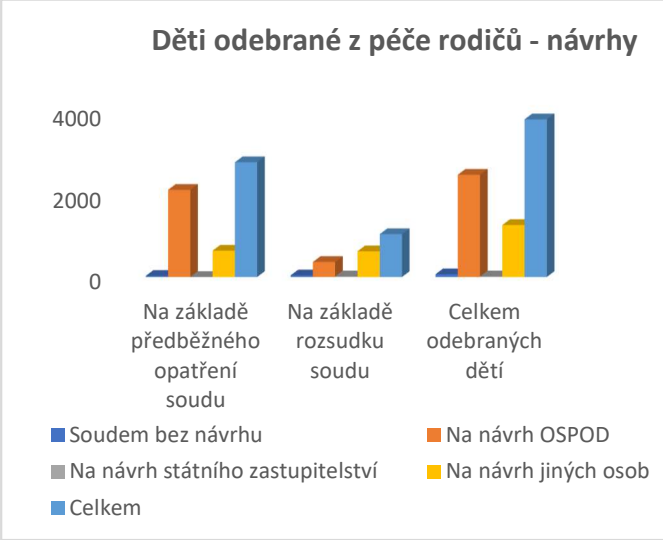

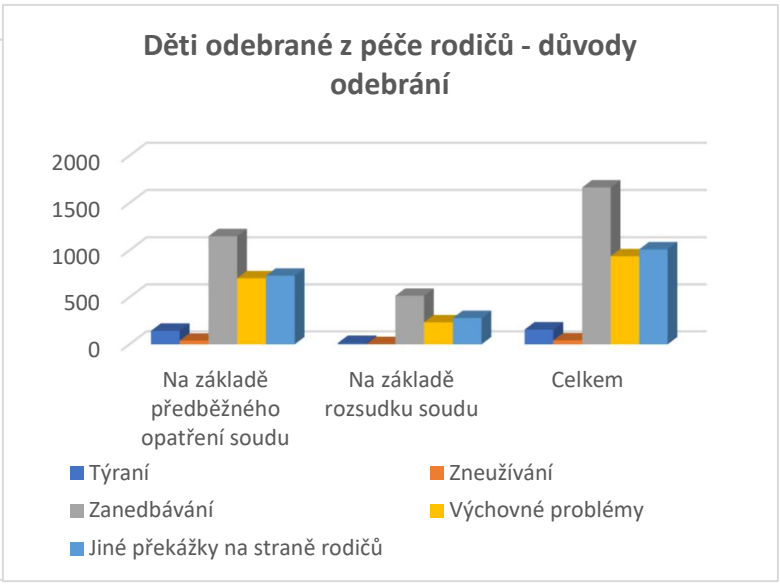

Tabulka č. 4 – Děti odebrané z péče rodičů – návrhy, Tabulka č. 5 – Děti odebrané z péče rodičů – důvody. Zdroj: MPSV

Z prvního grafu je patrné, že nejvíce návrhu plyne právě ze strany OSPOD a z návrhu jiných osob. Na základě předběžného opatření je to především ze strany OSPOD, ale u rozsudku soudu již žluté pole mírně převyšuje OSPOD. Státní zastupitelství či bez návrhu v těchto případech hraje minimální roli, spíše skoro žádnou. Je tedy zřejmé, že role orgánu OSPOD je v této funkci více než patrná, zanedbatelná ale není ani role jiných osob z širšího prostředí, přičemž tyto výsledky svědčí o tom, že informovanost a snaha o co největší ochranu dětí ze strany širší veřejnosti není lhostejná a aktivně se účastní procesu ochranu. Zároveň to dokazuje fungující povinnost stanovenou zákonem informovat o skutečnostech, které přednášejí sociálně právní ochranu dítěte. Co se týče druhého grafu, tam nás výsledky tolik nepotěší. Z čísel, které pravidelně zveřejňuje Roční výkaz sociálně právní ochrany (2016) je zřejmě, že nejvíce soud zasahuje v případě zanedbávání dítěte, výchovných problémů a týrání dítěte. Na jednu stranu díkybohu jakýkoliv druh zneužívání se v této oblasti drží nízkých čísel, ale můžeme jen spekulovat, jestli je to pouhou neobjasněností a latencí takových případů, které se odehrávají za zamčenými dveřmi a pro veřejnost jsou často tabuizovaným tématem nebo se jedná o jev, který současná společnost úspěšně potlačuje (MPSV, Roční výkaz o SPO, 2017)

3. 8 Sociálně právní ochrana a pracovní síla

Na orgánech SPOD pracují sociální pracovníci, kteří musí mít absolvované vyšší odborné nebo vysoké školy, a i když v současnosti převažují pracovníci s VŠ vzděláním, jiné typy vzdělání jsou přijatelnou kvalifikací. Je jím dokonce i nespecifikované střední vzdělání (MATOUŠEK, 2017, s.79). To potvrzují i údaje MPSV, kdy nejvíce pracovníků (868) má VŠ sociálně právní vzdělání a z toho dalších 447 má vzdělání jiné VŠ. 310 osob má vzdělání VOŠ sociálně právní a 314 střední sociální právní a těsně za ním 310 jiné střední vzdělání. Jeden pracovník má dokonce základní vzdělání. (MATOUŠEK a kol. 2016, s. 49).

Pokud je pracovník zaměstnancem správního úřadu má povinnost absolvovat vstupní vzdělání řídící se usnesením vlády ČR č. 1542 z r. 2005, které má zajistit osvojení základních znalostí a dovedností pro výkon státní správy. Toto vzdělání by mělo být dokončeno do 3 měsíců od vzniku zaměstnaneckého poměru. Následně orgán SPO městského úřadu přihlašuje svého nového zaměstnance OSPOD ke zvláštní *zkoušce odborné způsobilosti (ZOZ).* Ověření zajišťuje Institut pro veřejnou správu, a to formou zkoušky. Tuto povinnost skládat zkoušku nemá pracovník, jemuž byla uznána rovnocennost vzdělání (MATOUŠEK, 2017, s. 80).

Co se týče dovedností a kompetencí pracovníka OSPOD jsou totožné s obecnými dovednostmi a kompetencemi sociálního pracovníka. Mimo to by postoje sociálních pracovníků měli být k rodinám profesionální a míra pomoci by měla být odůvodněna mírou ohrožení dítěte (MATOUŠEK, 2017, s. 80).

Matoušek a kol., (2016) ve společné knize s H. Pazlarovou, ohledně tohoto tématu pojednává o nedostupnosti oboru, který by poskytoval vzdělání zaměřené pouze na pracovníky OSPOD. Aktuálně je situace taková, že absolvent končí jako kvalifikovaný sociální pracovník, ale dle Matouška zde velmi zásadně chybí následné vzdělání, které by jej připravilo na výkon státní správy. Uvádí, že tento institut například existuje pracovníků veřejného správy např. Probační a mediační služby ČR, kdy absolvování specifického vstupního vzdělávacího programu je podmínkou pro přijetí. Matoušek a kol., (2016) také zmiňuje, že vstupní znalosti a kompetence pracovníka OSPOD nejsou v našem státě prověřovány jinak než dokladem o absolvování vzdělání a nejsou prověřovány ani průběžně. Opírá se i do otázek kvality postgraduálního vzdělávání sociálních pracovníků a zřejmě ne správně ukotvenou supervizí ve standardech kvality OSPOD, kterou nazývá jako vágní, přičemž supervize je a měla by být v sociálních službách důležitým nástrojem sebereflexe. Vliv na tyto skutečnosti můžeme mít fakt, že stále není na našem poli existující profesní organizace sociálních pracovníků s povinným členstvím (MATOUŠEK, 2016 a kol., s. 51).

3. 9 Financování sociálně právní ochrany v České republice

V současné době je financování činnosti orgánů SPOD řešeno především prostřednictvím dotací na výkon SPOD poskytované ze státního rozpočtu. Tato dotace je poskytovaná na základě §58 ZSPOD, dle něhož veškeré náklady na SPOD nese stát. Přes tuto zákonnou povinnost sátu však dotace pokrývá pouze část aktivit a je určena především na provoz a osobní náklady úřadů (SOCIOFACTORS, 2018).

Tato dotace byla zavedena v r. 2007 a poměrně dlouhou dobu kdy nedocházelo k žádné valorizaci se stala SPOD podfinancována. Celková výše dotace se pohybovala kolem 740 mil. ročně, pro r. 2014 došlo k jejímu navýšení na 850 mil. v r. 2015 na 1 200 mil. v návaznosti na proces standardizace SPOD dětí. Ve srovnání s r. 2013 došlo tedy k významnému posunu v otázce dlouhodobého podfinancování, ale i dnes nadále existují neodůvodněné a až trojnásobné rozdíly ve výši dotace v přepočtu na jedno dítě nebo na jednoho pracovníka (SOCIOFACTORS, 2018) To zmiňuje i Macela (2014), který tvrdí, že k optimálnímu stavu je nutná podmínka správného nastavení kritérií, která má dle jeho slov aktuálně k optimálnímu stavu daleko. Navrhuje tak, že ačkoliv sociální a demografická situace v jednotlivých krajích či obcích se liší, není to důvod k tak velkým rozdílům. Navrhuje, že nový systém by měl zohledňovat faktory ovlivňující skutečnou náročnost sociální práce. A to dle zásady, že čím větší jsou v daném regionu problémy, tím více by mělo být k dispozice sociálních pracovníků a dalších služeb pro jejich řešení. Jak se však ke stanovení optimálního počtu dostat? Počet vedených spisů, jak je tomu aktuálně takovou informaci neposkytuje, proto je nutné hledat nové zdroje informací a Macela (2014) tak navrhuje, že je potřeba zohledňovat náročnost výkonu SPOD v daném regionu, kterou těžko matematicky vyjádříme. Určité vodítko, ale nabízí sociodemografická analýza, kterou si nechalo loňský a letošní rok vypracovat MPSV a z čehož vyplývá, že na základě výstupů této analýzy je možné dospět k rozdělení obcí do několik skupin dle náročnosti sociálních práce a těchto kategorií může až pět. Pro každou z těchto skupin by bylo definováno pásmo, v němž by se měl úřad při stanovení optimálního počtu pracovníků pohybovat, samozřejmě s respektem ke znalosti místních podmínek (MACELA, 2014).

4. EMPIRICKÁ ČÁST

4.1 Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je porovnání norského a českého systému sociálně právní ochrany dětí a jeho celkovým přístupem a vnímáním k rodině a dítěti. Mým dílčím cílem bude zhodnotit a posoudit výkon a odlišnost jednotlivých systémů, a vymezit přístupy, metody a možnosti práce s rodinami, a především s dítětem. Zaměřím se také na legislativní uspořádání v dané zemi a kompetence pracovníků na orgánech SPOD, spolupráci s jinými orgány nebo institucemi a další faktory ovlivňující současnou podobu ochranu dětí.

Výzkumné otázky:

1. Jaké jsou největší rozdíly v systému sociálně právní ochrany dětí ze strany pracovníka ve zmíněných zemí?
2. Jaké rozdíly jsou v rolích aktérů, při výkonů sociálně právní ochrany? V čem se nejvíce liší pravomoci a povinnosti jednotlivých pracovníků ve službách péče o děti?
3. Jak je definován nejlepší zájem dítěte a v čem jsou pozorovány největší odlišnosti nebo spojitosti při vnímání nejlepšího zájmu dítěte?

4. 2 Metodologie

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala kvalitativní výzkum, který Creswell (in HENDL, 2005, s. 46) definuje jako: „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* Při psaní práce byly využity kvalitativní metody, a to obsahová analýza veřejných dokumentů, právních aktů, oficiálních publikací a statistik nebo jiných textů v písemných i elektronických dokumentech, která mi pomohla zjišťovat rozdíly mezi jednotlivými dokumenty v rámci jednoho porovnávaného souboru, kdy v základu mi šlo o popis dat a porozumění zkoumaného fenoménu, přičemž Hendl a kol., (2017) k tomu dodává, že se tento přístup vyznačuje ze strany výzkumníka větší složkou „hermeneutické“ inference. Jako technika sběru dat byla využita metoda polo-strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami, kdy dle Miovského (2006) se jedná zřejmě o nejrozšířenější podobu interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod strukturovaného a nestrukturovaného interview.

Vlastní analýzu výstupů jsem provedla pomocí metody ***otevřeného kódování***, kdy pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie chápeme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby, což je ústředním procesem tvorby nové teorie, přičemž Miovský (2006) ji popisuje jako přiřazování klíčových slov či symbolů k částem textu a tím se následně dochází k usnadnění práce s textem a je možné pracovat s většími významovými celky. Hendl (2008) popisuje otevřené kódování jako první průchod daty, kdy výzkumník lokalizuje a přiřazuje označení, a přitom mu kódování pomáhá odhalovat témata, mající vztah k výzkumným otázkám. V každém případě vede k souhrnu témat, jenž pomáhá výzkumníkovi vidět je v celku. Tuto metodu jsem si vybrala vzhledem k její jednoduchosti a zároveň účinnosti, přičemž je použitelná v celé široké škále kvalitativních projektů. Jako klíčová slova jsem využila vytvořené okruhy, se kterými budu následně pracovat.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru a metoda sběru dat

Na začátku bych ráda uvedla, že ačkoliv jsem si jako cíl na začátku této práce stanovila, že se mi podaří získat celkem 5 rozhovorů s pracovníky ochrany dětí v Norsku a 5 pracovníků v České republice, tak i přes moje vydatné snahy jsem byla v Norsku schopná získat rozhovory celkem tři. Pracovníky jsem se prvně snažila kontaktovat skrze emailovou korespondenci ještě dlouho před mým odjezdem na studijní pobyt a do té doby jsem byla bez odpovědí. Vůbec jsem nevěděla, zda po příjezdu budu schopná tyto informace a cíle které jsem si stanovila mnohem dříve, než jsem do samotného Norska odjížděla získat a naplnit. Po příjezdu se situace moc nezlepšila a komunikace stále vázla. Zlomovým bodem byla až osobní návštěva přímo na oddělení ochrany dětí v norském městě Bodø, kde jsem žila a kde jsem prvně po několika měsících vydatné snahy a psaní emailů, dostala kontakty na přímé osoby, na které se mohu obrátit. Z nichž jsem nakonec získala dva rozhovory a třetí rozhovor jsem uskutečnila pod půdou místní univerzity a její profesorkou, která se v tomto tématu také významně angažovala. A právě vzhledem k této situaci a náročnosti spojené s cizím prostředí, jazykové bariéře, kde ani anglický jazyk není jazykem rodným a všech dalších okolností považuji takové navázání kontaktu s touto oblastí a s těmito pracovníky za svůj velký úspěch. A s klidným svědomím mohu plně prohlásit, že pro naplnění těchto cílů jsem udělala maximum, které jsem v danou chvíli udělat mohla.

Následně co se týče samotného výzkumu i metody sběru dat, tak ty byly rozděleny do dvou skupin, které se lišily v cílové skupině dotázaných. V první části jsem prováděla individuální rozhovory s pracovníky norského úřadu péče o děti tzv. Barnevernetu a jednou

osobou, která byla jiným způsobem zainteresovaná do ochrany dětí. Druhá část sběru dat probíhala v českém prostředí, kdy jsem znovu zaměřila na pracovníky SPOD, a to především v Praze na Vysočině a Jižních Čechách. Každá ze skupin dotazovaných měla svoje přesně upravené otázky, na které jsem dotazovala. I tyto otázky byly rozděleny do jednotlivých okruhů, které na sebe bezprostředně navazovaly, a přitom ponechávaly dotazovaným prostor a volbu, jakým stylem k nim přistoupí. Během dotazování byly kladeny doplňující otázky, aby veškeré informace byly komplexní. Rozhovory byly zaznamenávány pomocí diktafonu a následně byly převáděny do písemné podoby. Pro nahrávání rozhovorů bylo nutné předem získat souhlas jednotlivých účastníků. V Norsku byly rozhovory uskutečňovány v anglickém jazyce a ČR v jazyce českém.

Před začátkem každého rozhovoru byl každý dotazovaný jedinec ubezpečen, že rozhovory jsou zcela anonymní a výstupy slouží pouze pro účely výzkumu diplomové práce. Rozhovory probíhaly zhruba během prosince r. 2017 v Norsku a následně během dubna r. 2018 v ČR. Celkem se mi podařilo provést 8 rozhovorů z předpokládaných 10 (vysvětlení viz výše) a z toho 3 v norském prostředí a 5 v českém. Všechny dotazované byly ženy.

4. 4 Výsledky

4. 4. 1 Odpovědi pracovnic orgánu SPOD v České republice

V této části budu interpretovat výsledky získané z odpovědí pracovnic orgánu sociálně právní ochrany v ČR, a to v celkem 6 stanovených okruzích, které pod sebou nesly stanovené otázky (viz přílohy). Při uvádění citací jsou respondenti označeny číslem C1-C5.

Okruh č. 1 Otázky zaměřené na obecné vnímání SPOD a její legislativní ukotvení

První otázkou jsem zjišťovala, co si respondenti myslí, že je pro **ochranu dětí nejdůležitější a co pro ně znamená či jak ji vnímají.** Odpovědi byly různé a velmi rozmanité, ale v podstatě se všechny shodly, že prvotní je chránit zájmy dětí tak, aby měly zajištěny řádný vývoj a právo na to vyrůstat v harmonickém prostředí a aby nedocházelo k žádným patologiím. V této souvislosti bylo také často sdělováno, že ochrana je nutná z toho důvodu, že dítě se samo hájit nedokáže, proto potřebuje někoho, kdo za něj postaví, i když prvé řadě by to měli být rodiče a pak pokud ti nefungují nastupuje role státu. Níže uvádím vybrané citace.

„*Děti je potřeba chránit už jenom z toho důvodu*, že *jsou naší budoucností a aby tou budoucností mohli být je důležitá motivace ke vzdělávání"(C2).*

„Dle mého názoru je ochrana dítěte extrémně nadsazená a že jsou upřednostňována práva dětí a méně se myslí i na jejich povinnosti, které by měli být vyžadovány" (C1).

Klíčovým principem je myšlena individualita, postupnost a multidisciplinarita. S touto otázkou souvisí i **cíl ochrany**, který byl jednotně spatřován právě v podpoře dítěte v ochraně jeho zájmů a rodinného prostředí, které ho bude podněcovat k prosperitě a bude se vyhýbat patologiím.

Co se týče **postavení dítěte a rodiny** odpovědi jednoznačné příliš nebyly. Objevovaly se názory, že postavení dítěte je vnímáno jako silné a někdy i prioritní, a ne vždy se to setkává s pozitivními ohlasy. viz odpověď C1 „*Myslím, si, že postavení dítěte je silnější než postavení rodiny, což není úplně správné*" A naopak jsem se setkala i s názory pracovnic, které toto postavení hodnotily velmi vyrovnané: „*Je respektováno, že dítě je součástí rodiny, která je pro dítě nejpřirozenější" (C3)* tedy až do doby, jakmile do situace vstupuje stát.

Zodpovědní za ochranu dítěte jsou v prvé řadě rodiče, kteří mají svá práva a povinnosti ke svému dítěti nebo jiné osoby, zodpovědné za výchovu a až potom pokud rodiče selhávají nastupuje stát. Co se týče státní moci nejvýše je myšleno MPSV, pak krajské a obecní úřady, ale zároveň dodává C3 dodává, že za ochranu jsou *zodpovědní všichni, protože jsme provázaní*.

Ohledně provázanosti a důležitosti spolupráce mluvila i další respondentka, která kladla velký důraz na tyto aspekty hlavně ve smyslu prevence. Viz její citace:

„*Podporu dětem měly dávat hlavně instituce, které jsou v jejich přirozeném okolí, přičemž důraz je kladen na školy, a v tomto směru i další posilování odborníků na této úrovni*“ *(C5).*

Následuje samozřejmě důležitá role právě orgánů SPOD, kteří by právě měly tuto propojenost a systém včasné intervence podporovat spolu s možnostmi, které mají ve svých pravomocích a přispívat tak k tomu, aby se odborníci v této tématice naučili hovořit „stejným jazykem“ a vnímat ohrožení a případně je předávat dál.

„Primárně zodpovědný je na 100 % sociální pracovník a buď on to zvládne anebo to pokazí a je to špatně. Ale zodpovědný by měl být primárně soud v těch nejdůležitějších věcech.“ (C1).

Legislativní ukotvení hodnotily respondentky jako dobře zvládnuté, chválily si relativně velký prostor pro výklad, ale zároveň i hranice, které neomezují práci či některé nové nástroje při práci. Mezery ale spatřovány jsou, jako problém je hodnoceno i to, že ne vždy všechno, co je napsané v zákoně odpovídá praxi, tak jak by to bylo lépe využitelné, a to se nejedná pouze zákonů, ale ze strany více respondentek vyzněly negativní reakce na některé metodické pokyny vydávané ministerstvy, které často mívají od praxe daleko. Viz citace odpovědí.

„Myslím si, že by bylo potřeba nějakým tu práci úředníků zjednodušit“(C4).

„Já si myslím, že pro nás pro OSPODY je to strašně svazující, jsme strašně odkázáni na práci soudů, kteří naší práci nějakým způsobem neznají, neumějí a moc nám nechtějí pomáhat a druhá věc je, že si myslím, že nemáme moc silné nástroje (páky) na to, když chceme potrestat rodiče, že s námi nespolupracují“ (C3).

„Já to vidím jako dobře ukotvené, ale samozřejmě v určitých situacích se setkám s tím, že zjistím, že něco není upraveno jak na to, ale to si myslím, že není problém ochrany nebo legislativního ukotvení, ale to je systémová chyba naší celé společnosti“ (C3).

„Myslím, si, že co není dobré, tak je v souvislosti s NOZ, že existuje veliký rozdíl v rozhodování soudů mezi jednotlivými částmi ČR, že ta judikatura tu není příliš sjednocená“ (C5)

Poslední otázkou v tomto okruhu jsem se zajímala o způsob **financování** sociální ochrany a její hodnocení ze strany zaměstnankyň OSPOD. A i v tomto ohledu se překvapivě odpovědi mírně rozcházely, některé respondentky hodnotily tok peněz jako adekvátní

a dostačující a některé naopak hodnotily jako určitě podfinancované a rozhodně jsou zde prostory pro zlepšení.

„Co si myslím, že by mohlo být zlepšeno je jednak jistota jak u služeb, tak u OSPOD z toho důvodu, že jsou financovány z roku na rok a pak také ne vždy je stát schopen pružně reagovat na to, když je potřeba financovat nějaké specifické služby"(C5).

Okruh č. 2 Postavení služeb ochrany dítěte při ochraně dítěte a jeho nástroje

Postavení služeb ochrany dítěte bylo většinově vnímáno jako klíčové, a to obzvlášť v situacích, kdy je dítě považováno za ohrožené tak OSPOD je ten, kdo koordinuje péči.

„*Mám dojem, že v tomto ohledu dochází určitě ke zlepšení, že jsme vnímány více jako ti koordinátoři a že se tak využívá spousta nástrojů a metod SP, které tuto roli akcentují*" *(C5).*

„OSPODY v tomhle ohledu mají výhradní postavení – tady je monopol OSPODU, což si nemyslím, že je vždy adekvátní"(C1).

Naopak postavení jako silné nehodnotila C3, a to v časté souvislosti se strachem spolupráce:

„*My se pořád někde doprošujeme, aby nám někdo podal nějaké zprávy, abychom mohli dítě ochránit a pak když se něco děje tak každý jde po nás, že my jsme nekonaly".*

Na otázku, jak pracovnice vnímají **nejlepší zájem dítěte** a dle čeho jej hodnotí se rozpínaly velké diskuse. Výsledkem bylo, že je to věc velmi individuální založena na individuálním hodnocením, ale i třeba osobních zkušenostech a odvaze sociálního pracovníka, který si musí být schopný obhájit proč tak konal a zda to bylo v zájmu dítěte.

„Zájmem dítěte by mělo být, aby mělo kde spát, co jíst, aby mělo někoho, kdo ho bude milovat a dávat mu lásku a péči, a hlavně kde mu bude psychicky dobře, protože si myslím, že ta psychika pro to dítě je hrozně důležitá a zároveň mělo zajištěné svoje potřeby"(C3).

„Já moc nemám ráda tuto frázi, ale kdybych to měla hodnotit tak to beru z pozice dospělého člověka, tak aby to dítě bylo vychováváno tak aby se stalo platným členem společnosti a nebylo na hraně se zákonem, mělo možnost kvalitního vzdělání a pohybovalo se v mantinelech svých práv a povinností a respektu, ale bohužel mi někdy tento pojem přijde zaměňovaný s tím, co si dítě přeje, což dle mého názoru není adekvátní"(C1).

„Já ani sama nevím co to znamená, mě se třeba mnohem více líbí pojem nejmíň ohrožující varianta, protože u toho zájmu nikdo přesně neví, co to je, ale zatímco ta nejméně ohrožující varianta je podkladem toho, že když zasahuješ do rodiny, tak už ten chod narušíš, ale musíš ho narušit co nejméně" (C2).

Co se týče **nástrojů**, odkazovaly se respondentky hodně na zákon, ve kterém jsou konkrétně uvedeny. Jsou to výchovná opatření, napomenutí, stanovení dohledu, nějaké omezení, terapeutické činnosti, kromě těchto represivních činnosti a sanace rodiny mají OSPOD velkou roli na poli prevence, a to formou zprostředkovatele a poskytovatele poradenství.

„Těch opatření je spousta, ale otázka je, aby byly vždy použity adekvátně a nedocházelo k šikaně rodičů“ (C1).

V další otázce jsem zjišťovala **postavení** pracovnic na situaci, kdy má **dítě opustit rodinu**. Většinově se pracovnice shodly, že by to měla být opravdu poslední možnost po využití jiných možností, ale zároveň je to velmi individuální.

„*Za mě dítě by se mělo odebírat adekvátně ke každému případu individuálně, protože pokud budeme mít mladého delikventa, který překračuje všechny hranice a v tuhle chvíli mi mu budeme chtít nastavovat x pravidel, protože bude odebrán z rodiny, kde to evidentně nefunguje a teprve teď kdy ta rodina je dysfunkční a disharmonická, ještě splňovat veškeré kroky k odebrání, tak je poškození té rodiny i toho dítěte mnohem horší“ (C1).*

I přesto by vždy zde měla být snaha podpořit rodinu, tak aby o dítě mohla pečovat, dát ji prostor zlepšit podmínky, dát šanci, byť někdy jsou situace takové, že ta rizika pro dítě jsou natolik ohrožující tak tam je potřeba hledat služby, kde by rodič mohl být i dítětem nebo v nejzazším případě dojde k oddělení. Zároveň v případech, kdy je podezření, že je dítě nějakým způsobem zanedbáváno, týráno či zneužíváno tak je potřeba chránit zájem dítěte a musíme „*spíše předpokládat presumpci vinny než nevinny*“ *(C2).*

„*My například v těchto situacích se snažíme hodně využívat případové konference, snažíme se tu situaci nějak vyřešit, ale většinou ty rodiče neplní, co mají tak pak dojde k tomu odebrání a pro tu rodinu to už nemusí být tolik razantní. Nebo když máme situace, ve kterých je alkohol, násilí mezi těmi rodiči tak potom já to odebrání vidím jako velmi pozitivní a jsem na to jednu stranu pyšná, protože kolikrát i pro ty děti je to vysvobození*“ *(C3).*

„Tak rovnou se k tomu určitě nepřistupuje a opravdu se to volí jako ta nejzazší možnost, kdy by tomu měla předcházet nějaký práce s tou rodinou, která je opravdu dlouhá“ (C4).

V souvislosti s předchozí otázkou jsem se zaměřila **pěstounskou a ústavní péči a jakou péči ve své praxi pracovnice upřednostňují.** Odpovědi nebyly vůbec jednotné. Pěstounskou péči pro malé děti volily všechny dotázané, ale na druhou stranu neviděli negativní ani péči ústavní.

„Já třeba ani nevidím negativní tu ústavní péči, myslím si, že oni to mají dneska dobře zvládnuté a je tam více dostupné spektrum psychologických nebo terapeutických služeb právě pro ty starší děti“ (C3).

„Já bohužel upřednostňuji ústavní výchovu, a to hlavně pro odebírání dětí jako delikventních, pakliže jsou tam nějaké výchovné problémy tak to dítě by mělo projít krátkodobou odbornou péčí a měli bychom se snažit o co největší návrat dítěte do rodiny, a to sociální pracovník ani pěstounská péče nezvládne, takže ve chvíli, až tohle bude vyřešený tak budu i pro tu pěstounskou péči, ale zatím bohužel“ (C1).

„*Oba dva typy péče mají svá pro a proti, ale já jsem poměrně negativně zaměřená na příbuzenskou pěstounskou péči, protože si myslím, že by měla být posuzována stejným způsobem a měla by mít stejná pravidla, protože to, že jsem v příbuzenským poměru mě neopravňuje k tomu, že budu dobrým pěstounem“(C3).*

Celkově se tedy rozhovory nesly v kladném duchu k pěstounské péči, a to hlavně pro malé děti, kdy věk dítěte při rozhodování je určující. Zároveň se nesla diskuse, v tom smyslu, že ačkoliv je viděna pěstounská péče pozitivně, problém je spatřován v tom, že naše společnost a náš systém na ni není úplně připraven, a to hlavně v rámci péče o starší děti nebo děti s výchovnými problémy, což je zatím viděno jako velká výhoda ústavní péče.

„Potýkáme se s dlouhodobým nedostatkem kvalitních dlouhodobých pěstounů, kteří by schopni přijmout více četnou sourozeneckou skupinu, sourozence jiného etnika a ze svých zahraničních zkušeností i vím, že u starších dětí je také problém, že oni ne vždy chtějí do PP“ (C5).

Takže pokud se budeme bavit o aktuálním trendu, kdy se snažíme upřednostňovat pěstounskou péči namísto ústavní je nutné mít na mysli tyto aspekty. A i dle mých výsledků jsou viditelné obavy i přes veškeré výhody pěstounské péče, abychom byly schopni mít dostatečně množství vyškolených pěstounů.

„*A já si právě proto myslím, že novela v r. 2014 byla velmi uspěchaná a praxe ukazuje, že jsme schopno přijímat a teď mluvím o pěstounské péči na přechodnou dobu, jenom miminka anebo menší, a hlavně bezproblémové děti a zároveň nemáme nastavené kam ty děti budou do roka odcházet, dle mého názoru to není systémově promyšlené až do konce“(C2).*

Poslední otázkou v tomto okruhu jsem se dotazovala na to, zda a jakým způsobem je uplatňována **sociální ochrany pro děti, kteří dosáhli 18 roku věku**. Pracovnice se shodly, že dle zákona je tato péče formálně poskytována do 18 let a potom už již být poskytována nemůže, zároveň z praxe dodávaly, že funguje v rámci poradenství skrze výživné, bydlení, nároků na

sociální dávky či poskytování jiných informací Případně jsou tito mladiství odkazováni na sociální pracovníky pro dospělé.

„Pokud je ústavní péče prodlužována do 19 let z důvodu přípravy na budoucí povolání tak ta péče na nějaké neformální úrovni funguje a hodnotím to určitě dobře“ (C2).

„*Je to spíše založené na takovém solidárním systému, lidském cítění, ale bohužel to není nikde přesně ukotvené*“ *(C1).*

Okruh č. 3 Aktéři ve službách péče o děti

V tomto okruhu jsem se první otázkou zabývala **spoluprací** jednotlivých orgánů péče o děti a zajímala mě jejich funkčnost. Obecně s kraji a nižšími správními celky byla spolupráce považována kladně, ale pokud budeme vycházet ze spolupráce s ministerstvem natolik pozitivních odpovědi se mi již nedostalo. Viz přiložené odpovědi.

„*Každý má svoje pravomoce a kompetence a my si do toho vzájemně moc nezasahujeme, takže já jsem spokojená, čímž nemluvím o ministerstvu, co pociťuji hlavně poslední roky, kdy oni se zaměřují spíše na NRP a podpora v terénní sociální práce a kurately upadá“(C3).*

„Problém je v tom, že ty řídící složky kolikrát jednají o něčem, co v praxi vypadá úplně jinak anebo se pak v té praxi nedají uchopit. Chtělo by to, aby prostě ni nejvyšší dokázali shlédnout k těm nejnižším a zkusili se do té práce nějak zapojit, aby opravdu pracovali na tom, jak to v reálu vypadá a jak je to uchopitelné pro praxi“(C1).

„A určitě to rozdělení mez několik ministerstev z vrchu není dobré ať už proto, že to jsou rozdílné toky financování, metodické vedení, legislativa a spoustu rozdílů. Na druhou stranu si myslím, že velké možnosti jsou na OSPOD na tom svém území budovat tu multidisciplinaritu ze spodu, kultivovat ji a starat se o ni a to vnímám, že se daří, pokud ten OSPOD chce a má kapacitu na to to dělat“ (C5).

Další mou otázkou v tomto okruhu byl zájem zjistit názor na **funkci dětského ombudsmana** pro dětská práva, který je fungující v několika evropských zemích včetně Norska. Všechny odpovídající respondentky tuto funkci hodnotily kladně a na otázku, zda by byla využitelná i v českém prostředí odpovídali, že by tuto funkci ocenili.

„*Určitě bych to hodnotila kladně, kdyby se s námi někdo o těchto tématech bavil, jaké jsou problémy a pak by to přenášel „nahoru“, protože takhle když to jde od shora dolů, tak je to docela špatné*“ *(C3).*

Aktuálně tuto funkci částečně může zastávat u nás veřejný ochránce práv, kdy SPOD je a může být jedna z jeho mnoha oblastí, ale konkrétní člověk pro ni vymezený není.

„*Myslím si, že by to nebylo vůbec od věci, protože dětská práva a ochrana rodiny je hodně specifické téma a zasloužilo by, aby na něj bylo konkrétně zaměřeno*“ *(C3).*

Na čem se shodlo více dotázaných také bylo, že ke zřízení takové funkce by určitě měla předcházet dobrá debata, inspirace ze zahraničí a jasné legislativní ukotvení a kompetence.

Okruh č. 4 Děti podléhající službě péče o děti

V první otázce jsem se dotazovala na to, **jaká agenda** je v rámci **ochrany dítěte v ČR nejvytíženější**. Pro pracovnice nebylo jednoduché odpovědět, jelikož záleží oddělení na oddělení a každá agenda má svá specifika.

„V ČR na rozdíl od jiných západních zemí v Evropě, poměrně velkou část času OSPODU zabere výkon role kolizního opatrovníka v hájení práv při rozvodovém řízení rodičů, a to bych řekla, že je specifikum ČR, ale záleží na každé lokalitě, protože nelze počítat jenom počty případů, ale náročnost těch jednotlivých případů“ (C5). S tím souhlasila i další odpovídající. „*Na tohle je hrozně těžké odpovědět, nejradši bych řekla, že ta moje ale dle statistik vím, že je terénní SP je nejvytíženější do počtu případů, jelikož u spousty z nich se nevykoná jiný úkon než účast u soudu, ale co se týče náročnosti práce je daleko náročnější kuratela nebo NRP.“*

V této souvislosti rovnou naváži na další otázku v oblasti **počtu případů** ve srovnání norským prostředí, který je známý vysokými počty dětí podléhající péči. Některé pracovnice hodnotily počet dětí podléhající péči jako vysoký s vysvětlením v krizi rodiny a nárůstu patologií ve společnosti nebo naopak v nedostatečném preventivním působení. Opačný názor měla C2:

„Já si třeba myslím, že naše čísla vysoká nejsou, snížil se počet dětí v ústavní péči, ale pokud do těchto čísel počítáme případy kolizního opatrovnictví, tak to je bohužel celospolečenský problém a dle mého by statistika měla být nějak oddělená. S tím souhlasí i C5: „*Ono je to celé o principiálním nastavení SPOD, většina zemí západní Evropy nevykonává automaticky roli kolizního opatrovníka a tady to jsou pak ty rodiny, které k nám z velké části s námi jinak nemusí přijít do styku a pak na druhou stranu jsou situace, kdy je naopak dobře, že se ty děti k nám dostanou dřív a spíše je možné s tím něco dělat, než když se to začne řešit až pozdě“.*

„*A určitě si v této souvislosti myslím, že zlepšilo situaci nastavení některých personální standardů MPSV, které umožnilo přijmout více pracovníků, které mohou s těmi rodinami*

pracovat“ *(C5).* A to je i problém o kterém mluvila C1, kdy na *konkrétního pracovníka spadá někdy až přes 100 rodin, a to je strašně moc, měl by mít tak 40-80“.*

Škodlivé situace vyžadující zájem orgánů péče o dítě nebo bezprostřední odnětí jsou definovány v zákoně §6 a odpovídající se s nimi naprosto ztotožňují. Ve zkratce jsou to určitě všechny druhy fyzického nebo psychického násilí nebo sexuálního obtěžování. Další viz citace.

„*Dle mého jsou to takové situace*, kdy se *dítě ze strany rodičů stane obětí trestného činu*“ *(C2).*

„Jsou to veškeré závislosti, ale i když rodina nemá dostatek financí, dostatečný dohled a vhodné prostředí nebo i to, že je jeden z rodičů nemá dostatečný intelekt, problémem může být i syndrom zavrženého rodiče“ (C4).

Co se týče samotného postupu **odejmutí dítěte z rodiny**, pracovnice správně zmiňovaly, že k tomuto činu je ze zákona je uložena povinnost předcházení vyhodnocení situace rodiny a dítěte, rodinného prostředí i ze strany institucí, které s dítětem spolupracují, přičemž samotném odejmutí rozhoduje soud. Konkrétní popisované postupy uvádím v citacích:

„*Zde opět záleží, o jakou situaci se jedná, pokud jsou to špatné bytové a sociální podmínky, tak si myslím, že to není důvodem k odebrání dítěte z rodiny, ale spíše je to o tom podpořit tu rodinu, aby se tam ty podmínky zlepšili, ale pokud se jedná o bezprostřední ohrožení života nebo zdraví tak to jde okamžitě (C2).*

„*Někdy je dobré, jenom tu rodinu dostat z toho prostředí (azyl, ubytovna) a časem se může stanovit dohled nad rodinou, těch možností je více*“ *(C4),* „*přičemž velmi záleží na individuálním posouzení konkrétního pracovníka, jak danou situaci bude nebo nebude řešit kdy každý v tomto ohledu máme úplně jinou hladinu, i proto si myslím, že v tomto ohledu by takové rozhodnutí měli být zaměřené na kolektivním rozhodnutí a intuici“ (C2).*

Po podání návrhu k odebrání dítěte s ohledem na míru rizika může k odebrání skutečně dojít do 24 h, kdy soud rozhoduje na základě rychlého předběžného opatření.

„Přičemž někdy se stává, že i na základě tohoto samo-zahájení řízení může v rodině podpořit změny, které nakonec vedou k tomu, že dítě odejmuté není“. *(C5).*

Po odejmutí dítěte je dítě umístěno buď do ZDVOP, pěstounské péče na přechodnou dobu nebo do diagnostického či jiné ústavního zařízení, záleží na situaci“.

„*Celkem často se využívá pěstounská péče což hodnotím jako neadekvátní, jelikož ze zkušenosti je kolikrát dítě přirazeno k nevhodným pěstounům, kteří měli jiné požadavky a myslím, si, že i když si pěstouni na přechodnou dobu děti vybírat nemohou, myslím si, že by*

to mělo být nějak vnímané a pakliže to nejde, tak volit ústavní zařízení, které nemusí znamenat do 18, ale jako krátkodobé řešení, kde je dítě zabezpečené a má svůj prostor. (C1).

„*Já si také myslím, že je i dobře, když mají pěstouni nějakou specializaci na věkovou skupinu, schopnost přijmout dítě s hendikepem, jiného etnika starší apod., už jenom z toho důvodu, že si myslím, že je to natolik zodpovědná práce a je opravdu důležité, zda to ten člověk může dělat či nikoliv a pak už je na kraji, aby si tyto počty reguloval dle cílových skupin" (C5).*

Co se týče další **práce s rodinou** po odejmutí dítěte z rodiny všechny dotázané souhlasily, že s rodinou by se mělo i nadále pracovat i po tomto drastickém kroku.

„*Nám samozřejmě nařízením ústavní péče nebo jiné náhradní péče práce s rodinou nekončí naopak OSPOD má v tomto směru jasný úkol ze zákona"(C5).*

Také ale zmiňují, že ne vždy je to možné a velmi záleží na konkrétní osobě, jak dokáže rodinu namotivovat, aby nějakým způsobem začala fungovat a podpořit ji v tom, aby dítě mohlo zpět domů a jak vypovídá jedna z respondentek *„tohle by měl být cíl, ale není tomu tak vždy" (C2).* Bohužel to není vždy vázané pouze na pracovníka, ale na místní lokalitu a nabídku služeb.

„*My se samozřejmě po odejmutí snažíme, nabízet a doporučovat další služby, terapie, kam by se mohli rodiče obrátit, ale jelikož v našem případě jsme na malém městě a těch možností tu není tolik, např., jako v Praze tak to velmi často končí tím, že se ty rodiče na to vykašlou. I proto si myslím, že v tomhle ohledu je málo návazných dostupných služeb, které by pomáhali při odstranění těchto problémů" (C3).*

Na otázku, co je nutné pro to, aby takové **rozhodnutí** bylo **zrušeno** se všechny dotázané shodly, je, že je potřeba aby byly odstraněny ty konkrétní důvody, které u konkrétního dítěte vedly k nařízení této péče. Časový interval v případě předběžného opatření je 7 dní, zatímco u klasického soudního řízení to záleží na konkrétní vytíženosti daného soudu, ale zhruba v rozmezí 3-6 měsíců.

„*OSPOD má možnosti, jak toto řešit i v kratším intervalu, a to dlouhodobou propustkou ze zařízení do rodiny, vlastně to by tomu měli i předcházet*, takže *pokud se pracuje na návratu je to možné skoro okamžitě a zrušení soudního rozhodnutí na to má vliv pouze formální" (C2).*

Předcházet těmto situacím se dle odpovědí dá určitě preventivním působením a intenzivní spoluprací nabídkou dostupných služeb, ale je to těžké, protože v případě, kdy se s tou rodinou setkáváme v rámci prvo-kontaktu tak tomu moc předejít nelze.

„Tak *pokud o těch rodinách víme, tak samozřejmě je důležité nabídnout nějaké služby, práci s rodinou, ale myslím si, že v tomto ohledu ze strany OSPOD je spíše manažera těchto služeb, jelikož pracovníci OSPOD nemají takové možnosti pro intenzivní spolupráci s danou rodinnou v jejich prostředí (C5).*

Okruh č. 5 Sociální ochrana a pracovní síla

První otázkou jsem se dotazovala na **požadavky na vzdělání** u pracovníků v ochraně dětí a zda vnímají nějaké **nedostatky** v této oblasti. Dle odpovědí hodnotily pracovnice požadavky na vzdělání relativně vysoké, a to jak v kladném smyslu s ohledem na výkon dané pozice, tak v záporném smyslu, kdy požadavky se stály zvyšují, ale ohodnocení za ně není dostatečné. Kromě tohoto vzdělání C4 doplnila nutnost splnit 1,5 roka úřednickou zkoušku.

„*Nejdříve stačilo SŠ, teď VŠ a časem budou chtít i Mgr., a myslím si, že na to, jaké máme postavení a jaké jsou na nás kladeny požadavky jsme nedostatečně placený“ (C3).*

Co se týče nedostatků ty byly ze strany dotázaných spatřovány ve spoustě vyhořelých pracovnic, kterým chybí dostatek pracovní odvahy a tu jakou práci vykonávají nepovažují za důležitou, jakou ona je.

„Také si myslím, že je špatně, že zde vůbec nedochází k nějakému testování, např., když řeknu tak speciální pedagog musí projít psychologickým vyšetřením, že je způsobilý a myslím si, že něco podobného by bylo zapotřebí i u nás, protože ono je něco jiného něco vystudovat, nebo také je to u pracovníků, kteří propadli systémem, ale právě bohužel, ani titul nic nezaručuje a je to o nějakém vnímání a vnitřním nastavení, kterou má každá profese a mělo by být obnovované jako prevence pro vyhořelé pracovníky“ (C1).

S tím souvisí i **úloha zodpovědnosti**, kterou sociální pracovník má a dle odpovědí je ta zodpovědnost vnímána opravdu jako velká, ale znovu záleží na osobnostech jednotlivých lidí. Stručně uvedu některé citace odpovědí:

„Já si myslím, že ta zodpovědnost je opravdu velká a celkově ta práce je stresující, protože ty děti jsou naše úřední děti a jakmile by se něco stalo, tak ta zodpovědnost jde i za námi“ (C4).

„*Já pořád prostě říkám, že my jsme jednou nohou v kriminále*“ *(C3) „i proto je důležité mít vše co rozhodujeme podpořené svým vedoucí“* (C2).

V další otázce jsem se zajímala o **úlohu byrokracie** ve smyslu množství administrativy při práci. Všichni odpovídající hodnotili tu věc jako velkou zátěž a břemeno, která limituje možnosti přímé práce s klienty, i když přiznávají důležitost je to při práci velmi zatěžující.

„Je to strašné" Já chápu, že je potřeba ty papíry vyrábět, ale v současné době se některé papíry vyrábí duplicitně či ve třech formách, takže by to asi chtělo nějak to sjednotit"(C2).

„Chtěla bych, aby SP měl lepší status, protože nám se nevěří a co není ve spise jako by nebylo" (C3).

Co se týče hodnocení **platového ohodnocení** v porovnání s průměrem hodnotily sociální pracovnice jako velmi podprůměrné. Už jenom z toho důvodu že stres a zodpovědnost při této práce je natolik vysoká se všechny shodly, že jsou ohodnoceny nedostatečně.

„*To je bohužel na nastavení naší společnosti, ale musím říct, že vnímám mírné zlepšení"(C2).*

Okruh č. 6 Sociální ochrana v Norsku její vnímání nejen ve vztahu ke kauze rodiny Michalákových

Tento poslední okruh byl mírně specifický a spíše bych jej nazvala jako jakési doplnění. V tomto okruhu nedocházelo k přesnému porovnání odlišností či přístupů jednotlivých zemích případně přístupu jednotlivých zaměstnankyň k SPOD, ale zajímala jsem o názory ze strany norských a českých pracovnic ochrany dětí na norskou sociální ochranu jako celek i ve vztahu k proběhnuvší kauze české rodiny Michalákových. Rozhodla jsem se na toto téma zaměřit z toho důvodu, že si myslím, že pro Českou republiku je leckdy téma norské sociální ochrany a všeobecně Barnevernetu a jejich postupů (viz případ rodiny Michalákových a jejich odebraných dětí právě norským úřadem) velmi známé a často vnímané i v negativním slova smyslu, přičemž je norská ochrana hodnocena jako přísná, krutá a někdy až je Barnevernet označován tzv. zlodějem dětí. A právě i z toho důvodu jelikož pro naše české prostředí jsou tyto informace velice citlivé a řekla bych i specifické právě v tom rozdílném vnímání, rozhodla jsem se v tomto posledním okruhu zjistit právě jaké jsou názory sociální pracovnic v Norsku, jak toto osočování vnímají, zda hodnotí svoje postupy a ochranu jako přísnou či snad krutou a jak vnímají tuto proběhnuvší kauzu ve spojitosti s Českou republikou (bude vyhodnocováno ve výsledcích z Norska, viz níže) a zároveň ke srovnání mě zajímaly postoje a názory českých sociálních pracovnic jak oni naopak vnímají pro nás někdy ne zcela správně pochopenou norskou sociální ochranu a vše s ní spojené i ve vztahu ke kauze rodiny Michalákových.

Nyní uvedu výsledky z odpovědí od českých pracovnic sociální ochrany a jejich vnímání této problematiky.

Prvně když jsem se zaměřila na znalost výše zmíněného případu všechny respondentky případ znaly, ale většinou pouze z médií, takže si netroufaly více hodnotit, zda to bylo správné

či nebylo, protože informace dostupné z médií mohou být velmi často zkreslené. Názory více prezentuji v citacích níže:

„*Já to asi opravdu nedokážu posoudit, matně si to pamatuji, ale když si to vezmu ve srovnání s českými médii, které také hodně negativně mluví o OSPODU, tak si myslím, že je to často hodně vytržené z kontextu nebo nejsou uváděny všechny informace“ (C4).*

„*Co si myslím a co by třeba u nás bylo řešeno jinak je kdy v situaci, kdy mám dojem, že původní rodina těch dětí se zajímá a původní rodina by určitě měla mít přednost před rodinou náhradní, a ještě obzvlášť v situaci, kdy je to české prostředí a norské prostředí, tak nevím, jestli to tohle bylo dostatečně posouzeno nebo ne“(C5)* podobně se v tomto ohledu vyjadřovala i C3 „*trochu mě šokovalo, že oni do toho vstoupili tak razantně, když ta máma má zájem a nějakým způsobem o ně bojuje, tak to mi přišlo zvláštní“.*

„Mě se naopak líbí to, že oni skutečně chránili to dítě i tím, že se k tomu odmítali vyjádřit, a to mi přišlo správné, protože právě před takovými věcmi je potřeba děti chránit“(C1).

„Bez znalosti konkrétních spisů se více vyjádřit nemůžu, ale vzhledem k tomu, že jsem měla tu čest, že člověk, který byl s tím spisem seznalý, nevyjádřil pochybnost, že by norská strana pochybila, pojala jsem názor, že ani z naší strany k tomu nemůže být žádných výhrad“ (C2).

Co se týče **obecného vnímání norské sociální ochrany** pracovnice slovo přísné nevylučovaly, ale nehovořily v negativním slova smyslu. Pro lepší představu použiji citace viz níže:

„*Oni jsou hodně přísní, ale já si myslím, že to není úplně špatně, i když neznám jejich systém tak mi přijde, že oni mají adekvátně zvládnutý než ten náš v celkovém pojetí“(C1).*

„*Asi je to přísné, jiný kraj, jiný mrav, ale nevím, jestli je to negativní, možná kdybych ten systém více znala, tak bych ho třeba tolik neodsuzovala a ocenila, že skutečně hájí zájmy dítěte*“ (C3).

„Já si i myslím, že my si možná, nemáme co vyčítat, když se podíváme do médií tak o našich SP, jsou také jenom věci, že umíme odebírat děti“ (C2).

4. 4. 2 Odpovědi pracovnic ochrany dětí v Norsku

V této části budu interpretovat výsledky získané z odpovědí pracovnic ochrany dětí v Norsku, a to v celkem 6 stanovených okruzích, které pod sebou nesly stanovené otázky (viz přílohy). V případě uvádění citací jsou respondenti označovány číslem N1-N3.

Okruh č. 1 Otázky zaměřené na obecné vnímání SPOD a její legislativní ukotvení

Na otázku, co je **nejdůležitější z hlediska ochrany** nebo jak ji vnímají odpovídaly následovně:

„Já se dívám na ochranu jako na něco, co umožňuje dětem nejlepší schopnost být v bezpečí a mít bezpečné dětství"(N3). Z pohledu N1 se jedná o to*, „že rodiče jsou schopni dát dítěti co potřebuje, protože dítě má svoje základní potřeby a ty musí být naplněny".*

„Nejdůležitější úkol pro ochranu je naplnění zákona ve smyslu, že každé dítě musí být zabezpečeno a chráněno před ohrožováním, zanedbáváním či zneužíváním, a i proto je nejdůležitějším úkolem „vyšetřování „ačkoliv si nejsem jistá, jestli to to nejlepší slovo, neboť má spojitost se zločinem, i přesto je to něco ochrana musí dělat" (N2).

V této souvislosti byla často zmiňovaná láska, která znamená mnohem více než rodičovské vnímání lásky, ale láska musí být něco co rodiče dělají. Oni musí být propojeni s dítětem a být citliví k jejich potřebám a pomáhat jim růst proto, aby se stali dobrými občany viz *N1 „být dobrými občany znamená mít dobré dětství*" a ochrana dítěte je v tomto ohledu vnímána jako společenský nástroj, který pomáhá k jejímu naplnění. S tímto velmi souvisí i **cíl ochrany**, který spatřován právě v pomoci a ochraně dítěte uvnitř rodiny a pokud to nefunguje je cíl chránit děti mimo rodinu. Klíčovými principy je spolupráce, vyšetřování od základů maličkosti až po neuspěchanost s velkými případy.

Pro norské prostředí je typické vnímání dětských potřeb na prvním místě, to mi potvrdily i odpovědi oslovených. Bezpečí pro dítě je prioritou a pokud není naplňováno ve vlastní rodině, může být v jiné rodině. Specifické také je, že v podstatě každý je zodpovědný k dětem za jejich péči. Největší roli v tomto ohledu má určitě Barnevernet, ale i dětský ombudsman.

„*To je pravda, my vnímáme dítě jako nezávislého jedince*" *(N2)* „*Samozřejmě snažíme pomáhat dětem uvnitř rodiny, ale pokud to není možné, můžeme dítě vyjmout z rodiny".* N1: „*důležité je, že dítě by v rodině nemělo trpět"*

„*Každý, kdo pracuje nebo se stýká s dětmi, zaprvé jsou to rodiče, pak je to škola, pomocní asistenti, ti všichni mají povinnost komunikovat s Barnevernetem, pokud se cítí znepokojeni ohledně domova dítěte nebo jeho chování a pokud to neudělají mohou být potrestáni" (N1).*

Co se týče **legislativního ukotvení** hodnotily jej všechny respondentky kladně a jako silné postavení, ale na samozřejmě prostory pro zlepšení jsou skoro vždy.

„*Nikdy nejsme dokončeni, stále je co zlepšovat, např., někdy cítím tlak mezi dvěma zákony – práva rodičů vs. práva dětí" (N1).* Prostory pro zlepšování vidí N2 ve změně myšlení *„neboť jedna je věc je něco zakotvit do knih a zákonů, ale jiná je věc myšlení – něco jiného je mluvit s dítětem a umět mluvit s dítětem a v tom si myslím, že by mohli být pracovníci více proškoleni, aby hovořili lépe a mohli lépe odkrývat situace".*

„Já si myslím, že systém je dobrý, nastavuje práva dětí relativně vysoko a mají šance být slyšeni, takže v tomto ohledu si myslím, že máme dobré způsoby práce, ale pro zlepšení je spousta prostoru" (N3).

V norském zákoně (Child Welfare Act) je výslovně uveden **zákaz trestání**, zajímalo mě, jak je tento jev přijímán veřejností a jaké mají pracovnice zkušenosti s jejím dodržováním. Z odpovědí jednoznačně vyplynulo, že tento zákon je velmi akceptován a je naopak sociálně neakceptovatelné udeřit dítě na veřejnosti. Pracovnice toto zdůvodňovaly tím způsobem, že rodič by měl mít schopnosti vychovávat děti bez použití násilí, ale využít jiné důsledky za jejich chování. Zajímalo mě také, pokud k takové situaci dojde, jaké je postavení Barnevernetu.

„*Někdy se stává a hlavně cizinci, kteří o tom mají nízké povědomí tak to dělají, my se potom snažíme dávat doporučení, snažíme se je vzdělávat a učit nové věci, jak mohou vychovávat svoje děti jinak*" N1: „*Jednoduše zkoušíme co nejvíce pomoci rodině, zaměřit se na tuto situaci a pomoci ji vyřešit, někdy se jedná pouze o zkrat a oni si o tom, potřebují promluvit" (N3).*

Norský zákon o sociální ochraně je vypracován na **národní úrovni**, přesto silnou pozici mají i obce, které si mohou vykládat svoje povinnosti odlišněji, zajímalo mě, jak toto funguje v praxi a v čem oslovené vidí **největší rozdíly**. Překvapivě pracovnice v tomto ohledu zmiňovaly, že odlišnosti nejsou nějakým způsobem velké a spíše záleží na lokalitě, kde každá může mít odlišné pohledy a hranice co je ještě v pořádku a co už ne. Viz citace od N2.

„Řekla bych, že ten rozdíl je mezi přístupy, ve způsobech myšlení ve velkých a malých oblastech, to je asi ten největší rozdíl, byť mají stejnou legislativu a podobnou náplň práce výstup práce se liší". Dle N1: může být také rozdíl v nabídce služeb př., v oblasti fosters home".

Financování sociální ochrany a její nastavení vnímaly oslovené v celku pozitivně. Stát tyto peníze přerozděluje obecním komunitám, které je pak přerozdělují dále. Pracovnice by ocenily více peněz a prostředků pro možnosti práce a řešení případů s dětmi v místních komunitách.

Okruh č. 2 Postavení služeb ochrany dítěte při ochraně dítěte a jeho nástroje

Postavení služeb ochrany dítěte je vnímáno velmi silně a je důležitou pozicí, protože Barnevernet je ten, který přijímá a řeší problémy a přináší služby. Barnevernet se snaží spolupracovat s každým kdo by mohl něco pro rodinu udělat, ale rodiče s tím musí souhlasit.

„V*ýjimkou je závažná situace, kdy musíme vyjmout dítě z rodiny, v tomto ohledu jsme nezávislý na ostatních, i když samozřejmě slovo rodičů je důležité a mají hodně co říct"(N3).*

„I přesto se tato pozice mírně mění, v současnosti se Barnevernet snaží vymanit ze služeb a snaží se o nezávislost, zejména z pozice toho, kdo pracuje s informacemi, které jsou pro veřejnost nepřípustné a daří se jim to zlepšovat myslím" (N2).

Nástrojů, které můžou pracovníci využit je velké množství. Nejvýznamnější sektor je v oblasti poradenství, hrazená předškolní docházka, podpora pěstounství a následně i institucionální péče, přičemž krok vyjmutí dítěte z jeho prostředí je až posledním krokem.

„*My využíváme i nástroj kontroly, kdy, pokud došlo k odebrání dítěte my nabízíme rodičům pomoc nebo oni mohou přijít i sami*" *Rodiče dále mohou využít tzv. rodinná centra, kde oni můžou dostat cenné rady nebo využít služby pomocných asistentů, kteří tam také pracují a poskytnou rady přitom vidí rodiče a dítě společně. A pokud to nefunguje oni mohou kontaktovat Barnevernet, který má spousty opatření např., rodičovské vedení, rodičovský management, tréninky dovedností, zvládání agresivity. My máme také tzv. návštěvní domy, kde může dítě trávit volný čas, když rodiče to nejsou schopni dělat a spoustu dalších aktivit"(N3).*

Další otázkou jsem se zajímala o **nejlepší zájem dítěte** a jak je vnímán. Odpovědi byly různé a velmi přínosné a všeobecně se dá shrnout, že podstatné je, aby dítě nežilo ve strachu, protože ten může být nebezpečný pro jeho vývoj a zároveň mělo zajištěné svoje potřeby.

„My se snažíme najít to, jak se rodiče o svoje děti starají, jak se s nimi rozvíjejí a jakou pozornost dávají jejich potřebám, které je nutné stimulovat"(N1).

„Tento pojem je dle mého trochu prázdný a nedá se změřit ani zhodnotit, ale myslím si, že bychom se vždy měli přiblížit dítěti tak blízko abychom si mohli položit otázku co je pro tebe nejlepší, co prožíváš, co pro tebe můžeme udělat, aby si byl v bezpečí? A pokud toto zahrneme do způsobu, jakým uvažujeme a postupujeme, může to změnit celý systém k lepšímu, přičemž je

také potřeba dát si pozor na to, že to, co my vnímáme jako nejlepší nemusí být opravdu ten nejlepší zájem dítěte"(N2).

Situace kdy dítě musí **opustit rodinu** se všechny dotazované shodly, že je voleno až poslední možností po nabídnutí všech ostatních dostupných prostředků k řešení situace.

„K situaci, kdy je dítě odebráno z rodiny to někdy může trvat několik let, kdy my se snažíme pomoci a zjistíme, že je to nedostatečné nebo v případech kdy je situace na tolik vážná, my musíme odebrat dítě z rodiny okamžitě, ale to jsou případy, které dítě ohrožují na životě nebo zdraví. Potom my tu rodinu dále kontrolujeme a zjišťujeme, zda je dítě možné vrátit k rodičům."

„Odebrání dítěte je pouze jedna z možností a my ji buď využijeme nebo vidíme, že je vhodné hledat jiná řešení"(N3).

„Toto je velká a těžká otázka, mám různé zkušenosti kdy se vyjmulo dítě pozdě a měli jsme vyjmout dříve a pro mě to bylo velmi citlivé. V posledních letech, ale cítím že je to jinak, a naopak potkala jsem mnoho rodičů a dětí, kteří byli odebráni předčasně. A věci, o kterých nyní pochybuji jsou akutní situace kdy pracovníci vtrhnou do školy se slovy: „Toto dítě musí být odebráno. Hned.". To by však mělo být to úplně poslední, co by měli udělat. Je to velmi vypjatá, dramatická situace, zejména pak pro vystrašené dítě. Nevím, kolik takových případů je, ale domnívám se, že je jich stále velmi mnoho, což je alarmující. Ve skutečnosti byste měli být velmi zoufalí, abyste k takovému vážnému kroku přistoupili. Mělo by se tak stát pouze v případech, kdy jde o ohrožení dítěte na životě. Pak tímto krokem zajistíte, že tato děsivá situace již nemůže dále pokračovat"(N2).

V souvislosti s tímto tématem jsem se dále doptávala, jakou **formu náhradní péče upřednostňují**. Všechny odpovídající se shodly na pěstounské péči a pokud je nutné využít residenční péči je většinou z důvodu nějaké většího problému (závislosti, výchovné problémy), přičemž v Norsku ve většině případů pro využití residenční péče musí být dítěti alespoň 13 let.

„Prvně my se vždy snažíme zjistit, jestli je někdo v širší rodině, kdo by rychle pomohl s péčí a až poté kontaktujeme Bufetat pro nalezení vhodné pěstounské rodiny (N1), ale ani to není jednoduché*, „Bufetat má sice podrobnou evidenci pěstounských rodin, ale my bohužel nemáme v současnosti tolik pěstounských rodin" (N2) a je velmi těžké přimět lidi, aby dělali tuto práci" (R3) Takže spousta dětí musí čekat a je buď dočasné PP nebo v residenční péči" (N3).*

Sociální ochrana pro děti, kteří již dosáhli **18 roku věku** je dle odpovědí respondentek uplatňována, ale nejvýše však do 23 roku věku, zároveň je stanovena podmínka, že dítě s prodloužením ochrany musí souhlasit, spolupráce je tedy již na dobrovolné bázi a zároveň je

nutné, že Barnevernet před dovršením dospělosti měl u konkrétního dítěte nějaké opatření. V praxi to probíhá nejčastěji v situacích, kdy dítě je v pěstounské péči nebo v jiné instituci.

„My pak jim můžeme pomoci hledat první bydlení, učit je být nezávislí, může jim například zaplatit první nájemné nebo jim dávat rady a většinou oni to rádi využijí"(N1).

„Drobnou změnou v zákoně také je, že i když se dítě v 18 rozhodne, že žádnou pomoc nechce tak je možné přijít i zpětně a požádat o pomoc instituci „a to myslím, že je dobrá změna"(N2).

Okruh č. 3 Aktéři ve službách péče o děti

Prvně jsem se zajímala o **spolupráci** jednotlivých orgánů péče od ministerstva až po nejnižší správní celky. A zároveň jelikož v Norsku v r. 2004 došlo k ustanovení dvou významných institucí (Bufdir, Bufetat) v ochraně dětí, zajímal mě vztah mezi těmito subjekty a postavení pracovnic k tomuto vzniku. Spolupráci dotazované hodnotily víceméně kladně i když zmiňovaly situace při kterých není úroveň spolupráce úplně optimální, a to především u větších komunit. Viz níže zmíněné citace.

„Pro malé komunity je ta spolupráce dobrá, protože oni díky tomu mohli dosahovat přístupu do akademického zázemí skrze Bufetat, ale pro ty větší např., Bodo Kommune tak tam spolupráce není vždy nejlepší, protože Bufetat má ve svém právo nás poradcovat, ale jelikož my tady máme vlastní dobrou akademickou komunitu tak my máme vlastní přístupy, jak co dělat a Bufetat se nám pak zkouší dávat rady, abychom to dělali jinak, takže tam vzniká konflikt". A další věcí je že Bufetat není schopný přijmout takové množství pěstounů jaké bychom potřebovaly, ale doufáme že to bude lepší (N1)".

Vznik Bufdiru a Bufetatu a jeho fungování hodnotily pracovnice až na drobné výjimky také kladně, kdy ministerstvo, má hlavní řídící úlohu a politické vedení, pod něj spadá Bufdir, který zodpovědný za chod celého systému a působí na celonárodní úrovni a Bufetat, který je na úrovni regionální a mimo něj zde působí také Barnevernet.

„Já bych řekla, že tento vztah je mírně problematický v tom smyslu, když byl Bufetat založen, z Barnevernetu byli vybráni ti nejlepší, aby přešli do vedoucích funkcí Bufetatu a měli teda poskytovat pomoc a podporu jiným správním orgánům, ale bohužel měli najednou často odlišné názory než orgány správních obvodů a pak se stávalo, že oba vedly trochu jiné programy péče, ačkoliv byly situováni v jedné oblasti, přesto poskytovali jiné služby což bych řekla, že celkem problematické. Jinak si myslím, že samy o sobě všechny fungují dobře byť jejich oblasti zájmů jsou maličko matoucí" (N2).

V další otázce jsem se dotazovala na **funkci ombudsmana pro dětská práva**, který je v Norsku ustanoven, přičemž mě zajímal postoj pracovnic k této pozici a případné zkušenosti se spoluprací. Pracovnice hodnotily tuto pozici jako velmi důležitou, a to především v souvislosti s jeho veřejnou a politickou rolí, kdy může přinášet problémy médiím a veřejnosti a zároveň může hlídat dodržování práv dětí ve společnosti.

„Tato pozice má jediný úkol, a to poukazovat na práva dětí ve společnosti a on by měl být tím silným hlasem, který má šanci něco změnit, i proto si myslí, že je tato pozice velmi důležitá"(N2)

„Je dobré mít takového člověka, který přináší naše problémy do popředí, protože my jako sociální pracovníci nemáme nezbytný politický vliv a ombudsman v této oblasti může přinášet problémy na povrch"(N3) a zároveň je jakýmsi „hlídacím psem" pro práva dětí a pokud se mu něco nelíbí on může říct, že to není dobré pro děti a vyžadovat změnu, a to se nám líbí" (N1).

Okruh č. 4 Děti podléhající službě péče o děti

Dle mých zjištění mě velmi překvapil relativně velký počet **dětí podléhající péči** i proto jedna z otázek na pracovnice byla, jak si toto vysvětlují a čím je to způsobeno. Odpovědi byly různé, ale převážně se jednalo o již znovu zmiňovaný důrazný postoj společnosti k právům dítěte, netolerance k jakéhokoliv druhu násilí na dětech, důležitost dětského blaha a bezpečí. Zároveň to, že v posledních letech je norská ochrana velmi zaměřená na prevenci a včasné intervence bylo zmiňováno také jako důvod. Viz některé citace odpovědí.

„Myslím, že největší podíl čítají případy podpory dětí a rodin. Dalším důvodem může být to, že rodinná situace dětí je v současné společnosti více sledována a více lidí kontaktuje příslušné úřady s podezřením na týrání či zneužívání dětí. Je to i díky tomu, že proběhlo mnoho kampaní typu „prosím, oznamte to". (N2) Ráda bych ještě dodala, že dalším důvodem může být právě postoj společnosti k právům dítěte (dítě jako svébytná osoba s vlastními právy X dítě jako člen rodinného systému)"(N2).

„Ano, určitě je to v posledních letech hodně zaměřené na prevenci je to lepší zaměřit se na ty brzké příchody, využít nějaké prostředky než čekat 10 let a potom musí dítě pryč z rodiny" (N1).

Dále jsem se i doptávala, zda kromě těchto důvodů, může mít na tento růst vliv i zvyšující se multikulturalita, která je v Norsku v posledních letech na vzestupu. Překvapivě pracovnice tuto souvislosti popírají a neznamenaly v této souvislosti výrazný nárůst.

„Já věřím neustálým statistickým údajům a ty to popírají"(N1).

„Nejsem si jistá, a nenabyla jsem dojmu, že by zde byl nějaký dramatický nárůst, ale je to možné, že např., netolerantní vztah k fyzickému trestání může způsobovat nárůst"(N2).

Jako **škodlivé situace** vyžadující zájem orgánů pracovnice hodnotily především všechny druhy zanedbávání, týrání nebo sexuálního zneužívání, alkoholové či drogové závislosti. Jsou zde i jiné situace např., vazba dítěte, která může leccos prozradit a pokud pouto není dostatečně silné, může to být podnětem pro přezkoumání rodiny. Nejčastěji je rodinám poskytováno poradenství, průvodcovství, doporučení ohledně péče o děti, ale i psychologická či psychiatrická pomoc.

„U fyzického ubližování tam hodně záleží, o jaký typ či závažnost se jedná, pokud je to drobné pohlavkování tak tam neodebíráme, ale pokud přijde dítě s modřinami tak okamžitě"(N3).

Postup samotného **odejmutí dítěte** z rodiny i v rámci časového rozmezí hodnotily dotazované jako velmi individuální a vždy záleží na konkrétní situaci dítěte. Kromě využití možnosti širší rodiny, je pro tyto případy využívána databáze dočasných pěstounských rodin, které jsou schopny se dočasně o dítě postarat, než se přikročí k dalšímu přemístění dítěte. Mimo to je možno využít instituce a jiné pobytové služby, přičemž tyto možnosti jsou ruku v ruce.

„Je zajímavé že zhruba před 100 lety byl veden pro-institucionální kurz ochrany dětí a v té době to bylo vnímáno jako nejlepší řešení a po čase nastal opačný proti-institucionální kurz a náhle byly pěstounské rodiny a péče jediným myslitelným řešením. Naštěstí dnes se dostáváme k jisté rovnováze a je to dobře, protože my potřebujeme dobré instituce pro ty děti, pro které by pěstounská rodina nebyla vhodná a potřebujeme pěstounské rodiny i pro ty ostatní" (N2).

O **postupu** dále mluví jedna z odpovídající viz její citace.

„My se zhruba v rámci 3 měsíců snažíme zjistit celou situaci a využít tento čas k tomu abychom se dostali do kontaktu s rodinou a zjistili co vše můžeme udělat. Samotný proces odebrání dítěte je, ale velmi specifický a záleží na tom, jestli to bylo plánované nebo náhodné. Pokud by byl náhodný tak my doufáme, že máme zajištěný pěstounský domov" (N3). I když my se také velmi snažíme prvně umístit dítě dočasně v širší rodině a pomoci rodině, dokud oni sami nedostanou pomoc"(N1). Pokud není možné využít ani jedno, my můžeme využít tzv. nouzové domovy, ale v tomto případě my víme, že tato situace je pouze krátkodobá a my pak zjišťujeme další informace k dalším postupům spolu s prací s rodinou, tak aby se dítě mohlo vrátit zpátky" (N3).

O důležitosti znalosti další **cesty** dítěte hovořila i další dotázaná. Cituji její odpověď:

„Pokud zakročíme, je důležité vědět kam dítě přesuneme, také je důležité promluvit si citlivě dítětem, protože k tomu má také co říct. Mojí představou jsou stabilní pěstounské rodiny, kam mohou být děti umístěny, kde budou v bezpečí a mohou zde vyčkat, až se situace uklidní a vyjasní. Poté mohou být vráceny zpátky domů či mohou být přesunuty dále. Co se však děje,

je to, že jsou děti přesouvány od jedněch dočasných pěstounů k druhým, v lepším případě s umístěním v instituci. A to je špatně, tím necháváme děti ztrácet jistotu znovu a znovu" (N2).

Práce s rodinou dle odpovědí po odebrání funguje především na bázi poradenství a nabízení dalších služeb, které mohou rodině pomoci vrátit dítě zpět. S tím souvisí i další otázka, kterou jsem se doptávala, jak se snaží pracovnice předcházet takovým situacím jímž je jakákoliv pomoc od poradenství až po služby, které pomohou rodině odpočinout si a odlehčit situaci.

„Odebrání z rodiny není nikdy lehké. Někdy to však udělat musíte a je to jediné správné řešení. Mým další snem je pak existence organizace, která by přišla k rodičům a zeptala se, jak Vám nyní můžeme pomoci? Co potřebujete? Musí to pro Vás být velmi těžké. Měl by to být někdo na místo Barnevernetu. Ti to mohou dělat, ale myslím si, že by bylo lepší, kdyby se tomu věnoval někdo jiný. Jsou to prostě odlišné role, které by se neměli zaměňovat" (N2).

Podmínky pro zrušení rozhodnutí o odebrání dítěte jsou takové, kdy Barnevernet vidí, že se situace v rodině zlepšila a je tam skutečně vidět ta změna a ty „špatné věci" vymizely, pak se může dítě vrátit k matce. Toto rozhodnutí však není o rozhodnutí Barnevernetu, ale musí o tom rozhodnout soud. Každý případ musí jít k soudu a soud rozhoduje o předběžném opatření odebrání dítěte a Barnevernet v této věci připraví všechny informace. Soud také rozhoduje, zda je řešení dočasné nebo trvalé (skoro nikdy se tak neděje) a také určuje, zda v jakém časovém rozsahu budou moci být rodiče s dítětem v kontaktu a pokud Barnevernet vidí, že se situace zlepšila může rozhodnout tento proces přerušit znovu přes soud. Rodiče se mohou odvolat.

Okruh č. 5 Sociální ochrana a pracovní síla

V otázce na **požadavky na vzdělání** pro pracovníky sociální ochrany se dotazované naprosto shodly. Je nutné univerzitní vzdělání, nejméně bakalářské tříleté v sociální oblasti nebo Barnevernet pedagog. Aktuálně se také pracuje na rozšíření vzdělání, a to minimálně 5letého. Mimo to jsou nutné i praktické zkušenosti ze sociální práce z jiných pracovních míst.

Co se týče **kompetencí**, které sociální pracovník musí ovládat tak je jich mnoho, ale především je potřeba být schopný komunikovat, naslouchat, být empatický a schopný vidět různé verze příběhů. Každý sociální pracovník má **zodpovědnost** za vlastní rodinu, přičemž v danou chvíli by neměli mít více než 15 klientů. Pracovníci také pracují ve dvou, což velmi zkvalitňuje jejich práci, navzájem si pomáhají a je to také z důvodu jejich bezpečnosti. Míra samotné zodpovědnosti není tudíž tak velká. Hlavním úkolem pracovníka je zkontrolovat rodinnou situaci, domácnost, kde dítě žije, přičemž má pravomoc komunikovat se všemi rodinnými příslušníky, ale i ostatními zainteresovanými lidmi, následně všechny tyto informace shromáždí a přinese je na týmové setkání s konzultanty, kde se společně rozhoduje a hledá se

vhodné řešení rodinné situace či zda je nutné nějaké opatření či co je pro dítě nejlepší. Konkrétní klíčový pracovníci tedy nesou vážnou zodpovědnost za to, že všechny informace jsou správné, ale samotné rozhodnutí není a jedné osobě, ale je jednotné a na základě společné dohody s konzultanty a dále konzultant přímo rozhoduje o samotném opatření.

Dále jsem se zajímala o **úlohu byrokracie** ve smyslu množství administrativy při práci. Všechny odpovídající uznávaly velké množství administrativní práce, které na některých místech tvoří až 50 % práce sociálních pracovníků, ale zároveň byla zřetelná důležitost dokumentace z důvodu bezpečnosti a předávání informací. Dále viz uvedené citace.

„Řekla bych, že pokud pracujete na základním patře Barnevernetu tam tolik administrativy není, ale jakmile se začnete posouvat kariérně výše, narůstá i byrokracie“ „Karen Healy ve své práci uvádí že v Austrálii má tendenci sociální práce se měnit v administrativu a byrokracii, a proto bychom si na to měli dávat pozor a být všímaví, abychom opravdu dělali SP“ (N2).

Pracovních možnosti v rámci ochrany dítěte mimo státní správu jsou omezené, a to mi potvrdily i odpovědi respondentek. Norsko je v tomhle ohledu velmi úzké, neboť vše je zajišťováno státem a není dovoleno, aby sociální ochranu vykonával někdo jiný. Jsou zde ale organizace a instituce ze soukromého sektoru, které poskytují různé služby pro rodiny s dětmi a spíše se jedná o organizace zájmové (volnočasové aktivity aj.) jako je např., Červený kříž, Armáda spásy a různé religiózní spolky, které se více soustředí na lokální úroveň. Viz citace.

„Tyto organizace poskytují další služby a pokud my je nemáme, tak si nakupujeme od nich, i protože není obvyklé, že by rodiny sami hledali pomoc, takže pokud spolupracujeme s rodinou a nemáme takový typ služby, tak jim můžeme nabídnout služby od soukromých podniků“(N3).“Takže některé úkoly můžeme delegovat na soukromý sektor, ale jenom omezenou část“(N1). Všeobecně my máme mnohem více pracovních možností ve státním sektoru než soukromém“ (N3).

Poslední otázkou jsem se zajímala o hodnocení **platového ohodnocení** pracovníků ochrany dětí v porovnání se státním průměrem. Pracovnice toto hodnotily jako téměř totožné se státním průměrem s tím dodatkem, že čím vyšší vzdělání máte, tím vyšší peníze dostáváte. *(Pozn. autora: průměrná měsíční hrubá mzda v Norsku k r. 2015 dle OECD činí v přepočtu 133 815Kč)*

Okruh č. 6 Sociální ochrana v Norsku a její vnímání nejen ve vztahu ke kauze rodiny Michalákových

Jak již jsem vysvětlovala v totožném okruhu v předcházejících výsledcích ze strany českých sociálních pracovnic. Tento okruh byl mírně odlišný od zbytku (viz str.65-66), přičemž nyní zde budu uvádět výsledky odpovědí od norských pracovnic sociální ochrany.

V tomto okruhu jsem se zajímala o osobní hodnocení a vnímání norské sociální ochrany právě ze strany norských sociálních pracovnic a i to, zda ji vnímají jako přísnou či krutou a jak se staví k velkým proběhlým kauzám obviňující Barnevernet ze špatných postupů viz příklad rodiny Michalákových v ČR. Prvně jsem se dotazovala na znalost výše zmíněného případu, ale většinou respondentky si pouze matně vzpomínaly na tento případ, takže si jej více netroufaly hodnotit. Co se týče hodnocení přísnosti pracovnice vylučovaly a tento pohled jim nebyl vlastní, přičemž si za svými postupy a názory pevně stojí a vysvětlují jej v rozdílnosti hranících ve vnímání ochrany dítěte. Více je zřetelné v přiložených citacích.

„Já si myslím, že se z velké části jedná o mediální útoky ne zcela podložené na pravdě a nedostatku správných informací a je to smutné, protože naším účelem je opravdu pomáhat dětem v rodinách. Takže mojí zkušeností je, že se toho musí stát hodně předtím, než se odebere dítě z rodiny"(N3). Já se také domnívám, že spousta lidí nedokáže pochopit, že odebírání dětí není výmysl Barnevernetu nebo nás, ale je to postavené na tradičním systému, který nám říká, kdy dítě může být odebráno a kdy ne, takže my o tom nemůžeme příliš rozhodovat a je to ten tradiční systém, který určuje naše práva a povinnosti a my jednoduše děláme naši práci" (N3).

„K tomuto případu se nemůžu přesně vyjádřit, neboť ten případ neznám, ale se způsoby, jakým jsou některé diskuse vedeny si myslím, že hlavní rozdíl je právě v tom rozdílném nazírání na děti samotné, takže to pak nejsou útoky na Barnevernet, ale jsou to útoky na naše vnímání dětí jako svébytných bytostí" Jistě nemůžeme říct, že všechno děláme perfektně, ale to, co vy říkáte nebo co říká Váš pan prezident to je hloupost!" „Takže je i v pořádku, že máme své kritiky, ale nemyslím si, že kvůli tomu bychom měli všeho zanechat"(N2).

„Já věřím, že pro ostatní země se to může zdát přísné, ale druhou stránkou je věc pozadí, které nás identifikuje s nějakým traumatem, protože ano všechny věci okolo odebírání dětí jsou špatné a my to chápeme, ale i přesto když víme, že nejsme populární, my se o to nestaráme, my následujeme naší zemi a děláme to co si myslíme, že je dobré pro děti a jejich ochranu" (N1).

5. Diskuse

Cílem mojí práce bylo popsání a porovnání norského a českého systému sociálně právní ochrany dětí, přičemž jsem se zaměřila na její celkový přístup a vnímání dítěte a rodiny. Dílčími cíli pak bylo zhodnocení a posouzení výkonu a odlišností jednotlivých systémů se zaměřením na přístupy, metody a možnosti práce s rodinami a s dítětem. Zajímala jsem se také o legislativní uspořádání či roli pracovníků na orgánech a jinými dalšími faktory ovlivňující současnou podobu péče o děti. Zkoumaný soubor byl tvořen celkem 5 pracovnicemi orgánů SPOD v ČR a 3 pracovnicemi orgánu péče o děti v Norsku. Toto téma a tyto respondenty jsem si zvolila proto, že mě velmi zajímalo, jaké rozdíly v systému ochrany jsou spatřovány v jednotlivých zemí očima jednotlivých pracovnic a zároveň bych tím ráda přinesla objektivní srovnání, založené na objektivních informací dvou systémů ochran, mezi kterými v povědomí české populace vznikají dezinformace a tím se pokusila odkrýt některá základní témata, na kterých je sociální ochrana vystavěna.

Sociálně-právní ochrana dětí v ČR v porovnání s norskou sociálně-právní ochranou není natolik odlišná, jak se může zdát a obě země mají mnoho společného, ale také můžeme vidět jisté a velmi zajímavé rozdíly. Každá země má svá specifika, která jsem analyzovala a získala tak informace, o která specifika se jedná. Data vyplývající z této analýzy jsem provedla na určitých oblastech SPOD a uvádím je následovně dle stanovených okruhů.

V prvním okruhu jsem se zajímala o vnímání sociálně právní ochrany dětí, přičemž porovnávat jaké odpovědi jsou výstižnější nebo lepší nebylo mým účelem, ale pokud bych tuto oblast měla shrnout, myslím si, že odpovědi byly velmi totožné v tom smyslu, že všechny pracovnice vyzdvihovaly potřebu chránit zájmy dětí už z jejich povahy, kdy dítě je nutné chránit před jakýmkoliv ohrožením, násilím či jinými patologiemi a směřovat k tomu, aby byly naplňovány jejich potřeby a mohly se stát naší budoucností. Z norské strany se mi velmi líbilo časté zmiňování významu bezpečí a lásky, kterou by dítě mělo dostávat od svých rodičů a pokud ji nedostává nebo nedochází ke správnému jednání s dítětem je možné, aby tyto zájmy a potřeby dítěte se naplňovaly v jiné rodině. S tím souvisely i cíle ochrany, které spočívaly v ochraně dítěte a jeho zájmů jak na české straně i norské straně v pomoci dítěti uvnitř rodiny nebo mimo ni.

Co se týče postavení dítěte uvnitř rodiny a zodpovědnosti za jeho ochranu tak v tomto ohledu odpovědi tolik totožné nebyly. Největší rozdíly jsem vnímala v samotném postavení ve smyslu, kdy pro české prostředí je typické postavení dítěte uvnitř rodiny a za jeho ochranu jsou

prioritně odpovědní rodiče a následně stát. Ale naopak pro norské prostředí je typické vnímání dítěte jako nezávislé autority, jedince, pro kterého je jeho bezpečí tou největší prioritou i když samozřejmě podporují, aby dítě mohlo vyrůstat ve své vlastní rodině. V případě jakékoliv nutné intervence je dítě předním hlediskem a rodina je až druhotná. Zároveň pro mě bylo velmi překvapující, že na rozdíl od českého prostředí, je za sociální ochranu dítěte zodpovědný v podstatě každý člověk společnosti v tom smyslu, že pokud kdokoliv bude mít podezření na špatné zacházení s dítětem má přímou povinnost si tuto věc nenechávat pro sebe, ale sdělit ji úřadu péči o děti jinak zvanému Barnevernetu, který má za úkol celou situaci prošetřit. Na jednu stranu toto nastavení ve mně vzbuzuje pozitivní pocity v tom smyslu, že z tohoto úhlu pohledu je skutečně vidět prioritní postavení dítěte a také se mi líbí, že tento druh kooperace na dětských zájmech je velmi dobře přijatý veřejností. Myslím si, že to je další z jejich pilířů vyspělého sociálního státu, od kterého bychom se dle mého názoru měli co učit, ale na druhou stranu přirovnám-li tuto situaci k českému prostředí, neumím si zatím moc představit, jak by toto mohlo být funkční i u nás. Samozřejmě my také máme ze zákona zakotvenou oznamovací povinnost, ale ze svých osobních zkušeností, ale i výsledků práce mám pocit, že kolikrát je ne úplně přijatá veřejností a je to vnímáno spíše negativně. Panují zde názory, že každý by se v tomto ohledu měl starat sám o sebe a ochrana dítěte náleží pracovníkům na OSPODU, o to my se nemusíme starat. Toto smýšlení mi ale přijde chybné a samozřejmě nechci a nemyslím, že tento systém, které Norsko má nastavené je nastaven na principu žalování či jiného negativního vnímání, jak by se u nás mohlo zdát, ale na hodnotách participace na dětských zájmech, ale i životním přesvědčením, výchovou a celkovým postojem společnosti zaměřené „child friendly“ a to i ve smyslu včasných zásahů a prevence, které takové nastavení umožňuje, protože nemůžeme pouze spoléhat na několik konkrétních pracovníků, že zvládnou obsáhnout všechno, ale je to právě na uvědomělosti široké veřejnosti a doufám, že nás toto také jednou čeká, jelikož to skutečně hodnotím jako pozitivní jev, který nám umožní od pozdních zásahů, kdy je nutné odebírat dítě nebo jinak intervenovat rodinu, se přemístit na včasné zásahy a prevenci, která ve výsledků ulehčí a zkvalitní životy nejenom rodinám a dětem, ale i pracovníkům ochrany dětí.

Ukotvení v legislativě hodnotily obě zmíněné strany celkem pozitivně i přesto na každé straně jsou pochopitelně viditelná místa ke zlepšení. V České republice se někdy potýkáme s problémy nedostatečné legislativní úpravy nějakých úkonů nebo úpravy neodpovídají vykonávané praxi. Chybí silnější nástroje pro spolupráci s rodiči nebo dochází na některých místech republiky k rozdílnostem ve výkonu soudů. Z norské strany vyplynuly někdy rozpory ve výkladu zákona v oblasti práv dětí a práv rodičů.

V Norsku je také v zákoně ukotven zákaz jakýkoliv trestů pro děti. Prvně když jsem tuto informaci zjistila velmi mě zajímalo, jak je to vnímáno veřejností a co se skutečně myslí tím, trestem. Převezmu-li to na české prostředí u nás není nikterak zvláštní dítěti v případě neposlušnosti na „dát na zadek“ či plácnout přes prsty apod., což je pro norské prostředí naprosto nepřípustné. Udělá-li takový čin rodič veřejně na ulici, bude na něj pohlíženo skrz prsty, jelikož toto nařízení je velmi silně přijímáno veřejností, což mi potvrdily všechny dotazované pracovnice. Samozřejmě i toto musíme brát s rezervou, jelikož je trestání a trestání a v případě, kdy dá rodič dítěti pohlavek neznamená, to, že je mu dítě okamžitě odebráno spíše, je to takový úzus, jehož účelem chce stát a společnost chránit děti před jakýkoliv fyzickým násilím a učit rodiče jiným důsledkům pro děti.

Velká rozdílnost nepanovala ani na začátku druhého okruhu, kdy jsem se doptávala na postavení orgánů ochrany dětí. V norském prostředí je postavení Barnevernetu vnímáno jako velmi silné a nezávislé, přičemž jak již jsem zmiňovala výše Barnevernet se nebrání spolupráci, ale zároveň v případech ohrožující život nebo zdraví dítě je jeho postavení a rozhodnutí nezávislé na komkoliv ostatním. Trochu naopak je tato pozice vnímána v českém prostředí, kde je postavení OSPODU také vnímáno jako klíčové, ale zároveň často bojuje s okolím se strachem spolupráce nebo možná spíše neochotou čímž, je postavení snižováno. Zároveň dle odpovědí, ale je viditelná v posledních letech změna, kdy se OSPODY nevnímají pouze jako úřady, kteří umí akorát odebírat děti a je potřeba se jich bát, ale jako koordinátoři sociální péče, kteří mají možnosti využívat spoustu nástrojů sociální práce, které této roli jenom přidávají, a to si myslím, že je správné.

Po celou dobu psaní své teoretické části práce jsem se velmi často setkávala s pojmem nejlepší zájem dítěte. Ale co se skutečně skrývá pod tímto líbivým pojmem? Na to jsem se ptala i svých respondentek a jejich odpovědi byly velmi zajímavé a přínosné. A jaké jsou nejhlavnější rozdíly právě ve vnímání tohoto pojmu, který je pro ochranu zřejmě klíčovým pojmem? Já znovu největší rozdíl v tomto ohledu spatřuji v nazírání dítěte jako nezávislého jedince a jako na člena rodiny. Kdy pro norské pracovnice v souvislosti s tímto pojmem byly klíčové situace, kdy dítě nesmí žít ve strachu nebo jiném nebezpečí a zároveň by ze strany rodičů měla být viditelná starost o dětské potřeby a jejich stimulaci pro jejich rozvoj. A zároveň i když se tento pojem může zdát být prázdný a velmi v tomto ohledu záleží na individuálním posouzení daného člověka. A je nutné dle norského pojetí, vždy se snažit přiblížit dítěti co nejvíce, abychom si dokázali odpovědět na to otázku co je pro něj nejlepší. Přičemž bychom do toho neměli příliš vkládat naše vnímání, ale soustředit se hlavně na dítě, i když je zřejmé, že ne vždy je to reálné,

ale takto by to mělo probíhat v ideálním případě. Znovu je tedy velmi zřetelný postoj k dítěti jako hlavnímu aktérovi, na jehož zájmy bychom měli myslet. Nechci zároveň říct, že v České republice toto také není důležité, ale spíše na tento pojem bylo nahlíženo z pozice dospělého člověka a rodiny, která by měla hájit zájmy dětí, starat se o jeho potřeby a vychovávat dítě tak aby se stalo platným členem společnosti na pomezí svých práv a povinností, přičemž by to, ale dle odpovědí pracovnic OSPOD nemělo být vnímáno něco jako co si dítě přeje.

Co se týče nástrojů, které mohou pracovnice využívat při své práci, tak asi nejzřetelnější rozdíl jsem spatřovala v tom smyslu, že na norské straně jsou nástroje mnohem více orientované na první pomoc rodinám, ať už se bavíme o poradenství nebo o dalších nabízených službách pro rodiny s dětmi, které mají za úkol předcházet vyhroceným situacím a naopak z naší strany jsem měla a mám ten pocit, že i když se situace dle mého názoru obrací každý rok k lepšímu, tak právě na poli prevence a včasných zásahů jsme jakými nováčky a těch možností a služeb jak podporovat a stimulovat rodinu samo o sobě není tolik jako je těch nástrojů represivních, které mají jediný cíl a to řešit již vzniklý problém. Což si myslím, že je škoda, a naopak bychom se více měli zaměřit na dostupnost prvních služeb, a to nejenom ve velkých městech, kde tuto dostupnost nahrazují neziskové organizace se svými službami, ale i v menších regionech, kde jsou možnosti omezené.

Dále se dostáváme k otázkám na situaci, kdy má dítě opustit rodinu. Musím uznat, že jsem byla mile překvapena, že u skoro všech pracovnic na všech stranách jsme došly k závěru, že odebrání dítěte z rodiny je možnost využívaná až jako poslední po nabídnutí všech různých služeb nebo v situaci, kdy je dítě ohrožováno na životě nebo na zdraví a nelze situaci řešit jiným způsobem. A domnívám se, že je to skutečně správně, jelikož souhlasím s některými názory oslovených, že tento zásah do rodiny je natolik narušující a pro dítě natolik stresující, že by k němu mělo docházet pouze v případech krajní nouze, kdy dítě v rodině trpí. Jiného názoru, byla jediná z oslovených, a to respondentka z ČR, která tvrdila, že dle jejího názoru je důležité odebírat dítě z rodiny adekvátně ke každému případu, tak že někdy je lepší odebrat dítě z nefungující rodiny dříve, pracovat na její nápravě a následně vracet dítě zpátky než riskovat větší poškození rodiny po delším čekání na odebrání. Dlouho jsem nad tímto názorem uvažovala, ale i přesto souhlasím se zbytkem odpovídajících a v tomhle ohledu se znovu spíše přikloním na stranu dítěte, kdy bychom se měli snažit, co nejvíce s dítětem pracovat v jeho prostředí a nabízet služby, spolupráci s jinými organizacemi než přistupovat k tomuto radikálními kroku, který může mít pro dítě doživotní následky.

Tak jako se názory scházely v přechozích otázkách, naopak se rozcházely v otázce další, kde jsem se dotazovala na upřednostňování formy náhradní rodinné péče, a to mezi péčí pěstounskou nebo ústavní. Asi bych řekla, že ani ne překvapivě na české straně panovaly pozitivní názory na využívání pěstounské péče, a to především u malých dětí, což i přesto považuji za důležitý pokrok, protože ještě nedávno v ČR bylo běžné využívání kojeneckých ústavů pro malé děti namísto pěstounské péče. I přesto pracovnice nezmiňovaly jako jednoznačně negativní ani ústavní péči. Především ve smyslu větší nabídky odborných služeb v místě zařízení umožňující okamžitou krátkodobou odbornou pomoc pro děti s výchovnými problémy, závislostmi nebo pro děti jinak delikventní. Na druhou stranu dle mého názoru těmto výsledkům není důvod se divit, protože i jak uváděly pracovnice v odpovědích, tak s tím souhlasím i já, že naše pěstounská péče a náš systém není připraven přijímat děti jiného etnika, s výchovnými problémy, starší děti nebo vícečetné sourozenecké skupiny, pro které je aktuálně mnohem snadnější a někdy i lepší ústavní zařízení. A i z toho důvodu jsem přesvědčena i z úst některých oslovených to takto vyznělo, jakmile bude tento systém schopen přijímat i tyto děti, tak pěstounská péče bude mít mnohem širší uplatnění. Na druhou stranu, pokud se vrátím k porovnání s Norskem, tak i z jejich odpovědí bylo zřetelné, že stále bojují s neustálým nedostatkem pěstounů ochotných vykonávat dle mého názoru tuto velmi náročnou práci. To si myslím, že není jen problém Norska a náš, ale je to problém celoevropský. I přestože z jejich strany bylo jednoznačné upřednostnění pěstounské péče na úkor ústavní a residenční péče je v těchto případech využívána pouze v případech nutného zřetele či většího problému (závislosti, výchovné problémy). Zároveň v norské legislativě je ukotveno, že využití tohoto typu péče by mělo být vhodné nejdéle od 12 roku věku, což hodnotím jako velmi kladnou věc, protože pokud budeme schopni nějakým způsobem náš systém více připravit na přijímání dětí do pěstounské péče a nejenom pro malá zdravá miminka, ale pro všechny cílové kategorie, mám dojem, že toto ohraničení je správné, jelikož malé dětí dle mého názoru do 10 let do ústavní péče nepatří.

Sociální ochrana pro děti, které dosáhly 18-ti let je možná v obou zemích, ale pouze v Norsku je i na formální úrovni. V norském zákoně je upraveno, že sociální ochranu stát může poskytovat do výše 23 let, přičemž jedinec musí s danou péčí souhlasit. Barnevernet pak může nabídnout pomoc s bydlením, i třeba zaplacením prvního nájmu, s hledáním zaměstnaní a jiné poradenství. U nás naopak je ochrana zákonně možná pouze do 18 let věku a pak může probíhat na nějaké neformální úrovni, přičemž záleží na solidárnosti jednotlivého pracovníka. Já jsem v tomto ohledu byla velmi mile překvapena norským zákonem a jeho solidaritou pomoci mladistvému i finančně v prvních měsících samostatného života což je věc, kterou si zatím

skoro vůbec nedokáži představit, jak by probíhala v českém prostředí, ale za mě je to rozhodně skvělé, přičemž si musíme uvědomit, že vyspělost a prosperita sociální ekonomiky ve srovnání ČR a Norska je na úplně jiné úrovni. I přesto bychom takovou úpravu mohli vzít jako předlohu pro svou vlastní, jelikož naprosto souhlasím s tím, že když dítěti odbije 18 let, neznamená to, že je dospělý, i když právně ano, a všechno bude zvládat bez pomoci sám, i proto by měl stát být k těmto mladistvým více solidární a posílit tak jejich možnosti, už jenom z toho důvodu, že jejich šance pro rovný start zapojením do sociálního systému jsou a byly sníženy.

V dalším okruhu jsem se zabývala spolupráci jednotlivých orgánů péče o děti v daném státě a zajímala mě jejich funkčnost. V obou zemích byla spolupráce hodnocena kladně především s nižšími správními celky. B případě spolupráce s ministerstvy nebo jinými vyššími nadřízenými orgány, v Norsku např., Bufdir a Bufetat, ale zmiňovaly pracovnice drobné neshody, a to především v komunikaci a porozumění, kdy například na straně českého prostředí pracovnice střídmě hodnotily některé těžko uchopitelné dokumenty vydané ministerstvy nebo i to, že sociální ochrana je v rámci některých bodů rozdělena do gescí více ministerstev, což i dle mého názoru způsobuje větší problémy než výhody a měli bychom pracovat na jejím sjednocení pod jedno ministerstvo. Ze strany norského prostředí to byla spíše vnímána bariéra v komunikaci a odlišných názorech na jednotlivé případy, které vedou ke konfliktům.

Další rozdíl v systému ochrany, na který jsem narazila během psaní své práce, bylo to, že Norsko jako první ze (a nyní už z mnoha evropských) států má ustanovenou funkci dětského ombudsmana pro práva dětí. Následně potom co jsem si o této funkci zjistila více informací a proběhly rozhovory s pracovnicemi v Norsku, začalo mě zajímat jaké postavení nebo názor na tuto pozici mají pracovnice v České republice, jelikož ze strany norské je tato funkce hodnocena velmi pozitivně a je velmi aktivně využívaných „nástrojem“ pro ochranu práv dětí v zemi, kdy ombudsman jako žádný jiný sociální pracovník ze své státní pozice má roli i politickou a veřejnou a je schopen přinášet nová témata médiím, politikům i veřejnosti napadat ty témata, které jsou v rozporu s právy dětí a celkově se prát za hlídání práv dětí ve společnosti. Já tuto funkci hodnotím velmi pozitivně a jsem velmi ráda, že pozitivní ohlasy sdílely i některé odpovídající pracovnice v ČR, které tuto pozici hodnotily také kladně a byly by rádi za její ustanovení. Zároveň podotýkaly a s čím souhlasím, že vytvořením takové funkce by měla probíhat náležitá odborná debata, inspirace ze zahraničí a jasné legislativní ukotvení.

V dalším čtvrtém okruhu jsem se na začátku zajímala o počty dětí podléhající péči jak v Norsku, tak v ČR. V Norsku jsem prvně ze svých prvních teoretických zjištěních byla překvapena relativně velkým počtem dětí podléhající péči, přičemž tento fakt mi dle odpovědí

norské pracovnice nevylučovaly, přičemž si jej vysvětlovaly právě důrazným postojem společnosti k právům dětí, netolerancí jakéhokoliv druhu násilí, důležitostí dětského blaha a zaměřeností na včasné intervence. Ke spojení v souvislosti s vyšší multikulturalitou překvapivě nedošlo. Když jsem se na tu samou otázku doptávala v českém prostředí, odpovědi natolik jednolité nebyly. Pracovnice z jedné strany zmiňovaly, že čísla hodnotí jako vysoká, ale na druhou stranu se objevovaly názory opačné a spíše zmiňovaly velkou specifičnost v tom ohledu, že v ČR na rozdíl od jiných západních zemí v Evropě, poměrně velkou část práce zabere výkon role kolizního opatrovnictví v hájení práv dítěte při rozvodovém řízení rodičů. A s tím opravdu musím souhlasit, protože si myslím, že je to velké specifikum, které se odráží na celkových počtech případů, a i samotné práci sociálních pracovníků v ČR. A zmiňuji to především z toho důvodu, kdy tato rozdílnost bude dle mého názoru hrát velkou roli při celkovém srovnání počtu dětí podléhající péči. Vysvětlím níže.

Po celou dobu psaní své práce jsem žila v domnění, a i dle svých prvotních výsledků z norské strany se mi tak potvrdilo, že čísla dětí podléhající péči v Norsku jsou vysoká a toužila jsem po vysvětlení. Opak se ale ukázal pravdou, a právě při konečném vyhodnocení a postavení čísel vedle sebe mi vyplynulo, že naopak pokud zjištěné údaje přepočítám na procenta a porovnám tak naopak naše čísla dětí podléhající péči jsou mnohem vyšší než na norské straně. Pokud to uvedu přesněji, ze svých údajů je v Norsku celkem 1,11mil., dětí k r. 2017 a z toho celkem 54 620 dětí podléhá péči, což činí zhruba necelých 5 % dětí. A pokud si stejnou logikou postavím vedle sebe čísla České republiky, kdy celkový počet dětí je znám přibližně okolo 1,65 mil., a z toho ke konci r. 2017 bylo dětí podléhající péči celkem 260 071, tak stejným výpočtem mi vychází o celých 10 % dětí více v péči OSPOD než v Norsku, celkem tedy zhruba 15 % dětí podléhající péči OSPOD.

Toto zjištění pro mě bylo v danou chvíli naprostým, na který jen těžko hledám racionální odpověď, už jenom z toho důvodu, že jsem si vědoma, že je velmi těžké a možná i nesprávné porovnávat tyto čísla. Už jenom v rámci toho, že každá země si vede své statistické údaje jiným způsobem. I přesto jako jediné možné vysvětlení, této dle mého názoru celkem markantní odlišnosti, mě napadá právě rozdílná agenda SPOD v jednotlivých zemích, kdy v ČR, jako jedné z mála zemí je agenda kolizního opatrovnictví součástí každodenní práce sociálních pracovníků na orgánech SPOD, což ve srovnáním s Norskem neplatí. Zároveň, ale nejsem schopná toto moje zjištění nějakým způsobem potvrdit a odpověď na otázku, co způsobuje tento procentuální rozdíl, zůstává nezodpovězena. Zda se jedná pouze o rozdílnost v agendách a zda agenda kolizního opatrovnictví v ČR hraje tak velkou roli případů, nejsem schopná zjistit, už

jenom z toho důvodu, že v rámci ČR neexistuje oddělená statistika počtu dětí u konkrétních opatření. I přesto to pro mě bylo velmi zajímavé zjištění.

Po této otázce se znovu na krátko vracím k problematice odebírání dětí z domova a konkrétně jsem se zaměřila na postupy, které jsou uplatňovány. Jak již jsem uváděla výše všechny oslovené se shodovaly, že odebrání dítěte z rodiny je vnímáno jako až poslední možností po nabídnutí a využití ostatních služeb a možností, ale v případě je-li to nutné, vždy je snaha a v českém prostředí je to dokonce zákonná povinnost takovému kroku předcházet důkladné zhodnocení a posouzení situace dítěte a rodiny. Podobné je i v norském prostředí, kde pracovníci zhruba 3 měsíců mají prostor zjistit celou situaci, dostat se do kontaktu s rodinou a širším prostředí a zjistit možnosti. Přičemž a v tomto ohledu se znovu shodovaly, obě strany, že celý proces je velmi individuální a specifický nejenom konkrétním případem dítěte, ale také v závislosti na konkrétním pracovníkovi, kdy každý má hladinu trochu jinde, a i proto si myslím, že takové rozhodnutí mělo být podpořené kolektivně, a především založené na intuici.

Tento způsob kolektivního rozhodování se mi velmi zamlouval i v Norsku, kdy klíčový pracovník, který s rodinou pracuje o další postupu nerozhoduje sám, ale přináší sesbírané informace na společné setkání s konzultanty a společně se rozhoduje o dalším postupu čím je zaručena i nižší osobní zodpovědnost a zátěž na pracovníka. Je mi jasné, že v i v českém prostředí má konkrétní pracovník možnost celou situaci konzultovat s celým profesním týmem na oddělení a v případech odebrání dítěte se to vyžaduje, a to minimálně s vedením, ale i přesto si myslím, že tento systém kolegia by byl k práci českých sociálních pracovníků, ještě více přípustný a možná bychom tím dokázali lépe předcházet brzkému vyhoření pracovníků z nátlaku osobní odpovědnosti za rozhodnutí, ale to se dostáváme již k jinému tématu.

Po nabídnutí všech služeb, snaze podpořit rodinu, dostat ji z inkriminovaného prostředí či zapojit do pomoci širší rodinu, přičemž důvody ohrožující dítě stále trvají pracovnice mají povinnost podat návrh na předběžné opatření o odebrání dítěte o kterém vždy a na obou stranách rozhoduje soud. V každém případě, pokud dojde k takové situaci je důležité vědět jaká bude další cesta dítěte. Nejčastěji k těmto účelům je v českém prostředí využíváno zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) nebo dětské domovy, přičemž jedna z oslovených se také rozhovořila o tom, že ne vždy PPPD je vhodným řešením už jenom z toho důvodu, že se stává, že dítě je přirazeno k nevhodným pěstounům a i když pěstouni na přechodnou dobu nemají velké možnosti výběru dítěte, myslím si spolu s několika odpovídajícími, že by bylo vhodné, aby se na i na toto při umisťování bral vzhledem k pěstounům zřetel a souhlasím s tím, že by bylo správné, aby si pěstouni mohli

například určit svoji specializaci (věk, hendikepované děti aj.) což by dle mého názoru vedlo k ještě větší úspěšnosti při využívání PPPD a na zřizovateli je, aby si tyto počty reguloval. V norském prostředí je navrhováno řešením takových situací skrze stabilní pěstounské rodiny se svým konkrétním zaměřením a schopností přijmout dítě.

Takže v tomto ohledu panovala shoda na obou stranách a na obou stranách vidím prostory ke zlepšení. U shody také zůstaneme, pokud se budeme bavit o další spolupráci s rodinou po odebrání dítěte z rodiny. Všechny pracovnice se shodly, že vyjmutím dítěte z rodiny práce nekončí ba začíná, ale bohužel když to vztáhnu k českému prostředí, tak ne vždy je to fungující i v realitě. Přičemž se znovu dostáváme k problému málo dostupných služeb a možností pro menší regiony, které by tím umožnily kvalitnější práci s rodinou, a to si myslím, že v tomto ohledu má Norsko situaci s návaznými službami zvládnutou velmi dobře. Velmi zajímavou diskusi také přinesla jedna z oslovených z Norska, která uvedla, že by se přimlouvala proto, aby další spoluprací se věnoval někdo jiný než ze samého úřadu, který odebral dítě. Velmi mě tento názor zaujal a opravdu myslím, že je to zajímavá myšlenka, která by mohla figurovat i u nás, jelikož je naprosto zřejmé a asi ani není důvod čemu se divit, pokud v rodině probíhá nějaká těžká situace jsou tam spory, které vyústí, v to, že dítě musí rodinu opustit, tak vztahy mezi sociální pracovnicí a rodinou budou velmi poznamenané. A pokud ten samý člověk má znovu přijít do rodiny a nabízet pomoc, tak možná není divu, že spoustu rodin pomoc odmítá, protože každý si dokážeme představit pokud nám někdo ublíží tím způsobem, že nám vezme naše dítě, i když v pozadí můžeme vidět racionální základ, je lidsky téměř nemožné navázání vřelého vztahu pro další spolupráci vedoucí k návratu dítěte a když tak pouze ve výjimečných případech a i z toho důvodu stejně jako pracovnice z Norska bych se přimlouvala za to, aby tento systém návazných služeb pro rodiny koordinoval někdo jiný, který v této kauze není natolik citově zainteresovaný, ale s tím se znovu dostáváme k situaci nutnosti zkvalitnit provázanost nabízených služeb.

Předcházet takovým situacím se dá určitě včasnými intervencemi, prevencí, dostatečnou nabídkou služeb a poradenství, ale to už se znovu vracíme do stejné noty viz výše, kdy si myslím, že pro český systém a úbytek dětí spadající pod ochranu děti by vyžadovalo více orientované zaměření na systém prevence než represe.

Podmínky ke zrušení takového soudního rozhodnutí jsou v obou zemích totožné. Je nutné, aby vymizely ty důvody, které soud a pracovnice orgánu ochrany dětí vedly k tomuto rozhodnutí. Stejně jako u nařízení i v případě ukončení o tom rozhoduje soud v časových možnostech daného soudu a státu.

V dalším a předposledním okruhu jsem se zajímala o požadavky na vzdělání a úlohu zodpovědnosti na jednotlivého pracovníka ochrany dětí v zemi. V obou zemích je vzdělání nutné vysokoškolské, a to minimálně 3leté, přičemž v Norsku se diskutuje o podmínce minimálně 5letého vzdělání + praktické dovednosti z jiných pracovišť. V ČR je podmínka také stavěna na VŠ vzdělání, ale zároveň je akceptovatelné i VOŠ, mimo to je nutné splnění úřednické zkoušky. Tyto podmínky jsou v rámci obou zemích hodnoceny v celku pozitivně, mimo to, že v ČR navzdory těmto relativně vysokým požadavkům tak postavení sociálních pracovníků ve společnosti není přijímáno jako postavení profesionální a ani tomu neodpovídá finanční ohodnocení, ale to je věc druhá, čímž nechci v žádném případě napadat tyto požadavky ba naopak si myslím, že vysoké vzdělání pro tyto pozice je nadmíru důležité a nemyslím si, že řešením je požadavky snižovat, spíše bychom měli zapracovat na zlepšení postavení sociálních pracovníků ve veřejnosti a i platových podmínek, které hodnotím v tomto ohledu mnohem lépe zvládnuté v Norsku. Samozřejmě nechci konkrétně srovnávat ohodnocení pracovníků Barnevernetu a nás, jelikož jejich platy jsou mnohonásobně vyšší i v dalších sférách, ale zároveň bychom tím neměli přestat naléhat a tlačit na naše vlády chtějíc zlepšení.

Co se týče míry zodpovědnosti připadající na jednoho sociálního pracovníka je znovu mírně odlišná. Jak již jsem zmiňovala, role zodpovědnosti norských pracovníků Barnevernetu je výrazně nižší než v ČR, a to nejenom v rámci počtu případů na jednotlivého pracovníka, který by v danou chvíli neměl mít více než 15 rodin (a i to je hodnoceno jako mnoho), ale také v roli, jakou daný pracovník vykonává, která spočívá ve shromáždění co nejvíce správných informací a zjištění situace rodiny, přičemž konkrétní postupy jsou rozhodovány v kolektivu s místními konzultanty. Oproti tomu míra zodpovědnosti české sociálního pracovníka je v tomto ohledu mnohonásobně vyšší a pokud konkrétní pracovník z vlastní iniciativy nekonzultuje svoje postupy a rozhodnutí zůstává to na něm a až v případě špatného rozhodnutí tyto chyby nese nejenom vedoucí pracovník, ale i konkrétní osoba. A to si myslím, že není správné, jelikož pokud jsou rozhodnutí vždy zakládána na kolektivním sdílení a rozhodnutí je zde mnohem vyšší šance pro kontrolu, vlastní sebereflexi, která má vliv na další práci.

Na otázku ohledně byrokracie ve smyslu množství administrativy se žádné velké rozdíly nekonaly ba naopak všechny pracovnice uznaly velkou zátěž pro práci, která někdy sčítá až 50%, což je dle mého názoru strašně velké číslo, která ve výsledku limituje samotnou práci sociálních pracovníků, přičemž to není jenom můj názor, ale na tom se shodly všechny dotazované ve smyslu, že by bylo potřebné tuto zátěž nějakým způsobem ulevit.

Poslední oblastí v tomto okruhu, ve kterém jsem spatřovala rozdíly mezi českou a norskou stranou jsou právě další pracovní možnosti v rámci ochraně dítěte, přičemž v norském prostředí jsou možnosti velmi omezené, jelikož významně převažuje státní sektor nad sektorem soukromým a dalším poznatkem, že ani nikdo jiný mimo Barnevernetu a další oddělení, které mají pověření ze zákona, nesmí ochranu dítěte provádět jiný subjekt a i když zde jsou některé organizace poskytující služby, většinou se jedná o zájmové organizace nebo služby, kterým dal pověření právě stát, aby tuto činnost vykonávaly, ale i přesto jsou v minimálním množství. Barnevernet maximálně může některé ostatní služby, které jsou nabízeny nakupovat. Naopak v českém prostředí i když samozřejmě silnou roli má stát a jeho OSPODY, i přesto jsou oblasti, a především v rámci celého sektoru sociálních služeb, kde se stát angažuje minimálně a nechává prostor soukromým organizacím nebo své některé úkoly deleguje na tyto organizace. Tomu odpovídají i čísla ze statistických ročenek MPSV, kdy převážným zřizovatel zařízení a služeb v sociální oblasti je právě soukromý sektor. Myslím, si, že i v tomto ohledu je to velmi zajímavé srovnání, přičemž každý způsob má svoje výhody i nevýhody, jako může být roztříštěnost, nejednotnost v přístupech k práci, ale zároveň pestrost a více různých pohledů na danou situaci a možnost uživatele vybrat si poskytovatele, přičemž v rámci Norska to bude určitě sjednocenost, větší míra spolupráce, poptávka se bude lépe vyrovnávat nabídce, ale naopak je to omezenější výběr služeb.

V posledním okruhu jsem se oboustranně zajímala vnímání sociální ochrany v Norsku v odrazu k ČR, kdy zajímalo jak celkové osobní hodnocení a vnímání norské sociální ochrany ze strany jednotlivých pracovnic v obou zemích tak postavení k velkým proběhlým kauzám obviňující Barnevernet ze špatných postupů viz př., rodiny Michalákových. Rozdílnosti v názorech byly jasně patrné, ale zároveň mě mile překvapilo, že z české strany jsem se nedočkala žádného odsouzení nebo vyloženě negativního postoje k norské sociální ochraně, za co jsem velmi ráda, jelikož si myslím, že mnoho lidí díky výše zmíněné kauze v sobě dříve a možná i do teď v této souvislosti schovávali jakousi zášť vůči norské sociální ochraně, která vznikla na základě informací, které byly prezentovány v médiích a které dle mého názoru nebyly objektivní a i proto jsem ráda, že jsem se s tím během svého výzkumu nesetkala.

Respondentky v tomto ohledu odpovídaly velmi matně, jelikož si netroufaly danou situaci posuzovat dle tvrzení v médiích, které častokrát hodnotily jako vytržené z kontextu či neadekvátní. Je pravdou, že některé postupy jako zvláštní byly hodnoceny, ale to spíše v souvislosti se zvyklými postupy u nás v ČR. Naopak pozitivně hodnotila jedna respondentka tu situaci, kdy během této kauzy byla slyšet pouze ta maminka, která křičela a bojovala o své

děti, ale Barnevernet v tomto ohledu mlčel a nevyjadřoval se. Někomu by to v tomto ohledu mohlo připadat, že tím chce skrývat svoje provinění, a i takové názory se českém mediálním poli v tu dobu hojně objevovaly, ale naopak nevyjadřováním se Barnevernet zaujal velmi dobré stanovisko v tom smyslu, že skutečně hájil zájmy těch konkrétních dětí touto kauzou postižených, a to si myslím, že je naprosto správné, protože právě před takovými situacemi je potřeba děti chránit. Zároveň pro mě bylo zajímavou odpovědí jedné respondentky, které měla tu možnost mluvit o této kauze s člověkem, který měl daný spis v rukou a na základě toho nevyjádřila pochybnost, že by norská strana pochybila. Na jednu stranu jsem za to byla ráda ne že bych chtěla stát na norské straně, jelikož i moje postavení je v tomto vedlejší a tento případ jsem konkrétně neznala, ale i po rozhovorech se zmíněnými pracovnicemi v Norsku jsem neměla dojem, že by dělaly něco špatného a určitě to nebylo na základě ničeho či nějakých domněnek, jinak si to neumím vysvětlit a spíše to přiřazuji právě rozdílnému vnímání a nahlížení na dítě ve společnosti co mi potvrdila i tato práce.

Když jsem se na případ dotazovala z druhé strany norských pracovnic, většinou si pouze matně vybavovaly tento případ, tudíž si jej netroufaly hodnotit, i přesto striktnost vylučovaly. Z velké části o takových i jiných případech mluvily v souvislosti mediálními útoky nepodložené na pravdivých tvrzeních a nepochopení tradičního systému, což často hodnotily jako velmi smutné, protože dle jejich odpovědí je jejími skutečnými zájmy chránit dítě v rodině a tradiční systém pak říká za jakých okolností se může přistoupit k dalším krokům. Problém viděly právě v rozdílném nazírání, o kterém jsem mluvila výše a pak jej nehodnotily jako útoky na Barnevernet jako samotný, ale útoky na jejich přirozené vnímání dětí a jejich práv, a i když se to pro někoho může zdát tvrdý systém tak to chápou, ale zároveň dodávají, že to není jejich starost, jejich starostí je chránit děti v zájmech celé společnosti.

Takže kdybych to měla na závěr shrnout, kdy z české strany pracovnice slovo přísné nevylučovaly, ale zároveň se snažily uvědomovat, že ne vždy to musí být vnímáno negativně, protože prioritním cílem ochrany dítě je právě ochrana dítěte a každý na ní může mít svůj postoj založený na hodnotách té dané společnosti. I proto si myslím, že je důležité myslet na co, že každá mince má dvě strany a není jenom černá a bílá a někdy pouze stačí zjistit si více informací, které nám pomohou pochopit i ostatní postupy či názory a ani je vlastně nemusíme snažit přijímat za vlastní, ale bohatě stačí o nich vědět, uvědomovat si jejich příčiny, znát i jiné přístupy, které pro nás v něčem můžou být inspirací a v něčem zase ne. Já sama sobě jsem toho dle mého živým důkazem, ale zároveň jsem ráda, že mi toto potvrdil i můj výzkum.

6. Závěr

Zodpovězení výzkumných otázek stanovených na začátku výzkumu směřovalo k hlavními cíli této diplomové práce, kterým bylo popsání a porovnání norského a českého systému sociálně právních ochrany dětí a jejím celkovým přístupem a vnímáním dítěte a rodiny. Dílčími cíli bylo zhodnocení a posouzení výkonu a odlišností jednotlivých systémům se zaměřením na jejich přístupy, možnosti a metody práce s rodinou a dítěte, přičemž jsem se zajímala o legislativní uspořádání v dané zemi, kompetence pracovníků na orgánech SPOD, spolupráci s jinými orgány nebo institucemi a dalšími faktory ovlivňující současnou podobu ochranu dětí.

Celá diplomová práce byla rozdělena na teoretickou a empirickou část. Samotná teoretická část byla ještě dále členěna do dvou obsáhlých kapitol popisují norskou a českou sociální ochranu dětí, přičemž každá z nich obsahovala informace od historie, legislativního ukotvení, definice sociální ochrany po popis aktérů sociální ochrany, pravomoce orgánů a opatření. Na závěr jsem stručně uvedla informace ohledně pracovní síly a financování ochrany dítěte v jednotlivých zemích. Ve výzkumné části jsem na začátku definovala hlavní cíl výzkumu, společně s výzkumnými otázkami a metodologií, která byla pro tuto práci zvolena. Popsán byl výzkumný vzorek, způsob jeho výběru, sběr a následné zpracování a analýza získaných dat, kterou jsem prováděla metodou otevřeného kódování. Závěrečná kapitola obsahuje vyhodnocení výzkumu v diskusi, kde jsou shrnuty poznatky z výzkumného šetření.

Informace k výzkumu byly získávány jak z českého prostředí skrze pracovnice orgánů OSPOD, tak z prostředí norského, přesněji v severním části Norska, okresu Bodø, a to skrze místní pracovníky ochrany dětí tzv. Barnevernetu a jedné jinak zainteresované osoby. Celkem se mi podařilo získat 8 rozhovorů a z toho 5 z ČR a 3 z Norska. Jak již jsme uváděla v metodologii, mým prvotním plánem byl stejný počet respondentů i z norského prostředí, ale vzhledem k cizímu prostředí, jazykové bariéře a nedostatku místních možností se mi po dlouhé snaze podařilo získat rozhovory 3. I když je mi naprosto zřejmé, že výsledky tohoto výzkumu, jen těžko můžu více zobecňovat na celé norské nebo i české prostředí vzhledem k malému počtu oslovených, tak si na druhou stranu myslím, že i přes tuto nevýhodu, jsem získala hloubkové informace přímo z norského prostředí, které nejsou všední a přinášejí zajímavé informace a zjištění ve vztahu k sociální ochraně dětí u obou zemí.

Na základě zjištěných výsledků si dovolím si tvrdit, že cíle, které jsem si na začátku své práce stanovila, byly dosaženy a jsou v jednotlivých okruzích v diplomové práce zodpovězeny. Kdybych je měla závěrečně shrnout tak v celkovém porovnání ochrana dětí v jednotlivých zemích není natolik rozdílná a obě země mají něco společného, i přesto můžeme vidět zajímavé rozdíly. Všechny rozdíly a informace odpovídající na výzkumné otázky zde nebudu uvádět, jelikož bych se nerada opakovala a již jsem je jednou uváděla v diskusi (viz výše). Ale pokud bych měla z výsledků shrnout to nejdůležitější tak dle mého názoru spatřuji největší rozdíly ve všeobecném vnímání dítěte a jeho postavení ve společnosti, kdy v ČR je dítě spatřováno spíše jako součást rodiny, ale naopak pro norské prostředí je typické vnímání dítěte jako nezávislé autority a to je dle mého názoru základní kámen všech rozdílů, které vyplynuly z výzkumného šetření, jelikož pro severské země všeobecně je typické hledání cest a možností jak do všech intervencí a řešení zapojit nejvíce to dítě, přičemž u nás jsme někdy příliš zvyklí s dítětem manipulovat a moc se jich na nic neptat. V Norsku obecně platí princip větší možnost vyjádření dítěte, který v případě rizikové situace má větší sílu než slovo rodiče, tím samozřejmě nechci říct a už vůbec ne potvrzovat, že zájmem dětí v Norsku není být v rodině, samozřejmě, že ano, ale v případě jakéhokoliv ohrožení dítěte v rodině jsou jeho zájmy prvotní.

Samotné výsledky výzkumného šetření logicky nejdou vztahovat na celou populaci ať už v českém nebo norském prostředí. Jedná se pouze o reprezentativní vzorek, který, ale může předávat potřebné informace a zjištění o jednotlivých systémech podložené subjektivními názory konkrétních osob podílející se na jejich tvorbě. Zároveň mohou tyto zjištění sloužit k rozšíření povědomí laické, ale někdy i odborné společnosti o jednotlivých systémech sociální ochrany a například i zmírnit někdy předsudečné smýšlení, především o norském systému ochrany, který je pro nás někdy vnímaný jako velice kontroverzní či krutý, přičemž někdy stačí znát více informací, což tato práce dle mého názoru zvládne velmi dobře postihnout. Získané informace mohou také být dobrou inspirací pro oba zmiňované systémy, a především si myslím, že pro náš český, jelikož považuji norský sociální systém za velmi vyspělý, asi tak jako je i celá země.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1 Tištěné zdroje

1. BREMBECK H., JOHANSSON B., J.KAMPMAN, a kol., *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies*. 2004. Roskilde University Press. 1st edition. ISBN: 87-7867-288-0.
2. BOGEN, B. a kol., '*Barnevernet i Oslo og Bergen*. En Sammenlignende Evaluering Etter Barnevernreformen i 2004', FAFO-rapport 2007: 11, Oslo: FAFO
3. ESPING-ANDERSEN, G. *Social Foundations of Postindustrial Economies*, 2000. Oxford: Oxford University Press.
4. FAUSKE, H., LICHTWARK, W. a kol., *Barnevernet på ny kurs? Det nye barnevernet – et forsknings og utviklingsprosjekt i barnevernet*. 2009. Nordlandsforskning, Bodø.
5. HEALY K., S. OLTEDAL. *An Institutional Comparison of Child Protection Systems in Australia and Norway, Focused on Workforce Retention*. Jnl Soc. Pol. (2010), 39, 2, 255–274 C © Cambridge University Press. DOI:10.1017/S004727940999047X.
6. HEALY K., Y. DARLINGTON. *Service user participation in diverse child protection contexts: principles for practice*. Child and Family, Social work. Volume 14. Issue 4. November 2009. Pages 420-430. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2009.00613.x
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
8. HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
9. KAHOUN, Vilém a kol. *Vybrané kapitoly k sociální práci – sociální práce II.* Praha: Triton, 2007. 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.
10. KOJAN B.H., B. LONNE. *A comparison of systems and outcomes for safeguarding children in Australia and Norway*. Child and Family Social Work 2012, 17, pp 96–107 © Blackwell Publishing Ltd. DOI:10.1111/j.1365-2206.2011.00776.x
11. KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-214-1
12. MATOUŠEK, Oldřich. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3.
13. MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

14. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
15. MIESSLEROVÁ Z., *Sociální stát v době krize – srovnání Norska, Švédska a Islandu.* 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií. Praha.
16. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
17. NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8
18. SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima těch, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 2013. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
19. STOFFELEN J., S. V. D. BROECK (2009) *Children's Rights in Norway. Protection from domestic violence and abuse*. Rapport nr. 16/2009. NTNU. Samfunnsforskning AS. Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge (BUS) The Regional Child Protection Research Unit ISBN: 978-82-91927-13-8
20. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče.* Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. Monographica. ISBN 978-80-7395-955-5.
21. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte.* Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0.
22. ŠPECIÁNOVÁ Šárka. *Právní manuál pro sociálně právní ochranu dětí* (2005). Linde Nakladatelství s.r.o. ISBN: 80-861131-61-0.
23. THEBORN G. *The politics of childhood. The Rights of children in modern times.* In Castles (ed.) 1993. Families of nation. Patterns of public policy in western democraties. Aldershot: Darthmout.
24. TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3

7.2 Elektronické zdroje

1. BALÁŽ, Roman. Sociálně-právní ochrana je především o hledání cesty. Sociální práce [online]. © 2011, 2/2011 [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=3&clanek=385
2. BARNEOMBUDET [online]. © 2017 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: http://barneombudet.no/english/
3. BARNEVERNET, brosjyre. Til barnets beste / Child welfare service. In the best interests of the child (engelsk) 7 s., utgitt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i 2015. Dostupné z: https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002925
4. BUFDIR. *The Norwegian Child Welfare Services* [online]. © 2017 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/en/English_start_page/The_Norwegian_Child_Welfare_Service
5. BUFDIR. About us/The *distinction between Bufdir and Bufetat* [online]. © 2016 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/en/English_start_page/About_us/
6. BUFDIR. *Family counselling* [online]. © 2017 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/en/English_start_page/Family_counselling_services/.
7. BUFDIR. *Parental guidance* [online]. © 2015 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/en/Family_counselling_services/Parental_guidance
8. BUFDIR. *Children under the care of the Child Welfare Services* [online]. © 2016 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/en/Children_under_the_care_of_the_child_welfare_services/
9. BUFETAT – FAMILY COUNSELLING, Brosjyre. *Til deg som er fratatt omsorgen for barnet ditt / For parents who have lost custody of their child* (engelsk). 2 s., utgitt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i 2017. [online]. © 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003300
10. FORSBERG, Hannele a Teppo KRÖGER. *Social Work and Child Welfare Politics: Through Nordic Lenses* The British Journal of Social Work, Pages 1322–1324, Volume 40, Issue 4, 1 June 2010 [online]. © 2010 [cit. 2018-05-13]. ISBN: 9781847424068 (hb). Dostupné z: https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/40/4/1322/1632526?redirectedFrom=fulltext
11. FRA, EUROPA. *Mapping child protection systems in the EU* [online]. © 2015 February [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu

12. GOVERNMENT. Laws and rules. *The Child Welfare Act: Ministry of Children and Equality*. [online]. © 2001 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-child-welfare-act/id448398/
13. GOVERNMENT. Child Welfare. *Division of responsibility in the Child Welfare Services* [online] © 2014 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/child-welfare/allocation-of-responsibilities-related-to-c1/id2353984/
14. GOVERNMENT. Families and Children/Child Welfare. *Child welfare service assistance measures for young persons between 18 and 23 years of age* [online] © 2014 (2) [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/child-welfare/tiltak-i-barnevernet-for-ungdom-over-18-ar/id670234/
15. GOVERNMENT. Home/News. *Strengthening children's right to help* [online]. © 2015 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/styrker-barns-rett-til-hjelp-/id2008446/
16. GOVERNMENT. Home/News. *1996 Hague Convention enters into force* [online]. © 2016 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/innsiktsartikler/haagkonvensjonen-1996/information-about-the-1996-hague-convention/id2506528/
17. GOVERNMENT. Families and Children / Child Welfare. *Foster homes and the foster home agreement* [online]. © 2015 (27/01) [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/child-welfare/fosterhjem-og-fosterhjemsavtalen/id630511/
18. MACELA, Miloslav. Deník veřejné správy: *Standardy kvality jako základ spravedlivého financování sociálně-právní ochrany dětí* [online] © 15. 1. 2014, (OF 5/2013,) [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6631268
19. NEW IN NORWAY. *Practical information from public offices*. Children welfare services [online]. © 2017 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: http://www.nyinorge.no/en/Ny-i-Norge-velg-sprak/New-in-Norway/Children--Schools/Assistance-for-children-and-families/Children-welfare-services/
20. OECD. *Poverty rate (indicator).* [online]. © 3. December 2017. Dostupné z: https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm DOI: 10.1787/0fe1315d-en
21. OTEVŘENÁ BUDOCNOST. *Formy náhradní výchovy* [online]. © 2013 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.otevrenabudoucnost.cz/formy-nahradni-vychovy/

22. Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí 2017 [online]. © 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/cs/7260
23. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE (SNRP). *Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice*. [online]. © 2013–2016 [citované 2018-03-03]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice
24. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE (SRNP): *Informace o NRP* [online]. © 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/informace-o-nrp
25. SOCIOFACTORS s.r.o.: *Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti* [online]. In: Právo na dětství [cit. 2018-03-31]. © 2013 MPSV Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/aktivity-projektu/navrh-optimalizace-rizeni-a-financovani/
26. STATISTICS NORWAY: *Population and population changes* [online]. 2017 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/folkemengde
27. STATISTICS NORWAY*: Child welfare* [online]. © 2017 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng
28. STATISTICKÁ ROČENKA Z OBLASTI PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ 2016: *Sociálně právní ochrana dětí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 © [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/cs/3869
29. ŠANCE DĚTEM. *Co se skrývá pod orgánem sociálně právní ochrany dětí?* [online]. © 29. 1. 2018 [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/co-se-skryva-pod-organem-socialne-pravni-ochrany-deti.shtml
30. VANČÁKOVÁ, Martina. Virtuální knihovna NRP, Nadace J&T: *Institucionální (ústavní) péče o dítě* [online]. © 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/

7.3 Právní normy

1. ČESKO. Zákon č. 359/1999 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359
2. ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. 2012, částka 33, s. 1026–1365. Dostupné: https://zakonyprolidi.cz/cs/2012-89
3. THE RIGHTS OF CHILD IN NORWAY. *Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child* – 2016. Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/bld/rapport-fns-barnekonvensjon-2016.pdf
4. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE a související dokumenty (Překlad dokumentu OSN). 2016 Právo na dětství [online]. MPSV ČR. [cit.2017-11-23].ISBN:978-80-7421-120-1. Dostupné: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf

8. Seznam zkratek

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

FO / PO – Fyzická osoba / Právnická osoba

FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MŠMT ČR – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

NRP – Náhradní rodinná péče

NNO – Nestátní neziskové organizace

SPOD / SPO – sociálně právní ochrana dětí / sociálně právní ochrana

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí

OSN / CRC – Organizace spojených národů / Committee on the Rights of the Child

ORP – Obecní úřady s rozšířenou působností

PP / PPPD – Pěstounská péče / Pěstounská péče na přechodnou dobu

ÚMPOD – Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

ZOSPOD – zákon o sociálně právní ochraně dětí

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

9. Seznam příloh

Příloha č. I Okruhy otázek určené pracovnicím orgánu sociálně právní ochrany dětí v České republice

Příloha č. II Okruhy otázek určené pracovnicím orgánu sociálně právní ochrany dětí v Norsku.

Příloha č. I – Okruhy otázek k výzkumu v České republice

Okruh č. 1 Otázky zaměřené na obecné vnímání sociální ochrany a její legislativní ukotvení

1. Co pro Vás znamená a jak vnímáte ochranu dítěte? Co je z vašeho hlediska ochrany dětí nejdůležitější? Kdybyste měl/a popsat klíčové principy jaké by to byly?
2. Jaké je postavení dítěte a rodiny v českém systému ochrany dítěte?
3. Jaký je hlavní cíl / role ochrany dítěte?
4. Kdo je zodpovědný za hájení práv dítěte v systému ochrany? Nebo jak je organizován systém sociální ochrany dítěte v ČR?
5. Jak hodnotíte legislativní ukotvení ochrany dítěte v českém právním řádu? Vidíte v tomto ohledu nějaký prostor pro zlepšení? Co Vám chybí? A co naopak hodnotíte jako dobře zvládnuté?
6. Jak hodnotíte financování ochrany dětí v ČR?

Okruh č. 2 Postavení služeb ochrany dítěte při ochraně dítěte a jeho nástroje

1. Jaké postavení mají orgány péče o dítě při výkonu ochrany dítěte?
2. Jak vnímáte nejlepší zájem dítěte? Podle čeho jej hodnotíte? Kdy už dochází k porušování (a je potřeba zásahu) a kdy ještě ne?
3. Jaké nástroje / opatření mohou využít při ochraně dítěte?
4. Jaký je Váš názor na situaci, kdy dítě má opustit rodinu? Je to až poslední možnost, po nabídnutí všech ostatních služeb nebo pokud zjistíte závažnou situaci ihned dojde k odebrání dítěte?
5. Upřednostňujete pěstounskou péči nebo residenční péči? A v jakých případech tyto druhy intervencí volíte? Jaká je většinově využívána pro české prostředí a proč?
6. V České republice byla dlouhou dobu upřednostňována ústavní péče před pěstounskou péči, v posledních letech se situace lepší a od ústavní péče se začíná upouštět? Jaký na to máte názor? Jak si to vysvětlujte a čím to může být způsobeno?
7. Uplatňujete sociální ochranu i pro děti, kteří již dosáhli 18 roku věku? A jak a proč? Jaké jsou možnosti?

Okruh č. 3 Aktéři ve službách péče o děti

1. V českém prostředí jsou úkoly ústředních orgánů péče o děti rozděleny mezi několik orgánů od ministerstva po jednotlivé obce, jak funguje společná spolupráce?
2. V Norsku je například ustanovena funkce ombudsmana pro dětská práva, jaký je Vás názor na tuto pozici? Hodnotíte jí kladně? Myslíte si, že by byla využitelná i českém prostředí?

Okruh č. 4 Děti podléhající službě péče o děti

1. Jaká agenda sociálně právní ochrany je dle vašeho názoru v ČR nejvytíženější a proč?
2. Dle svých poznatků z Norska, a i na oficiálních stránkách je možné zjistit, že evidují relativně velký počet dětí podléhající péči. Čím si myslíte, že to je způsobeno a proč? A naopak ve srovnání s českým prostředí, jak vidíte tuto situaci? (počty dětí)
3. Jaké situace hodnotíte jako škodlivé pro nezletilého, vyžadující zájem orgánů péče o děti? Popřípadě jaké jsou situace kdy dochází k bezprostřednímu odnětí dítěte z rodiny?
4. Pokud shledáte podmínky, ve kterých dítě žije jako nepřekonatelné pro další pobyt v jeho domácím prostředí, jaký následuje postup? A v jakém časovém rozmezí dojde k vyjmutí dítěte z domova?
5. Po odejmutí dítěte z jeho přirozeného prostředí, jaká je jeho další cesta? Kam je umístěno a jak se dál pracuje s rodinou?
6. Jaké jsou podmínky pro to, aby bylo takové rozhodnutí zrušeno?
7. Jak se snažíte předcházet takovým situacím?

Okruh č. 5 Sociální ochrana a pracovní síla

1. Jaké jsou požadavky na vzdělání/kvalifikaci i u pracovníků ochrany dětí? Pociťujete nějaké nedostatky v oblasti kvalifikace sociálních pracovníků a jejich postavení?
2. Jaké kompetence / zodpovědnosti má sociální pracovník ochrany dětí?
3. Jakou úlohu při výkonu práce hraje byrokracie ve smyslu množství administrativy?
4. Jaké má sociální pracovník další pracovní možnost kromě státní správy v rámci ochrany dítěte?
5. Jak hodnotíte v porovnání s průměrem platové ohodnocení pracovníků ochrany dětí?

Okruh č. 6 Sociální ochrana v Norsku a její vnímání nejenom ve vztahu ke kauze rodiny Michalákových

1. Před lety mezi Českou republikou a Norskem probíhala velká kauza odebraných dětí rodiny Michalákových. Znáte tento případ? Chtěla byste se k ní vyjádřit? Zajímal by mě Vás názor na tento případ? Myslíte si, že šlo o správné postupy? Jak byste tuto situaci řešila Vy?
   Obecně v českém prostředí jsou kauzy Barnevernetu a odebírání děti velmi známé a většinou negativně vnímané, často se můžeme dočíst, že Barnevernet je tzv. zlodějem dětí. Co si o tom myslíte? Jak vnímáte norskou ochranu dítěte? A myslíte si, že jejich postupy jsou přísné?

Příloha č. II – Okruhy otázek k výzkumu v Norsku

Okruh č. 1 Otázky zaměřené na obecné vnímání sociální ochrany a její legislativní ukotvení

1. Co pro Vás znamená a jak vnímáte ochranu dítěte? Co je z vašeho hlediska ochrany dětí nejdůležitější? Kdybyste měl/a popsat klíčové principy jaké by to byly?
2. Jaké je postavení dítěte a rodiny v norském systému ochrany dítěte?
3. Jaký je hlavní cíl / role ochrany dítěte?
4. Kdo je zodpovědný za hájení práv dítěte v norském systému ochrany? Nebo jak je organizován systém sociální ochrany dítěte v Norsku?
5. Jak hodnotíte legislativní ukotvení ochrany dítěte v norském právním řádu? Vidíte v tomto ohledu nějaký prostor pro zlepšení? Co Vám chybí? A co naopak hodnotíte jako dobře zvládnuté?
6. V zákoně o dětech (Child Welfare Act) je výslovně uveden zákaz jakýkoliv dětských trestů, jaké máte zkušenosti s jeho dodržováním, popřípadě jak je tento zákaz přijímán veřejností?
7. Podle mých zjištění, norský zákon o sociální ochraně (The Child Welfare Act) je vypracován na národní úrovni, nicméně silnou pozici mají i obce, které si mohou vykládat svoje povinnosti a způsoby výkonu odlišněji, jak toto funguje je praktické úrovni (například jak se liší Váš výklad v s výkladem v Oslu?) a v čem se jednotlivé výklady hlavně liší?
8. Jak je financována sociální ochrana dětí v Norsku?

Okruh č. 2 Postavení služeb ochrany dítěte při ochraně dítěte a jeho nástroje

1. Jaké postavení mají služby péče o dítě při výkonu ochrany dítěte?
2. Jaké nástroje mohou využít při ochraně dítěte?
3. Jak vnímáte nejlepší zájem dítěte? Podle čeho jej hodnotíte? Kdy už dochází k porušování (a je potřeba zásahu) a kdy ještě ne?
4. Jaký je Váš názor na to situaci, kdy dítě má opustit rodinu? Je to až poslední možnost, po nabídnutí všech ostatních služeb jako je poradenství apod.? Nebo pokud zjistíte závažnou situaci ihned dojde k odebrání dítěte?
5. Upřednostňujete pěstounskou péči nebo residenční péči? A v jakých případech tyto druhy intervencí volíte? Jaká je většinově využívána pro norské prostředí a proč?
6. Uplatňujete sociální ochranu i pro děti, kteří již dosáhli 18 roku věku? A jak a proč? Jaké jsou možnosti?

Okruh č. 3 Aktéři ve službách péče o děti:

1. V norském prostředí jsou úkoly ústředních orgánů péče o děti rozděleny mezi několik orgánů od ministerstva po jednotlivé obce, jak funguje společná spolupráce?
2. V roce 2004 došlo k založení BUFDIRU (Norského ředitelství pro děti a mládež) a současně vznikl tzv. BUFETAT (Úřad pro děti a mládež, který je agenturou pod ministerstvem z 5 regionálními částmi) jaký je vztah mezi těmito dvěma subjekty?
   A jak hodnotíte jejich vznik?
3. V Norsku jako prvních evropských států byla ustanovena funkce ombudsmana pro dětská práva, jak se k této pozici stavíte? A jaká je spolupráce s ním? Hodnotíte tuto pozici pozitivně?

Okruh č. 4 Děti podléhající službě péče o děti:

1. Dle mých údajů, které jsem získala na stránkách statistického úřadu Norska mě velmi překvapil relativně vysoký počet dětí podléhající péči.
   Jak si to vysvětlujte a čím to může být způsobeno?
2. Jaké situace hodnotíte jako škodlivé pro nezletilého, vyžadující zájem orgánů péče o děti? Popřípadě jaké jsou situace kdy dochází k bezprostřednímu odnětí dítěte z rodiny?
3. Pokud shledáte podmínky, ve kterých dítě žije jako nepřekonatelné pro další pobyt v jeho domácím prostředí, jaký následuje postup? A v jakém časovém rozmezí dojde k vyjmutí dítěte z domova?

4. Po odejmutí dítěte z jeho přirozeného prostředí, jaká je jeho další cesta? Kam je umístěno a jak se dál pracuje s rodinou?
5. Jak se snažíte předcházet takovým situacím?
6. Jaké jsou podmínky pro to, aby bylo takové rozhodnutí zrušeno?

Okruh č. 5 Sociální ochrana a pracovní síla

1. Jaké jsou požadavky na vzdělání/kvalifikaci i u pracovníků ochrany dětí?
2. Jaké kompetence / zodpovědnosti má sociální pracovník ochrany dětí?
3. Jakou úlohu při výkonu práce hraje byrokracie ve smyslu množství administrativy?
4. Jaké má sociální pracovník další pracovní možnost kromě státní správy v rámci ochrany dítěte? Působí na tomto poli nějaké další státní/nestátní organizace?
5. Jak hodnotíte v porovnání s průměrem platové ohodnocení pracovníků ochrany dětí?

Okruh č. 6 Sociální ochrana v Norsku a její vnímání nejenom ve vztahu ke kauze rodiny Michalákových

1. Před lety mezi Českou republikou a Norskem probíhala velká kauza odebraných dětí rodiny Michalákových. Znáte tento případ? Chtěla byste se k ní vyjádřit?
   Zajímal by mě Vás názor na tento případ? Myslíte si, že šlo o správné postupy? Jak byste tuto situaci řešila Vy?
   Obecně v médiích jsou kauzy Barnevernetu a odebírání dětí, celoevropsky známí , a velmi často se v médiích můžeme dočíst, že Barnevernet je tzv. zlodějem dětí – Co si o tom myslíte? Myslíte si, že jsou postupy Barnevernetu přísné?